

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2004:87

Barnbibliotekariers förmedlingsarbete med lättläst barnlitteratur

ANNE MYLLYLÄ
RAGNHILD NÄSLUND

© **Författaren/Författarna**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande av författaren/författarna.

Svensk titel:	Barnbibliotekariers förmedlingsarbete med lättläst barnlitteratur.
Engelsk titel:	Librarians' work supplying children's easy reader literature
Författare:	Anne Myllylä Ragnhild Näslund
Kollegium:	Kollegium 3
Färdigställt:	2004
Handledare:	Gunilla Borén Catarina Eriksson
Abstract:	<p>The purpose for this Master's thesis is to describe children's librarians' work in supplying literature to children with emphasis on easy-reader materials. Our main questions are:</p> <ul style="list-style-type: none"> • What do librarians believe characterizes an easy-reader book, and what do they base their decision on when classifying a book as easy-to-read? • How have the libraries in our study solved the hands-on difficulties associated with easy readers children's literature? • Which factors do librarians consider to be important when supplying literature to children that are not used to reading or are not good readers? <p>The theories we have used are Aidan Chambers' <i>Reading Circle</i> and Karner Smidt's view on <i>the librarian's professional roles</i> when supplying literature. We have used a case study method, which means that we have gathered information through observation, objective papers and interviews. This has been done at six libraries.</p> <p>Our results show that individual advice and time are key factors when supplying literature to children that are not used to reading or are not good readers. Librarians, in their professional role, need to act as both educators and literature authorities. They must also learn about the child's interests and previous reading experiences in order to be able to recommend suitable types of reading materials. The librarian can, in her role as a social anthropologist, create an enthusiasm to read in children, for instance through book presentations. Book presentations help children to get preview information about books, and will limit the selection of books. There were differences in how the easy-reader material was dealt with at the libraries we visited. The differences were based on the librarian's knowledge of literature and her marketing role, where subjective assessments were crucial to how the easy reader material was classified and how it was displayed and located.</p>
Nyckelord:	litteraturförmedling, läsförståelse, läslust, läsutveckling, läsvanor, lättläst, läsoplevelser, svaga läsare

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 BAKGRUND	1
1.1.1 Barn med behov av lättläst	2
1.1.2 Förlag som utger lättläst litteratur	3
1.2 SYFTE	4
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.4 AVGRÄNSNINGAR	5
1.5 DEFINITIONER AV BEGREPP	5
1.6 DISPOSITION	6
2. Litteraturgenomgång och tidigare forskning	7
2.1 SÖKPROCESSEN	7
2.2 LÄTTLÄST LITTERATUR	8
2.3 ADAPTATION	9
2.4 BARN OCH LÄSNING	11
2.4.1 Faktorer som inverkar på barns läsutveckling	11
2.4.2 Läsutvecklingens perioder	13
2.4.3 Barns motivation för läsning	14
2.4.4 Typiska handlingsmönster hos lässvaga elever	15
2.4.6 Viktiga komponenter i läsning	16
2.5 BIBLIOTEKET	18
2.5.1 Läsförmedlande och litteraturförmedlande arbete	19
2.5.2 Barnbibliotekets uppgifter	20
2.5.3 Bibliotekets kreativa roll	21
2.5.4 Bokprat	22
2.5.5 Läslustprojekt	22
3. Teori	24
3.1 ATT VÄLJA LÄTTLÄST	26
3.1.1 Bokbestånd	27
3.1.2 Bibliotekarien som kritiker och litteraturkännare	27
3.1.3 Tillgång och tillgänglighet	27
3.1.4 Skyltning och presentation	28
3.1.5 Bibliotekarien som marknadsförare	28
3.2 ATT LÄSA LÄTTLÄST	28
3.2.1 Bibliotekarien som pedagog	28
3.3 REAKTION OCH RESPONS PÅ LÄTTLÄST	29
3.3.1 Bibliotekarien som socialantropolog	29
3.4 MÅLDOKUMENT	29
4. Metod	30
4.1 METODVAL	30
4.2 URVAL	31
4.3 INTERVJUerna och observationerna	31
4.4 MÅLDOKUMENTEN	32
4.5 ANALYSEN	32
5. Redovisning av undersökningen	33
5.1 FALLBESKRIVNING NR 1 FRÅN ETT FOLKBIBLIOTEK	33
5.2 FALLBESKRIVNING NR 2 FRÅN ETT INTEGRERAT FOLK- OCH SKOLBIBLIOTEK	36
5.3 FALLBESKRIVNING NR 3 FRÅN ETT FOLKBIBLIOTEK	39
5.4 FALLBESKRIVNING NR 4 FRÅN ETT SKOLBIBLIOTEK	43
5.5 FALLBESKRIVNING NR 5 FRÅN ETT INTEGRERAT FOLK- OCH SKOLBIBLIOTEK	46
5.6 FALLBESKRIVNING NR 6 FRÅN ETT SKOLBIBLIOTEK	49
6. Analys	52
6.1 ATT VÄLJA LÄTTLÄST	52
6.1.1 Vad kännetecknar en lättläst bok	52
6.1.2 Tillgången av lättlästa böcker	54
6.1.3 Bibliotekarien som kritiker och litteraturkännaren	55
6.1.4 Tillgänglighet och märkning av lättläst material	56
6.1.5 Skyltning och presentation av lättläst material	56

6.1.6. Bibliotekarien som marknadsförare	56
6.2 ATTLÄSA LÄTTLÄST	57
6.2.1 Vad påverkar barns läsande.....	57
6.2.2 Grupper med behov av lättläst.....	57
6.2.3 Komma vidare med läsning.....	60
6.2.4 Bibliotekarien som pedagog.....	61
6.3 REAKTION OCH RESPONS PÅ LÄTTLÄST	62
6.3.1 Motivation och läsroller.....	62
6.3.2 Bokprat	63
6.3.3 Bibliotekarien som socialantropolog.....	63
6.4 MÅLDOKUMENT	64
6.4.1 Måldokumentet i jämförelse med bibliotekslagen.....	64
6.4.2 Måldokumentet i jämförelse med intervjumaterialet	64
6.4.3 Måldokumentet i jämförelse med bibliotekariens yrkesroller	65
7. Slutdiskussion.....	66
7.1 HUR BESKRIVER BARNBIBLIOTEKARIER SITT FÖRMEDLINGSARBETE	66
7.2 VILKA FAKTORER ANSER BIBLIOTEKARIERNA HAR BETYDELSE VID LITTERATUFÖRMEDLING.....	68
7.3 VAD ANSER BIBLIOTEKARIERNA KÄNNETECKNAR EN LÄTTLÄST BOK.....	68
7.4 HUR HAR BIBLIOTEKEN LÖST DEN PRAKTISKA HANTERINGEN AV LÄTTLÄST LITTERATUR.....	69
7.5 SLUTSATSER	69
8. Sammanfattning	71
9. Käll- och litteraturförteckning	72
9.1 OTRYCKTA KÄLLOR.....	72
9.2 TRYCKTA KÄLLOR.....	72
Bilaga 1 – Brev till respondenter	75
Bilaga 2 – Observationsmall	76
Bilaga 3 – Frågemall	77
Bilaga 4 – Måldokument nr 2	79
Bilaga 5 – Måldokument nr 4	80
Bilaga 6 – Måldokument nr 5	81
Bilaga 7 – Måldokument nr 6.....	82

1. Inledning

Idag finns ett stort utbud av barnlitteratur som betecknas som lättläst dvs. är formsydd för att passa vissa målgrupper. Att ett attraktivt omslag lockar till läsning är ett känt faktum, men vad betyder det att texten är lättillgänglig och lättläst? Vilka litterära kvalitéer har egentligen den lättlästa barnboken? De lättlästa böckernas litterära behörighet diskuteras ju allt som oftast i media. En del kritiker hävdar att anpassad litteratur blir slätstruken och torftig, andra tror att den lättlästa litteraturen kan tjäna som språngbräda till mer avancerad läsning.

I 2003 års barnbokskatalog inleder redaktör Marianne von Baumgarten-Lindberg med att fråga varför man lurar barn att läsa lätt. I artikeln framgår att 2002 års barnbokskatalog innehåller många missvisande indelningar och rubriceringar av *Börja läsa* och *Läsa lätt* böcker. Förklaringen till detta tycks vara att det finns en uppsjö av beteckningar för böcker som antingen är avsedda för nybörjarläsare eller för barn som är i behov av lättlästa böcker i olika svårighetsgrad. Problemet tycks vara att förlagen inte har en entydig uppfattning om vad begreppet lättläst står för, menar Baumgarten-Lindberg. Hon exemplifierar med långserieböckerna Lil-Kitty och Småtvillingarna som ger sken av att vara lättlästa genom titeln, men inte är det när språk och innehåll granskas. Många böcker ser också lättlästa ut som exempelvis Disneyböckerna med stor stil, men är textmässigt väldigt svåra.

Vissa förlag som Hegas, Opal och LL-förlaget har specialiserat sig på utgivning av lättlästa böcker. Det finns dock även andra förlag som ger ut lättläst material men inte använder sig av beteckningen lättläst. Läromedelsförlagens utgivning av nybörjarböcker är främst avsedda för nybörjarläsare i lästränings syfte. Enligt Baumgarten-Lindberg satsar de ”vanliga” förlagen på lågprisutgåvor av *Börja läsa*, *Läsa-Lätt*, *Läsa mera*, *Läsråttan* mm och därför ges väldigt få nya böcker i den här genren ut.

Hur skall föräldrar och barn kunna hitta rätt i denna djungel av beteckningar, när det inte finns en samstämmig syn bland bokförlagen vad begreppet lättläst står för, undrar artikelförfattaren. Svårigheten att definiera beteckningen lättläst påverkar naturligtvis även de bibliotekarierna som arbetar med barn- och ungdomslitteratur. Vi är av den anledningen intresserade av att ta reda på bibliotekariernas inställning till lättläst barnlitteratur och hur det speglar sig i deras litteraturförmedlande arbete. En intressant frågeställning i sammanhanget är också hur biblioteken förhåller sig till den lättlästa litteraturen och hur man praktiskt hanterar materialet. Hur påverkar dessa oklarheter som tycks råda över beteckningen *lättläst* bibliotekarierna i deras förmedlingsarbete av lättläst litteratur? Vi tycker att det är angeläget att lättläst barnlitteratur uppmärksammas pga. att behovet av denna typ av litteratur verkar öka.¹ En annan anledning till vårt val av ämnesområde är att vi vill få en större klarhet över vad begreppet lättläst står för. Utgångspunkten för uppsatsen blir således en undersökning av utbudet över lättläst material för barn och på vilket sätt denna typ av litteratur uppmärksammas i bibliotekssammanhang.

1.1 Bakgrund

Vi har under utbildningens gång varit intresserade av läsning och lässtimulerande verksamhet för barn och ungdomar. Mycket av den kurslitteratur som vi har tagit del av har betonat att läsning har stor betydelse för barns utveckling på olika plan bl a när det gäller fantasi, självkännet, omvärldsförståelse samt barns emotionella - och språkliga utveckling. Möjligheten till denna utveckling borde vara alla barn förunnat, men så är inte fallet. Vi har

---

¹ e-post meddelande från förlaget Opal den 27 mars 2003

under de år vi arbetat på bibliotek noterat att allt färre barn i låg- och mellanstadiet på frivillig basis botaniseras bland bibliotekets böcker. Läsundersökningar allt sedan 90-talet visar entydigt att barn läser allt mindre. Magin med det tryckta ordet tycks gå många barn förbi även i slukaråldern (9-12 år) då flertalet barn under tidigare år upplevt läsning som en lustfylld aktivitet. I barn- och ungdomskretsar kan säkerligen konkurrensen från ljud- och bildbaserade medier vara en förklaring till att boken tappar terräng. En annan faktor som kan vara bidragande orsak till ointresse är att litteraturen inte berör problemställningar som barnen finner väsentliga och relevanta. Vi har idag också fler alternativ till fritidssysselsättningar än tidigare genom t ex den organiserade idrotten. Det faktum att allt färre vuxna läser skönlitteratur påverkar givetvis också barnens inställning till läsning. Man påtalar exempelvis inom Läs 2000 att särskilt pojkar av idag saknar manliga förebilder som läser skönlitteratur.²

Vilka konsekvenser kan då ett reducerat läsande få för individer och samhället i stort? Forskare menar att ett minskat kvalitativt läsande på sikt kan medföra sämre intellektuell förmåga och ett utarmat språk. Läsforskaren Stanovich³ beräknar att normalelevens ordförråd under skoltiden ökar från 5000 till 50 000 ord och att 80 % av ökningen sker via skriftspråket. De barn och ungdomar som inte går igenom någon bokslukarperiod automatiserar inte sin läsförmåga i tillräcklig grad, menar han. De utökar heller inte sitt ordförråd i samma utsträckning som en jämnårig slukare, vilket resulterar i att man under högstadiet ofta får problem att hänga med i svårare texter. Många av dessa ungdomar tenderar att hamna i gruppen skoltrötta och omotiverade elever som i stor utsträckning väljer bort både skolarbete och fritidsläsning. Skolverket pekar också på att lässvaga elever missgynnas av skolans nya arbetssätt genom att allt större vikt läggs vid att elever lär sig söka sin egen kunskap, en färdighet som baseras på god läs- och skrivförmåga.⁴ Ovanstående fakta har fått oss att fundera på hur bibliotekarier kan hjälpa den här gruppen av barn på bästa sätt. Vi har därför valt att sätta fokus på barnbibliotekariers förmedlingsarbete riktat mot läsovana och lässvaga barn.

1.1.1 Barn med behov av lättläst

Birgitta Ahlén barnbokskonsulent vid Uppsala länsbibliotek har intresserat sig för lättläst barnlitteratur och dess målgrupper. Hon uppger i boken *Läslust & Lättläst* att barn och ungdomar som har någon form av funktionshinder många gånger har behov av anpassade eller lättlästa böcker. Hon skiljer på synliga och osynliga handikapp och menar att de som tillhör den förstnämnda gruppen har lättare att få hjälp, eftersom det idag finns en rad hjälpmedel att tillgå för dem. Till kategorin osynliga handikapp inbegriper Ahlén; Aspergers syndrom, afasi; DAMP/AHHD, Tourettes syndrom, autism, dyslektiker samt andra grupper med läs- och skrivsvårigheter som exempelvis sena läsare, långsamma läsare, lässvaga elever och läsretarderade elever.⁵

Vi har inte för avsikt att belysa alla dessa olika former av läshinder utan begränsar oss till att kort redogöra för de fem sistnämnda grupperna.

---

² LÄS 2000 : Anmälda kommuner / projektbeskrivningar
<http://www.sbi.kb.se/2000lista.html#s>

³ Stanovich, Keith 1986, *Matthew effects in reading : Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy*. s. 360-407

⁴ *Dags att betona sambandet mellan språk och inläring*. Skolverket: Rapport 227. 2003
http://www.skolutveckling.se/utvecklingsteman/las_skriv/pdf/literacytext.pdf

⁵ *Läslust & Lättläst: att förebygga och reparera lässvårigheter och att bevara läslusten*. 2003, s. 191

Svårartade och långvariga skrivsvårigheter betecknas som dyslexi, vilket också är en internationell benämning. Dyslexipedagogen Ester Stadler skriver i sin bok *Dyslexi: en introduktion* att kännetecknande för personer med dyslexi är att de har svårigheter att koppla samman rätt ljud och bokstav, vilket uppenbarar sig vid avläsning och rättstavning.⁶ En anpassad pedagogik, lästräning med talböcker, olika kompensatoriska hjälpmedel, som till exempel dator, skanner mm är befrämjande för dyslektikers läsutveckling, anser Ahlén.⁷ Till gruppen *sena läsare* räknar Ahlén de som inte är ”läsmogna” pga. av olika anledningar. Det kan röra sig om dåligt ordförråd, liten tal – och lässtimulans, ingen fonologisk medvetenhet innan skolstarten mm. Denna grupp behöver stimuleras med språklekar, rim och ramsor och högläsning.

Den tredje gruppen med läs- och skrivsvårigheter som tas upp i boken är de *långsamma läsarna*. De behöver hjälp med sin avkodning. Lästräningshjälp med talböcker i olika hastigheter och högläsning har visat sig vara en effektiv metod härvidlag.

De *lässvaga eleverna* utgör den fjärde gruppen och de behöver hjälp med läsförståelsen och det talade språket. För att få hjälp med förförståelse har denna grupp stor hjälp av muntliga genomgångar av innehållet i böcker. Den här gruppen behöver ett stort utbud av lättlästa böcker med stigande svårighetsgrad samt högläsning.

Barn som inte har fått hjälp i de lägre skolåren med sina avkodningsproblem eller språksvårigheter räknar Ahlén in som *läsretarderade*. De läsretarderade gruppen behöver lästräningshjälp som t ex bok och band och andra lästekniska hjälpmedel. Även högläsning och lässamtal är bra stimulans.

1.1.2 Förlag som utger lättläst litteratur

De förlag som dominerar den svenska marknaden avseende lättläst barnlitteratur är Hegas, LL-förlaget och Opal. De vänder sig till lite olika målgrupper. Hegas utgivning av lättläst riktar sig i första hand till barn med invandrarbakgrund samt till personer med dyslexi och läs- och skrivsvårigheter. LL-förlaget skriver främst för de förståndshandikappade och Opals målgrupp är företrädesvis de läsovilliga barnen.

Även läromedelsförlagen ger ut lättläst material, men det rör sig främst om litteratur för nybörjarläsare. Bland dessa förlag kan vi nämna några: Almqvist & Wiksells, Gleerup, Natur och Kultur med flera.

I mitten på 1980-talet startade bokförlaget Hegas av två speciallärare. De ansåg att tillgången på bra böcker för gruppen lässvaga elever var dålig i Sverige. De fann att det i Danmark fanns ett större utbud av böcker för denna grupp. Den svenska utgivningen består helt av originalböcker. Hegas ger också ut ett mindre antal översatta böcker och dessa kommer främst från förlag i Danmark. Alla böcker som Hegas ger ut är märkta med ett läsbarhetsindex (LIX), dvs. svårighetsgraden på texten. LIX värdet räknas fram utifrån långa meningar och långa ord i en text. En text med ett lågt LIX-värde innebär att texten är enklare än en text med ett högt LIX-värde.

Kända serier som förlaget ger ut är: *Deckarserien, Junior deckare, Kriminalhistorier och rysare, Lätta klassiker, Musse-serien, Ponnyserien, Rävserien, Svanserien, Tusen och en nattserien* och *Vargserien*.

LL-förlaget startade våren 1991 med utgivning av LL-böcker. I samband med detta startade man en postorderbokhandel och för att få ut information om böckerna började man ge ut boktidningen ELLEN. LL-förlaget och bokhandeln ingår i stiftelsen Centrum för lättläst.

---

⁶ Stadler, Ester 1994, s. 11

⁷ *Läslust & Lättläst: att förebygga och reparera lässvårigheter och att bevara läslusten*. 2003, s. 191

Centrum för lättlästs huvuduppgift är att göra nyhetsinformation och litteratur tillgänglig för människor som har svårt att läsa eller som är otränade i det svenska språket. Den grupp som man i första hand vänder sig till är vuxna begåvningshandikappade. Andra målgrupper är människor med handikapp som på något sätt påverkar deras förmåga att läsa och förstå vanliga tidningar och böcker samt invandrare och barn med läs- och skrivsvårigheter. Verksamheten finansieras dels av statsanslag och dels via försäljningsintäkter. Målsättningen med utgivningen av LL-böcker är att det skall finnas ett utbud av både faktaböcker och skönlitteratur och att dessa skall variera till innehåll och form. Man satsar dels på bearbetningar av klassiker och dels nyskriven litteratur.⁸

LL-böckerna är indelade i tre siffermässiga svårighetsnivåer för att anpassa texten till olika målgrupper.

På den första och enklaste nivån är texten enkel och konkret för läsaren. Den består mestadels av huvudsatser med många bilder och en luftig layout.

Mellannivån utmärks av att handlingen är enkel och att läsaren inte skall stöta på ord eller uttryck som är okända.

Kännetecknande för den tredje och den svåraste nivån är längre kapitel med ovanligare bilder och ord som trots det är förenliga med texten. Handlingen är inte heller så rak som tidigare utan kan istället hoppa fram och tillbaka i tid och rum.⁹

Bokförlaget Opal startade 1973. Upprinnelsen till satsningen på lättlästa böcker var en konferens om läsretarderade barn anordnad av Bibliotekstjänst. En av Opals viktigaste målgrupper är de läsovana barnen. Förlaget har satsat på författare som Leif Esper Andersen, Robert Fisker, Yngve Berger, Lasse Ekholm och Monika Zak. Man uppger på förlaget att efterfrågan av lättlästa böcker har ökat hela tiden. Utgivningen är inte enbart inriktad mot lättläst litteratur utan man ger även ut icke lättläst material för barn och ungdomar.

Bland de förlag som ger ut nybörjarböcker kan nämnas Almqvist & Wiksell *Lilla biblioteket*, *Läsgåvan*, *Lättläst* och *Vi läser – biblioteket*, Glerup som ger ut serierna *Mitt första bibliotek*, *Mitt lätta bibliotek*, *Mitt naturbibliotek* och *Språkstegen* samt Natur och Kultur *Kom och läs*, *Läs med oss* och *Läs mer med oss*.

1.2 Syfte

Lättläst är ett begrepp som är både mångtydigt och svårdefinierbart. Orsakerna till detta är dels att det är svårt att precisera den lättlästa litteraturen till en specifik målgrupp eftersom det finns många olika former av läshinder och dels att benämningen lättläst kan beteckna många olika kategorier av böcker. En av anledningarna till att vi valt att fördjupa oss inom detta ämnesområde är att vi själva vill få en större klarhet över begreppets innebörd.

Vårt syfte med det här arbetet är att beskriva barnbibliotekariers förmedlingsarbete med tonvikt på lättläst material för barn på bibliotek. Vi är intresserade av att ta del av barnbibliotekariers erfarenheter och kunskaper av litteraturförmedling. I det sammanhanget är vi intresserade ta reda på vilka faktorer som bibliotekarierna anser har betydelse vid litteraturförmedling och bemötande av läsovana och lässvaga barn. Vi är även intresserade att ta del av barnbibliotekariers synsätt vid bedömningar - och kriterier av lättläst barnlitteratur. Slutligen vill vi studera hur man praktiskt löst hanteringen av lättläst material på

---

⁸ LL-förlaget Vi gör lättlästa böcker <http://www.llstiftelsen.se/llforlaget/>

⁹ Ibid

skolbibliotek, folkbibliotek samt integrerade folk- och skolbibliotek. Med den praktiska hanteringen av lättläst material avser vi att studera materialets placering i lokalerna, hylluppställning, märkning, utställningar och skyltning. Genom att intervjua personal samt studera det lättlästa materialet på biblioteken hoppas vi få en nyanserad bild i dessa frågor. Vi hoppas med denna uppsats få kunskaper kring den lättlästa barnlitteraturen som kan vara av vikt när vi själva som bibliotekarier skall rekommendera litteratur.

1.3 Frågeställningar

För att kunna uppfylla vårt syfte som vi har med den här uppsatsen har vi formulerat en huvudfrågeställning samt tre underordnade frågeställningar som är centrala för vårt arbete.

Huvudfrågeställning

- Hur beskriver barnbibliotekarier sitt förmedlingsarbete, med särskild tonvikt vid lättläst barnlitteratur?

Frågeställningar

- Vad anser bibliotekarierna kännetecknar en lättläst bok och vad utgår de från när de klassar böcker som lättlästa?
- Hur har biblioteken i vår studie löst den praktiska hanteringen av lättläst barnlitteratur?
- Vilka faktorer anser bibliotekarierna har betydelse vid litteraturförmedling och bemötande av de läsovana och lässvaga barnen?

1.4 Avgränsningar

Vi börjar vårt empiriska arbete med att allmänt studera bibliotekens utbud och hantering av lättläst barnlitteratur. I denna studie är vi intresserade av att granska lättläst skönlitteratur för barn inom områdena Hcf (4-8 år), Hcg (9-12 år) och uHc(13-17 år).

Vidare vill vi koppla samman vår granskning av lättläst material på bibliotek med personalens erfarenheter och syn på lättläst material genom intervjuer med barnbibliotekarier på berörda bibliotek. Eftersom vi är intresserade av barnbibliotekariers arbete med lättläst barnlitteratur har vi valt att inrikta våra intervjuer mot personal som arbetar på skolbibliotek, folkbibliotek samt integrerade folk- och skolbibliotek. I vår empiriska undersökning begränsar vi antalet besök till sex bibliotek belägna i mellersta Sverige.

1.5 Definitioner av begrepp

Dyslexi: I föreliggande arbete använder vi oss av begreppet dyslexi som det förklaras i Nationalencyklopedin vilket innebär att det är en benämning för specifika läs- och skrivsvårigheter. Det kan röra sig om personer som har problem med att lära sig läsa och skriva. Detta innebär svårigheter med avkodning av en skriven text, där det handlar om att avläsa och uttolka tecken.¹⁰

---

¹⁰ Nationalencyklopedin (2003). Dyslexi.

Läsovana: I det här arbetet används benämningen läsovana för ovana - och omotiverade läsare.

Lässvaga: I arbetet används benämningen lässvaga för olika grupper av barn med läs- och skrivsvårigheter.

Lättläst barnlitteratur: Med begreppet lättläst barnlitteratur avser vi litteratur skriven från förlagen LL-förlaget, Hegas eller Opal.

Nybörjar litteratur: I begreppet nybörjar litteratur inbegriper vi alla förlag som ger ut litteratur för nybörjarläsare i lästränings syfte.

1.6 Disposition

Vi skall här i korthet presentera uppsatsens disposition.

I inledning och bakgrund ger vi en beskrivning till vårt val av ämnesområde. Detta följs av arbetets syfte, frågeställningar, avgränsningar och definitioner av begrepp.

Därefter följer ett kapitel som innefattar litteraturgenomgång samt tidigare forskning. Kapitlet innehåller avsnitten lättläst litteratur, adaptation, barn och läsning samt bibliotek. Tredje kapitlet är en presentation av uppsatsens teoretiska ramverk

Kapitel fyra börjar med en redogörelse av tillvägagångssättet för uppsatsen, därefter följer en beskrivning av hur urvalet av respondenter gått till och hur vi gick tillväga vid våra intervjuer. Avsnittet avslutas med en redogörelse för hur vi bearbetat materialet vid vår analys.

Kapitel fem är en resultatredovisning av de observationer och intervjuer vi genomfört samt en redovisning av de måldokument som vi tagit del av.

I kapitel sex jämförs resultaten med varandra utifrån den metod vi använt oss av och kopplas samman med uppsatsens frågeställningar, teori och litteratur. Kapitlet är strukturerat efter fyra områden; att välja lättläst, läsa lättläst, reaktion och respons på lättläst. Kapitel sju innehåller en slutdiskussion där det analyserade materialet diskuteras. De avslutande kapitlen innehåller sammanfattning, litteraturförteckning samt bilagor.

2. Litteraturgenomgång och tidigare forskning.

Inledningsvis redogör vi för hur vår sökprocess gått till. Därefter följer ett kapitel där vi försöker klargöra utifrån den valda litteraturen hur den lättlästa litteraturen bör vara utformad till form och innehåll för att kunna bemöta lässvaga barns behov. Följande avsnitt behandlar adaptation som vi anser är ett centralt begrepp i lättläst barnlitteratur. Litteraturdelen fortsätter därefter med att belysa faktorer som påverkar och inverkar på barns läsning där huvudvikten ligger vid barns inre förutsättningar för läsning. Kapitlet avslutas med ett avsnitt som behandlar biblioteket och bibliotekariers uppgifter i det litteraturförmedlande arbetet riktat mot barn- och ungdomar. Vi har utifrån ovanstående resonemang valt att dela in genomgången av litteraturen i fyra områden; *lättläst litteratur, adaptation, barn och läsning* och avslutningsvis *bibliotek*.

2.1 Sökprocessen

Vi började vårt sökande efter material i högskolebibliotekets katalog Voyager i Borås. Vi var intresserade av att finna dokument i direkt fysisk form och vi var särskilt angelägna om att finna magisteruppsatser som var skrivna närliggande vårt eget ämnesområde. Vi hade dock svårigheter att hitta uppsatser som behandlade just lättläst barnlitteratur och utökade därför våra sökningar att även omfatta bibliotekskatalogen Libris, som är det nationella biblioteksdatasystemet för Sverige. De sökord som vi använt oss av är: *litteraturförmedling, läsförståelse, läslust, läsutveckling, läsvanor, lättläst, läsoplevelser* och *svaga läsare*. Vi hamnade i början av vårt litteratursamlade osökt in på området pedagogik och vi läste en hel del litteratur som handlade om läs- och skrivsvårigheter hos barn. Vi har också gjort litteratursökningar i de bibliografiska databaserna Nordiskt BDI-index, Lisa och i Artikelsök. Både Nordiskt BDI-index och Lisa är referensdatabaser som innehåller referenser inom ämnena bibliotek, dokumentation och information. Artikelsök är en icke vetenskaplig databas som innehåller referenser till artiklar ur svenska tidningar och tidskrifter. Sökord som vi använt oss av vid sökning i ovanstående databaser är *reading promotion, reading difficulties, library*. När vi sökte i Artikelsök utgick vi från de sökord vi använde oss av i Voyager och Libris. Den litteratur som vi hittat för vårt ämnesområde har hjälpt oss vidare i vårt arbete genom sina källförteckningar som tipsat oss vidare till andra källor. Den litteratur vi använt oss av kommer huvudsakligen från avdelningarna A (bok- och biblioteksväsen), E (uppfostran och undervisning) och G (litteraturvetenskap). Inom området bok – och biblioteksväsende har litteraturen till stor del bestått av böcker med hand- och idéboks-karaktär. Litteratur från området uppfostran och undervisning behandlar barns- läsutveckling, läsvanor och läsinlärning. Den litteratur som vi har hämtat från ämnesområdet litteraturvetenskap berör litteraturreception samt forskning om barn och ungdomars läsning. Överlag är det tunnsått med material som berör forskning och litteratur kring lättläst barnlitteratur. Vi har hittat några få handböcker och idéböcker samt en del otryckt material på Internet som varit relevant för uppsatsen. När det gäller litteratur som behandlar litteraturförmedling visade det sig att det mesta av materialet vänder sig till lärare och skolvärlden och en väldigt liten del riktar sig till bibliotek. En del av vårt litteraturmaterial som berör barns läsande och litteraturförmedling skrevs redan på 1980-talet, men vi har ändå valt att ta med delar av den i brist på mer aktuell litteratur. Den slutsats vi drar utifrån dessa litteratursökningar är att området lättläst är ett lågprioriterat forskningsområde, vilket ger oss ytterligare ett skäl att fördjupa oss inom området.

2.2 Lättläst litteratur

På LL-förlagets hemsida finns information om vad som utmärker en lättläst text. Vi kommer här att ta upp en del av de kännetecken som man där framhåller som väsentliga i sammanhanget.

En lättläst text skall använda sig av ett klart och enkelt språk. Detta innebär att man skall undvika svåra och komplicerade ord samt alltför långa meningar. Vidare tas upp att en lättläst text inte ska kännas som en omöjlighet för läsaren att ta sig igenom. Den bör vara luftig och skriven med ett tydligt typsnitt i större stil och med ett radavstånd som är bredare än normalt. En annan viktig faktor för en lättläst text är bilder. Bilder fyller en viktig funktion eftersom de kan underlätta förståelsen av texten. Detta förutsätter att text och bild är förenliga och inte motsäger varandra.¹¹

Om läsaren har förkunskaper kring ett ämne som behandlas kan detta bidra till att vederbörande har en förförståelse för texten, vilket underlättar läsprocessen. När man skriver lättläst skall man inte ta denna kunskap för given hos läsaren utan istället skriva utifrån den utgångspunkten att läsaren behöver minimalt med förkunskaper.¹²

Cai Svensson som är docent vid Tema kommunikation vid Linköping Universitet har publicerat en rad arbeten om barns och ungdomars tolkning och förståelse av litterära texter. Svensson hänvisar i sin bok *Index eller intresse? om läsbarhet, adaptation och barns läsning* till en amerikansk undersökning där man gjort en jämförelse mellan reguljära ungdomsböcker och böcker som skrivits med tanke på svaga och omotiverade läsare. Denna undersökning inriktade sig på att ta fram vilka bedömningskriterier som var betydelsefulla utifrån dessa böcker. Studien visar att ett viktigt kriterium är att böckerna bör ha en ungdom som huvudperson. Synvinkeln i boken bör ta fasta på huvudpersonens tolkning av de händelser som sker i berättelsen. Vidare skall huvudpersonen utmärkas av självständighet i tanke, handling och konfliktlösning. Andra väsentliga kriterier som framkommer är att böckerna ska kännetecknas av en okonstlad framställning som utmärks av dialoger och direkta konfrontationer. Böckernas innehåll ska ta fasta på ungdomars utveckling och angelägenheter, genom att text speglar samtida samhällsliga attityder och problem samt visa på ungdomar som tar konsekvenser av sina beslut och sina handlingar. Slutligen skall böckernas handling kännetecknas av att de är optimistiska i sin utformning.¹³

Denna studie påvisar att de lättlästa böckerna utifrån dessa punkter inte skiljde sig nämnvärt åt från de reguljära böckerna. Forskarna i denna studie uppger att bäst fungerar en adaptör ”när han agerar mer som samvetsgrann skribent än som någon som försöker få en text att passa en viss läsbarhetsnivå såsom denna är definierad av en läsbarhetsformel”.¹⁴

Vi uppfattar detta som att innehållsmässigt ska en lättläst text inte vara allt för tillrättalagd för att fånga unga läsare. Det viktigaste är att läsaren kan identifiera sig med en rollfigur och att böckernas innehåll berör.

Birgitta Ahlén skriver i boken *Hoppa in i böckernas värld*, att det är svårt att definiera vad som är utmärkande för en lättläst bok eftersom detta är kopplat till individuellt ställningstagande. Hon menar att det är de egna intrycken och erfarenheterna som avgör hur upplevelsen av en text är.¹⁵ Ahlén har utifrån egna intervjuer med dyslektiker fått fram att

---

¹¹ LL-förlaget. *Vi gör lättlästa böcker* <http://www.llstiftelsen.se/llforlaget/>

¹² Ibid

¹³ Svensson, Cai. 1989, s. 99

¹⁴ Ibid s.100

¹⁵ Ahlén, Birgitta 1998, s. 44

följande faktorer är viktiga vid läsning: att känna igen sig, ett fängslande ämne och en stark början på boken.

Elisabet Eliasson som är mellanstadielärare och barnbokskritiker uppger på hemsidan *Språkloss*¹⁶ att bildmaterialet i lättlästa böcker bör vara rikligt i synnerhet om de vänder sig till barn. Illustrationerna bör vara utformade så att de förstärker det innehålls- och känslomässiga i boken, säger hon. Även omslaget på boken är av stor vikt, eftersom det påverkar läsförståelsen och därmed bokens läsbarhet.

Bokens innehåll skall helst fånga in läsaren på tionde raden med en gripande och spännande handling. Att läsaren kan känna igen sig och identifiera sig med en rollfigur är en annan viktig punkt. I detta sammanhang är det viktigt att tillägga att antalet personer inte får bli för många så att läsaren får svårigheter att komma ihåg och hålla isär de olika personerna. Bokens handling bör följa en rak kronologi och vara klart avgränsad i tid och rum. Språket ska vara lättbegripligt och bestå av ett konkret och enkelt ordval. Onödiga småord, förkortningar av olika slag och ord som innehåller språkliga mångtydigheter bör undvikas i en lättläst text. Språket i boken bör heller inte innehålla svårtolkade abstraktioner eftersom läsaren oftast är mer konkret i sitt tänkande och tolkar texten mer bokstavligt¹⁷

Vi tolkar utifrån denna beskrivning att det är enklare att fastslå yttre kännetecken än inre. Det är svårt att svara på vad som utmärker en lättläst text när det gäller den innehållsliga delen. Faktorer som har stor betydelse i det avseendet är läsarens erfarenheter och intryck. Det får oss att inse att en viktig funktion för bibliotekarien vid litteraturförmedling är att ta reda på de enskilda barnens intressen och erfarenheter för att sedan kunna rekommendera rätt typ av litteratur.

2.3 Adaptation

Vi har i litteraturläsningen inför uppsatsen kommit i kontakt med begreppet adaptation som vi anser har en central betydelse för lättläst barnlitteratur. När vi slagit upp ordet adaptation i Nationalencyklopedin förklaras ordet med anpassning, avpassning, lägga till rätta för. Begreppet kan således tolkas som att barnlitteraturen på något sätt är anpassad till målgruppens behov, kunskaper och erfarenheter. Barnlitteraturforskningen med inriktning mot adaptation är sparsamt utforskat. Den som kan sägas vara pionjären inom området är Göte Klingberg, vars analysmodell fortfarande står i förgrunden vid analyser inom barnlitteraturområdet. Han har även ägnat omfattande forskning åt barnlitteratur och skrivit många böcker i ämnet. Hur författare skriver litteratur för barn har kommit att bli ett av hans intresseområden. Klingberg har i första hand intresserat sig för ämnet ur en pedagogisk synvinkel. Klingberg anser att det är viktigt att betona skillnaden mellan adaptation och didaktisering eftersom dessa begrepp oftast är svåra att hålla isär. Med adaptation avser han författare som i sitt skrivande tar hänsyn till barn- och ungdomars intressen, behov, upplevelsesätt, förkunskaper, uthållighet, läsförmåga. Detta menar han är speciellt viktigt när man skriver för denna målgrupp. Didaktisering innebär att författaren i sitt skrivande har en undervisande roll i fråga om kunskaper och moral.¹⁸ Adaptationen kan ha olika former, uppträda på olika sätt och ha olika betydelsegrad. Klingberg har utformat en terminologi för barnboksforskningen där han skiljer mellan fyra olika former av adaptation; stoffväljande-, formväljande-, stilväljande- och medieväljande adaptation.¹⁹ Den **stoffväljande adaptationen** tar utifrån barns kunskaper och erfarenheter hänsyn till barns ordförråd. Det kan t ex innebära

---

¹⁶ Ett projekt som speglar befintlig kunskap om språkets och skriftens tillgänglighet

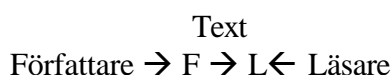
¹⁷ Eliasson, Elisabeth *Lättläst-ett svårt begrepp*

¹⁸ Furuland, Lars 1986, s. 349

¹⁹ Ibid s. 349-350

att man avstår från att använda abstrakta – och ålderdomliga ord som är obekanta för barn. En bok som tar utgångspunkt i barns intresse till identifikation med huvudrollsfigurer i en barn- och ungdomsbok kan sägas stå för stoffväljande adaptation. Böcker som till sitt innehåll bidrar till öka barnets självständighet och trygghet tillgodoser barns behov. Litteraturen kan hos barn- och ungdomar framkalla olika läsupplevelser. Författare som tar hänsyn till läsarnas upplevelsesätt vid skrivandet av böcker ingår inom denna adaptation. Färre antal motiv och en rakare handling är komponenter som speciellt beaktas i **formväljande adaptation**. Dessa komponenter kan hjälpa barnen att hålla en samlad bild av helheter i den lästa litteraturen. Vid **stilväljande adaptation** avses det språkliga uttrycks sättet samt författarens intentioner att i texten ta hänsyn till läsarens ord och läsförmåga. Utifrån **medieväljande adaptation** tar man hänsyn till barnens intresse och förutsättningar ifråga om böckernas längd, format, typografi och illustrationstäthet etc.

Karl Lindqvist litteraturvetare hävdar att det finns en risk för överpedagogisering vid barnlitteraturdiskussioner i och med att största vikten läggs på den unga läsarens förmåga att uppfatta texten och dess budskap. Vad läsaren bör och kan uppfatta ses som en outtalad norm som mäter läsarens förmåga.²⁰ Lindqvist varnar för att adaptationens måttstockstänkande kan bidra till att barnlitteraturen uppskattas mer av vuxna läsare än av unga. Barnlitterära texter är i stort sett alltid skrivna av vuxna men är avsedda att läsas av barn. Författaren har i skrivande stund en klar bild av vad han eller hon vill förmedla och för vem texten skrivs. Denna avsikt står i strid med adaptationensoreflekterade antaganden och bildar på så vis en kluvenhet som i hög grad präglar barnboken, enligt Lindqvist²¹ Vidare tar han upp att det finns en klyfta mellan vuxna och barn där texten fyller en viktig funktion genom att överbrygga den. Texten kan ses som en mötesplats där författaren behövt av att berätta för någon tillgodoses och läsaren som vid läsning av texten omskapar den utifrån sina behov och erfarenheter. På detta sätt kan det ses som en process där författare, text och läsare samspelar.

Figur 1 *Texten som mötesplats* (Lindqvist 1993 s. 21)

Texten utgör ett verktyg för författaren och gör det möjligt för denne att förmedla något till läsaren. Denna förmedling sker oftast på en jämlik nivå där författarens intentioner är att gå in i texten och låta den tala för sig.²²

Lindqvist hänvisar till Iser som tar upp att texten successivt växer fram i läsarens inre som schematiska bilder och att dessa bilder inte överlappar varandra direkt utan det kan finnas luckor som läsaren själv får fylla genom sin egen texttolkning. Genom läsarens schematiska bilder och texttolkning framställs texten i sin helhet. Läsarens eget skapande är en elementär förutsättning för att en text skall fungera, enligt Iser. Han anser att dessa luckor i texten bidrar till att läsaren får möjlighet att vara medskapande. Om texten utelämnar en stor del av dessa tomma luckor har inte läsaren samma möjlighet att vara medskapande och då finns en större risk för att texten framstår som tråkig att läsa. Denna medskapande process gör läsaren delaktig i händelsernas innebörd och verkets fullbordan som i sin tur gör den framtagna meningen hos läsaren sann och riktig.²³

²⁰ Lindqvist, Karl 1993, s. 19

²¹ Ibid s.20

²² Ibid s. 21

²³ Iser, Wolfgang: *Texten som apellstruktur* (i Läsningar s 168-180)

Lindqvist ställer frågan: Hur långt törs en författare gå i utlämnandet av luckor i barnlitteratur? Han menar att här bör råda en balansgång mellan författarens behov av att förmedla en avsikt och tron på läsarens förmåga att kunna dra sina egna slutsatser.²⁴

Vi ser här att för en text inte skall uppfattas som tråkig krävs att texten innehåller luckor som möjliggör för läsaren att vara medskapande. Detta resulterar enligt Iser i att texten får en sannolik och riktig mening för läsaren. Här uppstår ett dilemma när det gäller lättläst barnlitteratur för den skall inte i någon större utsträckning innehålla luckor eftersom svaga läsare i regel gör få inferenser. Vi frågar oss är den lättlästa litteraturen tillräckligt intressant för läsaren om den saknar dessa luckor?

Utifrån detta resonemang har vi kommit till insikt att en viktig uppgift som bibliotekarien har i sin roll som litteraturförmedlare; är att lyfta fram litteraturens betydelse för läsaren. En annan viktig aspekt är att biblioteket har ett tilltaget utbud av böcker i olika svårighetsnivåer. Bibliotekarien bör ha en god litteraturkännedom för att kunna förmedla rätt typ av litteratur till läsaren utifrån läsarens specifika behov.

2.4 Barn och läsning

2.4.1 Faktorer som inverkar på barns läsutveckling

Barnboksförfattaren Mem Fox hävdar i sin bok *Läsa högt*²⁵ att högläsning är en vaccination mot oförmåga att läsa och skriva. Barnens hjärnor ”vässas” om vi läser högt för dem och pratar om det vi läser, säger hon. Det utvecklar dessutom deras förmåga att koncentrera sig under en längre tid och hjälper dem att uttrycka sig lättare och klarare.

”Grunden för läsinlärning läggs så fort barnet får höra människor prata, så fort det får höra sånger och rytmer och upprepningar i ramsor och sagor”, menar Fox.²⁶ Barn som inte har fått denna stimulans tenderar att få större problem i skolan än de annars skulle få. Fox uppger att det inte är konstigt ”att experterna säger att barn behöver få höra tusen sagor eller berättelser innan de börjar läsa själva”.²⁷ Det är viktigt att barn på ett tidigt stadium får ta del av språket både genom böcker och genom samtal. Med hjälp av orden byggs tankebanorna ut vilket vidgar barnets horisont både inlärningsmässigt och socialt sett. Fox refererar till Sue Hill, University of Southern Australia, expert på den tidiga barndomen, som menar att även enkla, vardagliga ting som att läsa texten på skyltar och flingpaket tillsammans med barnen främjar läsutvecklingen.²⁸ Det är viktigt att man läser med inlevelse vid högläsning, speciellt gäller det litteratur utan bildstöd. När det gäller bilderböcker kan ju samtalen kring bilderna ibland ersätta själva högläsningen, menar Fox. Att fånga åhörarnas intresse för den historia man berättar beror i stor utsträckning på hur man berättar den. Med hjälp av rösten kan man frammana stämningar, känslor och karaktärer som gör berättelsen fängslande för publiken. Om man läser med inlevelse och engagemang kommer också lyssnarna ihåg det man läst. Mem Fox anser att vi måste hjälpa nybörjarläsare att snabbt ta sig vidare i en berättelse så att de kan komma ihåg vad de läser. Då slappnar de av mer och begriper mer av skriften och börjar så småningom njuta av själva historien. Fox tror också att det är mer effektivt för barns läsutveckling att vi som föräldrar och lärare läser underbara böcker högt för dem än att vi

---

²⁴ Lindqvist, Karl 1993, s. 23

²⁵ Fox, Mem 2003. sid. 192

²⁶ Ibid s. 21

²⁷ Ibid s. 23

²⁸ Ibid s. 25

insisterar på att barnen ska läsa böckerna för oss. Uppskattar barn att lyssna till en bra historia har de kommit en bra bit på väg, när det gäller läs- och skrivutveckling, anser författaren. Även den engelske barn- och ungdomsförfattaren Aidan Chambers förespråkar högläsning i sin bok *Böcker omkring oss: om läsmiljö*. Han anser att högläsning är en nödvändighet för att barn skall utvecklas som läsare. Vid högläsning fokuseras åhörarens intresse mot bokens historia och inte till texten. Det får åhöraren att vara uppmärksam mot vad som kan ske och vad man kan möta i historierna. På det sättet kan bokens text ses som en omvandling till levande dramatik, menar han. Vidare anser han att åhörarna genom högläsning kan tillägna sig en svårare text som annars kanske inte skulle kunna vara möjlig. Slutligen poängterar han högläsningens sociala sammansvetsande funktion. En grupp svetsas ihop genom att man tillsammans är med och får en upplevelse i fantasins värld.²⁹

Vi vill även lyfta fram en undersökning som gjordes i Gävleborgs län 1996 som förstärker hemmiljöns betydelse avseende barns läsutveckling. Syftet med undersökning var att undersöka läslust, läsvanor och läspreferenser hos elever i årskurs tre till sex. Undersökningen utgjordes av enkät – och intervju undersökningar. Lars Brink universitetslektor vid Högskolan i Gävle är den som sammanställt rapporten. Brink påpekar dock att urvalet i intervjuundersökningen är för litet för att några slutsatser ska kunna dras, men vi finner ändå att delar av resultaten från intervjuerna är intressanta. I undersökningen framkommer att hemmiljön har haft en avgörande roll för barnens läsintresse. Barnen uppger att de haft föräldrar, syskon eller andra nära släktingar som läst högt för dem i tidig ålder. Tillgång av böcker i hemmet framhålls som viktig av några respondenter i undersökningen, eftersom det gett dem möjlighet att låna och att läsa böcker.³⁰ Brink påpekar att betydelsen av vuxna läsande förebilder inte nog kan betonas. Om vuxna påvisar att läsandet ingår som en naturlig del i deras vardag så inverkar det på barns läsande på lång sikt, anser Brink.³¹

Lars Norström som är svensklärare i högstadiet tar i boken *Bokprat: om textsamtal mellan barn och vuxna* upp hur man kan stimulera barn till läsning. Han ser läsmiljön i hemmet som den mest centrala faktorn som påverkar barns läs- och språkutveckling. Det innebär att böcker skall finnas som en naturlig del i hemmet samt att man ägnar sig åt högläsning under barnens uppväxttid.³² Hans erfarenhet från skolans värld påvisar att även ungdomar i högstadieåldern uppskattar högläsning. Annars påpekar han att man från skolans sida måste anslå mycket tid för litteraturläsning så att läsningen framstår som viktig för eleverna. Han menar att när barn påbörjar läsandet av nya böcker behöver de tid för att sätta sig in handlingen i böckerna. Norström hävdar att om boken skall få en chans måste barnen ges gott om sammanhängande tid för läsning i skolan.³³

En som ytterligare förespråkar lästid är Chambers som anser att barn måste få tid till läsning för att utvecklas. Han menar att en god läsmiljö förutsätter fyra grundvillkor: högläsning, lästid, bra bokbestånd och boksamtal. Om barnen får regelbunden lästid i skolan anser Chambers att också andra läsrelaterade aktiviteter får mening.³⁴ Chambers hänvisar vidare till läraren John Werners argumentation för schemalagd lästid. En av Werners argument för schemalagd lästid är att varje elev måste ges tillfälle att läsa i sin egen takt och svårighetsgrad. Han ser att läsning kräver regelbunden övning. Vidare måste elever ges tillfälle att få välja och pröva många böcker eftersom ingen lärare har möjlighet att bedöma vad som

---

²⁹ Chambers, Aidan 1995, s. 65-72

³⁰ Brink, Lars 2000, s. 46-47

³¹ Ibid s. 53

³² Norström, Lars 1997, s. 19

³³ Ibid s.20-23

³⁴ Chambers, Aidan 1995 s. 50-51

tillfredställer en elevs intellektuella och emotionella behov. Barns läsning ska inte enbart hänvisas till fritiden, eftersom många barn kommer från hem där boktraditioner saknas är Werners tredje argument för schemalagd lästid i skolan.³⁵ Slutligen anser Werner ”att vi under vår uppväxttid måste läsa ofta och regelbundet för att få en så bra chans som möjligt att utvecklas till engagerade och tänkande läsare”.³⁶

Litteraturen som vi berört har fått oss att reflektera över barn som inte växer upp i läsande miljöer och som inte har föräldrar som läsande förebilder. Detta innebär att förskole- och skolpersonals inställning till läsning blir mycket viktig. Vi ser även att bibliotekarier har betydelse i sammanhanget. De kan genom utåtriktat arbete som riktar sig mot förskolor och skolor få en möjlighet att nå barn som kommer från läsfattiga miljöer.

2.4.3 Läsutvecklingens perioder

Forskaren Joseph A. Appleyard presenterar en utvecklingsteori för litteraturläsning från barndomen till den vuxne läsaren. Denna utvecklingsmodell påverkas av en mängd faktorer, men Appleyard anser ändå att man kan urskilja ett bestämt utvecklingsmönster.³⁷ Teorin baserar sig på att läsaren intar speciella faser i den litterära socialisationens utvecklingsförlopp. Dessa faser är: *Den lekande läsaren*, *läsaren som hjälte och hjältinna*, *läsaren som tänkare*, *läsaren som tolkare* och *den pragmatiska läsaren*. Han anser att enskilda individer utvecklas psykologiskt i sina läsroller under inverkan av den sociala interaktionen.³⁸ Vi kommer att redogöra för de tre första läsrollerna men utesluter de två sistnämnda eftersom de inte är aktuella för det här arbetet.

I den första fasen som benämns för *den lekande läsaren* har lek och magi en central plats i barnets värld under förskoleåldern. Leken spelar en viktig roll för barnen i den här åldern eftersom verklighet och fantasi vävs in leken och leken ger barnen möjlighet att bearbeta och tolka det som är aktuellt för dem för tillfället. Appleyard menar att barnen i denna magiska period genom bearbetning av fiktion och berättelser grundlägger en föreställningsförmåga som är värdefull för dem senare i utvecklingen. Barnet kan genom högläsningen ges möjlighet att i samspel med högläsaren tillägna sig sagor och berättelser. De får även lättare att i högläsningssituationen uppmärksamma de signaler som texten markerar och uppfatta låtsaskvaliteter i receptionen. Denna fas är en viktig del i barnens utvecklingsprocess genom att de med hjälp av litteraturen kan få stoff till leken och genom leken kan tolka och bearbeta både kognitiva och emotionella ämnen som är angelägna för dem.³⁹

Läsaren som hjälte eller hjältinna är den fas där läsarens behov att identifiera sig med en hjälte eller hjältinna är av yttersta vikt. Barnen har nu tagit klivet ut från föräldrarelationen som tidigare utgjorde det primära sociala nätverket. Nya sociala situationer ställer krav på barnets handlande och kontroll och att det även utvecklar en syn på sig själv i relation till andra. Utifrån denna kravfyllda och svårbemästrade tillvaro kan barnet ha ett inre behov som kan tillfredsställas genom litteraturen där de kan identifiera sig med den hjälte eller hjältinna som de i verkligheten skulle vilja vara. Böcker som lämpar sig för denna fas är de som går under begreppet äventyrsgenrer. Kännetecknade för dessa böcker är att de följer ett rakt händelseförlopp med vissa fasta ingredienser. Det finns en tydlig karaktär att identifiera sig med, handlingen varvas med faror och konflikter, hjälten eller hjältinnan klarar sitt uppdrag

---

³⁵ Ibid s. 45

³⁶ Ibid s. 46

³⁷ Malmgren, Lars-Göran 1997, s. 107-108

³⁸ Ibid s. 108

³⁹ Ibid s. 109-111

och historien har alltid ett lyckligt slut.⁴⁰ Genom att barnen kan identifiera sig med olika hjältekaraktärer i sin läsning upplever de en psykisk lättnad och en kognitiv utveckling. I dessa texter kan barnen få sitt behov av tillfredsställelse tillgodosedd genom att dessa hjältekaraktärer klarar av att bemästra svåra situationer, klarar sig på egen hand och klarar av sin omvärld. Texterna hjälper barnen att leva upp till det de önskar vara och att utvecklas till självständiga individer som klarar av att bemästra olika sociala sammanhang.⁴¹ Svåra erfarenheter och krisartade problem kan vara kännetecknade för tonårstiden då de befinner sig i fasen *Läsaren som tänkare*. Bearbetning av egna och andras erfarenheter bidrar till att göra dem till tänkare. Under denna period inser många tonåringar livets hårda verklighet. Tillvaron är inte längre så bekymmersfri och okomplicerad som tidigare. Denna insikt gör dem mer mottagliga för ironi, satir och tragedi i sin läsning. Man läser gärna vardagsrealistiska texter för att kunna jämföra text och verklighet. Detta kan sägas utgöra grunden för det nya, realistiska läsandet, menar Appleyard. Ungdomars sökande efter meningen med livet är central under tonårsperioden. Existentiella funderingar resulterar i att många ungdomar efterfrågar litteratur med problembearbetning och realistiska skildringar, säger Appleyard.⁴²

2.4.4 Barns motivation för läsning

Cai Svensson, som vi tidigare nämnt har även intresserat sig för barn och ungdomars läsintresse och läsmotivation. Han uppger i sin bok *Barns och ungdomars läsning: en problemöversikt och förslag till forskning* som utkom i slutet av 80-talet att båda dessa områden är sparsamt utforskade. Vidare ser han ett värde i att intressera sig för dessa områden, eftersom det kan ge lärare bättre förutsättningar att i sin läsundervisning förse elever med intressant läsmaterial och motivera dem till fortsatt läsning. Vi vill referera till det som Svensson tar upp som väsentligt i samband med barns motivation för läsning. Svensson skiljer mellan två olika former av motivation när det gäller barns läsning nämligen; *inre motivation* och *social motivation*. Den inre motivationen har som namnet anger med individens inre faktorer att göra. Social motivation kan kopplas till den sociala interaktionen dvs. samvaron med andra människor, som i förlängningen leder till att stärka den egna identiteten och självkänslan.⁴³

Svensson hänvisar i sin bok till tidigare forskning⁴⁴ som visat på att det finns fyra typer av motivation för läsning. Till den första formen av motivation inberäknas barns nöje av att läsa som den bästa drivkraften. Genom att läraren förser barnet med stimulerande och lagom svårighetsanpassat material som successivt byggs på inverkar det gynnsamt på barnets läsutveckling. Barns önskan att tillägna sig fantasi, medkänsla, identifikation mm kan också ses som en andra form av motivation. Om barn ges möjlighet att i litteraturens värld tillägna sig detta bidrar det till att deras jag och egna anlag utvecklas. En tredje form av motivation kan ses i barns möjlighet att skapa sig en omvärldsförståelse som bidrar till att deras livssyn och förståelse för omvärlden vidgas. Om barns inre motivation och intressen svarar mot bestämda erfarenhetsföreställningar är det ett fjärde skäl som bidrar till ökad motivation för läsning hos barn.⁴⁵

---

⁴⁰ Ibid s. 111-112

⁴¹ Ibid s. 113

⁴² Ibid s. 113-116

⁴³ Svensson, Cai. 1989, s. 41

⁴⁴ Bamberger, R. *Promoting the reading habit*. 1975

⁴⁵ Svensson, Cai. 1989, s. 42-43

Svensson menar att dessa typer av läsmotivation skiftar utifrån barns olika åldrar, utvecklingsgrad och läsning. Han anser att ett synsätt som inriktar sig på ett fastställande av barns olika utvecklingsrelaterade läsfaser speglar samhällets sätt att strukturera barns verklighet.⁴⁶ Han kritiserar ett sådant synsätt som binder sig vid barns utvecklingsrelaterade läsfaser och menar att härmed föreligger en risk för stagnation i det pedagogiska arbetet där man inte tillvaratar pedagogisk förnyelse eller utveckling och inte heller har förståelse för de faktorer som gynnar eller missgynnar barns läsning.⁴⁷ Ett visst värde tillmäter han ändå dessa läsfaser om de ses som grova riktlinjer för en genomsnittlig utveckling för barns läsning. Vi ser här en klyfta mellan Appleyards utvecklingsmodell för läsutvecklingen och Svenssons synsätt. Enligt Svensson begränsar fastställande av barns olika utvecklingsrelaterade läsfaser det pedagogiska arbetet så att inte pedagogisk förnyelse eller utveckling kommer till stånd. Detta resonemang får oss att inse att man inte alltför ensidigt skall hänga sig fast vid olika schematiska uppställningar över barns läsning utan mer utgå från barns individuella intressen och behov vid läsning.

Barn behöver utvecklas i sin läsning för att behålla själva motivationen att läsa, menar Svensson. Att successivt höja svårighetsgraden på böckerna är viktigt för att intresset inte ska svalna. Vuxna har här ett ansvar att tipsa och hjälpa barnen hitta lämplig litteratur som lockar dem till fortsatt läsning. Svensson hänvisar till språkforskaren Ingvar Lundberg som påpekar att om unga läsare istället tvingas ta del av lektyr över sin förmåga finns risker för att deras självbild skadas och deras kognitiva mod som behövs för läsningen inte utvecklas.⁴⁸

2.4.5 Typiska handlingsmönster hos lässvaga elever

Karin Taube professor i utbildningsvetenskap vid Mitthögskolan i Härnösand, har ägnat en hel del arbete åt barns läsinlärning. Hon tar i sin bok *Läsinlärning och självförtroende ; psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser* upp att misslyckanden med läsning och barns självbild är nära sammankopplade. Hon menar att misslyckanden med läsning kan förorsaka att barn börjar tvivla på sin förmåga vid andra prestationstillfällen och i värsta fall ifrågasätter sin status i kamratgruppen.⁴⁹ Misslyckanden i läsning leder i förlängningen till att de lässvaga barnen ogillar aktiviteten och att de i möjligaste mån försöker att undvika den. Taube menar att barn med lässvårigheter som vill bevara en positiv självbild väljer bort uppgifter i skolan som de inser att de inte kommer att lyckas med. De här barnen har lättare att acceptera otillräcklig ansträngning för en uppgift än att inse att de misslyckas med en uppgift pga. bristande förmåga. Hon ser en fara med denna passiva inställning eftersom en framgångsrik läsutveckling förutsätter ett aktivt deltagande och ett aktivt ansvar från barnens sida.⁵⁰

Bristande uthållighet, ängslan och oro är andra faktorer som finns med i bilden hos de lässvaga eleverna med en dålig självbild, enligt Taube.⁵¹

---

⁴⁶ Svensson, Cai. 1988, s. 75

⁴⁷ Ibid s. 75

⁴⁸ Svensson, Cai. 1989, s. 60

⁴⁹ Taube, Karin: 2000, s. 36

⁵⁰ Ibid s. 36

⁵¹ Ibid s. 36

2.4.6 Viktiga komponenter i läsning

Författarna Allard, Rudqvist och Sundblad som skrivit *Nya lusboken* framhåller att våra livserfarenheter och kunskaper bildar sammanhängande strukturer och tankemönster som vi bär med oss. De menar att dessa tankemönster kan vara helt omedvetna för oss, men ändå påverkar de vår syn på omvärlden och våra föreställningar om olika fenomen. Några komponenter som har avgörande betydelse vid lässituationen är förförståelse, avläsning och läsförståelse, menar författarna. Förutom ovanstående författare kommer vi även i detta avsnitt att använda oss av språkforskaren Ingvar Lundbergs insikter inom dessa områden.

De förutsättningar en person har för att förstå på en medveten eller omedveten nivå räknas som förförståelse. Här talar man om *yttre* och *inre förutsättningar* i samband med förförståelsen. De sammanhang där det språkliga budskapet förmedlas räknas till de yttre förutsättningarna. De kunskaper och erfarenheter vi besitter räknas som de inre förutsättningarna.⁵²

Vidare menar författarna att förförståelsen innefattar förutom innehållet även språkliga aspekter, textens uppläggning och layout och egna motiv för läsandet. Inför olika texter har vi alltså varierande grad av förförståelse beroende på våra omedvetna språkliga kompetenser, vilka är knutna till våra språkliga kunskaper. Detta aktiveras vid läsning och ger en innehållslig struktur åt den tankmässiga bearbetningen.⁵³

Läsning av en text bidrar till att man bearbetar innehållet i förförståelsen på ett övergripande plan. När vi läser aktiverar vi scheman som finns lagrade inom oss och som hjälper oss att strukturera den text vi läser. Den baserar sig på våra kunskaper och erfarenheter som vi har sedan tidigare och som hjälper oss att gruppera och omvandlar den text vi läser. Våra egna omedvetna förståelsestrukturer konfronteras med författarnas formulerade tankestrukturer och bildar på så sätt en medveten förståelse av innehållet.⁵⁴

Författarna menar att avläsningen kan sägas omfatta samspelet mellan ögats och tänkandets verksamhet. De tar även upp att om avläsningen eller avkodningen sker mer automatiskt kan uppmärksamheten hos läsaren frigöras mot innehållet i texten. För att utvecklas till en god läsare förutsätter detta att läsningen sker med hög hastighet och god precision. Lundberg menar att man kan skilja mellan två olika former av processer vid avläsning, dels *automatiserade* och dels *kontrollerade*. Automatiserade processer innebär att avläsningen sker utan viljemässig och medveten kontroll och styrning. Kontrollerade processer däremot innebär att avläsningen sker med viljemässig kontroll och full uppmärksamhet riktad mot verksamheten, framhåller Lundberg.⁵⁵

Enligt Allard, Rudqvist och Sundblad uppstår läsförståelse genom avläsning och den tankmässiga bearbetningen av en text. En läsare som har en god kännedom om ett område som en text behandlar är bättre utrustad vid läsningen. Läsningen flyter på mer friktionsfritt och läsaren behöver inte anstränga sig avsevärt tankemässigt för att få en medveten förståelse av innehållet. Ovana läsare får ofta lägga mycket energi på att komma in i boken och få en förförståelse av texten. Arbetssätt som förutsätter att elever på egen hand skall arbeta med texter av varierande svårighetsgrad kan vara förödande för denna kategori barns självkänsla.

---

⁵² Allard, Rudqvist & Sundblad 2001, s. 14

⁵³ Ibid s. 16

⁵⁴ Ibid s. 18

⁵⁵ Lundberg, Ingvar 1984, s. 69-70

Det är mycket viktigt att dessa barn på ett tidigt stadium får hjälp att bearbeta texter och få en bättre förståelsestruktur, anser författarna.⁵⁶

Lundberg påtalar att de ovana läsarna också kan ha svårigheter att göra inferenser. En text handlar inte bara om att tolka mening för mening, utan ibland krävs det att man som läsare kan läsa mellan och bortom raderna. När man knyter samman meningar på ett rimligt sätt gör man inferenser genom att tillföra ytterligare kunskap, säger Lundberg.⁵⁷

Det talas även om att barn kan hamna i mekanisk läsning och det innebär att barnen gör en korrekt avläsning men inte genomför någon tankemässig bearbetning av texten och på så sätt inte får någon förståelse av innehållet. För dessa barn kan läsningen upplevas väldigt frustrerande eftersom det lästa inte har någon förankring med deras verklighet och erfarenheter.⁵⁸

Vi vill knyta samman avsnittet om läsförståelse med en internationell undersökning där läsförståelsen utgjort en viktig del. Undersökningarna vi syftar på genomfördes av PISA⁵⁹ åren 2000 och 2003. PISA är ett projekt inom OECD⁶⁰ länderna där ett ökande antal av världens industrialiserade länder ingår. Syftet med PISA är att mäta och jämföra 15-åringars läsförståelse och kunskaper i matematik och naturvetenskap. Enligt PISA identifieras läsförståelse ”*som förmågan att förstå, använda och reflektera över texter för att uppnå sina egna mål, utveckla sina kunskaper och sin potential och kunna delta i samhället*”⁶¹ Hela PISA-undersökningen genomförs i tre omgångar.

I den första undersökningen som genomfördes år 2000 deltog 32 länder med ett elevantal som uppgick till mer än en kvarts miljon. Från Sverige deltog 4 416 elever från 154 skolor i landet. I den andra undersökningen som genomfördes 2003 deltog 44 länder med ett elevantal upp till 20 miljoner och här var matematikkunskaperna i fokus. Antalet elever som deltog från Sverige uppgick till 5 800 elever från 192 skolor. I den tredje undersökningen som kommer att genomföras år 2006 testas de naturvetenskapliga kunskaperna hos eleverna. Vi kan tillägga att vid alla tre undersökningarna mäter man samtliga tre ämnesområden. Generellt kan sägas utifrån den första undersökningen 2000 att de svenska 15-åringarna hävdar sig väl i läsförståelse.

Vid en jämförelse mellan de europeiska länderna är det enbart Finland som är bättre. Bland de europeiska länder som befinner sig på ungefär samma nivå som Sverige finner vi Norge, Storbritannien, Irland och Österrike. Vidgar man jämförelsen till att även gälla de utomeuropeiska länderna så har Kanada och Nya Zeeland bättre resultat än Sverige.⁶²

---

⁵⁶ Allard, Rudqvist & Sundblad 2001, s. 32-33

⁵⁷ Lundberg, Ingvar 1984, s. 94-95

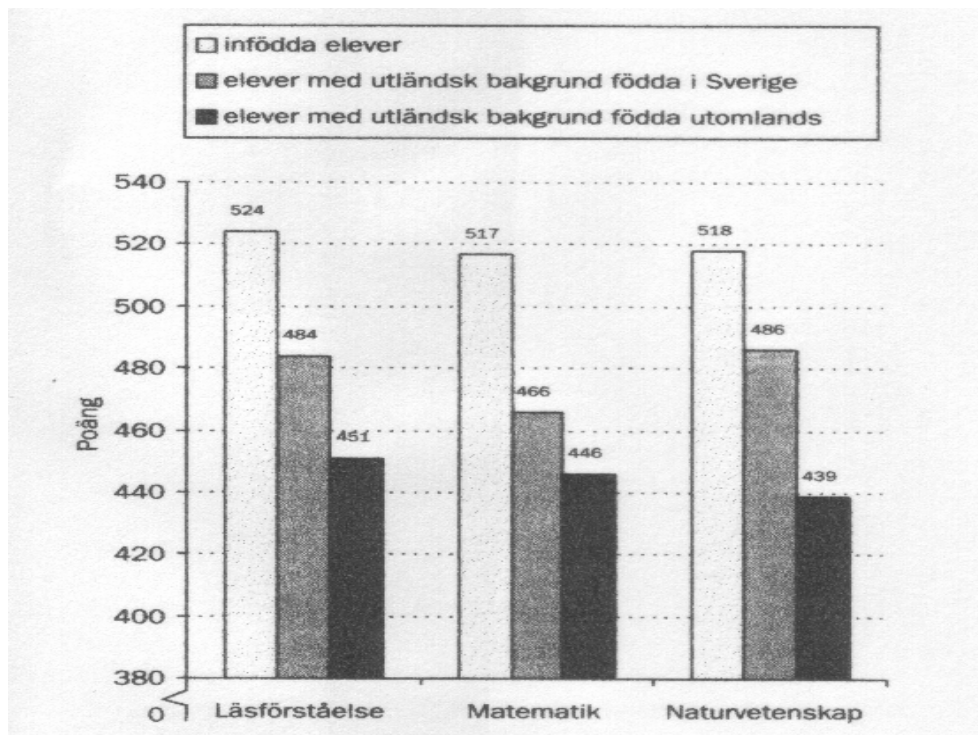
⁵⁸ Allard, Rudqvist & Sundblad 2001, s. 44-48

⁵⁹ Programme for International Student Assessment

⁶⁰ Organization for Economic Co-operation and Development

⁶¹ Skolverket: <http://www.skolverket.se/inter/projekt/pisa/las.shtml>

⁶² Ibid

Figur 2 Elevers presentationer uppdelat efter migrationsstatus (Skolverket rapport 227, 2003, s.28)

Det framgår av figuren att infödda elever klarar sig bäst. Elever med utländsk bakgrund födda i Sverige presterar sämre i jämförelse med de infödda eleverna inom alla tre kunskapsområdena. Allra sämst klarar sig gruppen elever med utländsk bakgrund födda utomlands. I Skolverkets rapport⁶³ förklaras resultatet med att dessa elever tillbringat mindre tid i Sverige. Av den anledningen finner man inte resultatet som överraskande eftersom dessa barn inte hunnit tillägna sig språket på ett tillfredställande sätt.⁶⁴ Studien visar således att det verkar finnas en negativ effekt av att gå i en invandrantät skola. Skolverkets rapport tar också upp att det finns en större risk att elever med utländsk bakgrund presterar sämre om de går i en skola med en hög andel elever med utländsk bakgrund. Rapporten uppger att samma risk föreligger för de infödda eleverna, men den negativa effekten blir inte lika stor i det fallet.⁶⁵ En tänkbar orsak som lyfts fram i rapporten är effekten av sammansättningen av elever i de invandrantäta skolorna. En annan orsak som man påtalar är att det kan finnas "en negativ "extraeffekt" av utländsk bakgrund som påverkar en elev på grund av att en stor del av omgivningen har utländsk bakgrund".⁶⁶

2.5 Biblioteket

Vi vill inleda detta avsnitt med att belysa vad bibliotekslagen föreskriver ska vara vägledande för bibliotekets verksamhet riktad mot barn och ungdomar. Vi anser att paragraferna 5,8 och 9 i bibliotekslagen är mest relevanta i detta sammanhang. Paragraf fem tar upp att det skall finnas lämpligt antal skolbibliotek fördelade inom grundskolan och gymnasieskolan.

⁶³ Dags att betonasambandet mellan språk och inlärning. Skolverket. Rapport 227. 2003

⁶⁴ Ibid s. 29

⁶⁵ Ibid s. 88

⁶⁶ Ibid s. 89

Biblioteken ska arbeta för att stimulera elever till läsning samt tillgodose elever i deras studier med lämpligt utbildningsmaterial.⁶⁷

Hur biblioteken är fördelade inom grundskolan och gymnasieskolan kan tillsynes ses som något bibliotekarier har mindre möjlighet att påverka, medan lässtimulerande arbete och anskaffning av utbildningsmaterial är något som bibliotekarier i högsta grad kan styra genom sitt arbete. Lagparagraf nummer åtta förskriver att speciell uppmärksamhet ska tillägnas funktionshindrade, invandrare och andra minoriteter. Detta kan göras genom att biblioteken erbjuder litteratur på andra språk eller i andra former som passar dessa gruppers behov.⁶⁸ Det man kan utläsa av denna paragraf är att den vänder sig till låntagare i alla åldrar inom dessa grupper. Således ska dessa grupper prioriteras inom bibliotekets barn- och ungdomsverksamhet. Lagparagraf nummer nio föreskriver att folk- och skolbiblioteken ska ägna särskilt intresse åt barn och ungdomar genom exempelvis arbete inriktat mot lässtimulans för att främja barn- och ungdomars språkutveckling. Detta ställer i sin tur krav på att biblioteken kan erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier.⁶⁹ Denna paragraf poängterar att barn- och ungdomar är en målgrupp som är betydelsefull i bibliotekets verksamhet och som bör prioriteras.

Litteraturen och läsandet är namnet på en regeringsproposition från 1998. Vi vill referera till denna proposition, eftersom den bland annat framhåller biblioteket och bibliotekariers betydelse för att stimulera barns läsutveckling. Propositionen betonar vikten av läsning. I förlängningen handlar det om tillgången till språket. Demokratien och yttrandefriheten kan hotas av ett utarmat språk. Vidare uppges i propositionen att kulturpolitikens centrala uppgift är att säkerställa medborgarnas rätt till de språkliga verktyg som krävs för vårt dagliga liv i samhället.⁷⁰ Propositionen riktar speciell uppmärksamhet för att väcka barn och ungdomars intresse för läsning. Man menar att barns läslust måste väckas i mycket tidig ålder för att sedan kontinuerligt underhållas under uppväxten. Det kan ses som en av folkbibliotekets främsta uppgifter och man poängterar bibliotekariers betydelse i sammanhanget.⁷¹ Bibliotekarier har en viktig roll genom att fånga in barn och ungdomars intresse för läsning. Genom uppsökande verksamhet har folkbiblioteken möjlighet att nå befolkning och verksamheter i närområdet och kan på så vis nå nya läsare. I propositionen slår man vakt om de larmrapporter som uppger att barn och ungdomars litteraturläsning sjunkit. Detta har föranlett att man förespråkar ett större ansvar från statens sida för läsfrämjande verksamhet. Som ett led i det arbetet har Statens kulturråd fått särskilda medel för att disponera till läsfrämjande verksamhet som inriktar sig mot barn och ungdomar. En del av stödet har varit riktat mot att marknadsföra titlar som fått utgivningsstöd av staten. En annan del av stödet har använts till olika former av projekt för att läsfrämjande insatser har kunnat genomföras runtom i landet. Vi kommer att återkomma till några sådana projekt lite längre fram i vår text.

2.5.1 Läsfrämjande och litteraturförmedlande arbete

Vi ställer oss frågande till vilken distinktion som råder mellan bibliotekariers läsfrämjande- och litteraturförmedlande arbete. För att belysa denna fråga vill vi referera till Elisabeth Bergströms och Annika Lindhés magisteruppsats *Gymnasiebibliotekarier och läsfrämjande: en intervjuundersökning av några gymnasiebibliotekariers tankar kring läsfrämjande och*

---

⁶⁷ SFS 1996:1596, bibliotekslagen 5 §

⁶⁸ Ibid 8 §

⁶⁹ Ibid 9 §

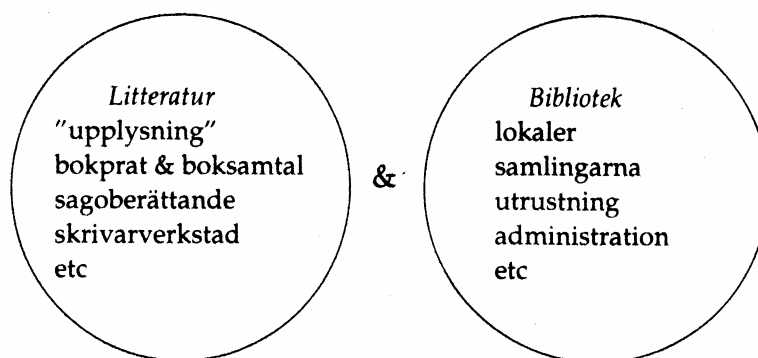
⁷⁰ *Litteraturen och läsandet* 1997/1998:86 s. 5

⁷¹ Ibid s. 23

skönlitteratur i gymnasiebiblioteket. I uppsatsen diskuterar Bergström och Lindhé begreppet läsfrämjande och om det kan jämföras med litteraturförmedling. De kommer fram till att begreppet läsfrämjande mer kan ses som en vilja att verka för och öka läsandet, medan litteraturförmedling mer handlar om en tillhandahållning av litteratur. De understryker dock att begreppen är nära besläktade och att litteraturen är det centrala i sammanhanget eftersom tillgången av litteratur utgör en viktig del.⁷² De tillägger att begreppet kan variera i sin innebörd beroende från vilken synvinkel det ses ifrån. I undersökningen har de undersökt nio gymnasiebibliotekariers uppfattning av begreppet läsfrämjande och hur de ser på sin läsfrämjande roll i sammanhanget. Från deras resultat framgick att bibliotekarierna likställde läsfrämjande med att inspirera, stimulera och att tillhandahålla litteratur för att öka läsandet. De metoder som bibliotekarierna uppgav som vanligast förekommande vid läsfrämjande arbete var spontana samtal, skyltning och bokprat. De vidhöll även författarbesök och läsprojekt med stöd från Kulturrådet, men påpekade att detta utgjorde en mindre del av arbetet. Bibliotekarierna betonade kunskaper i pedagogik, kännedom om elever och litteratur som viktiga faktorer som inverkar på det läsfrämjande arbetet för att uppnå ett ökat läsande hos eleverna.⁷³

2.5.2 Barnbibliotekets uppgifter

Barnbibliotekarien Anna Birgitta Eriksson som är en av medförfattarna till boken *Barnspåret: en idébok för bibliotek*. Hon skriver i boken om barnbibliotekets två huvudsakliga uppgifter vilka vi vill referera till. Eriksson menar att den litteraturförmedlande rollen inom bibliotekets barnverksamhet fick en framskjuten plats under 80-talet. Hon anser att det litteraturförmedlande arbetet inte nödvändigtvis behöver bedrivas i bibliotekets lokaler.⁷⁴ Nedanstående bild illustrerar Erikssons tankegångar

Figur 3 Barnbibliotekets uppgifter (Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 43)

Eriksson anser att cirklarna bör mötas och skära in i varandra för att utgöra ett idealt förhållande. Hur stor del som cirklarna överlappar varandra är beroende på personalens arbetsuppgifter som kan skifta vid olika tidpunkter. Hon påpekar även vikten av en överlappning även om den inte utgör någon större del. En av bibliotekets viktigaste litteraturförmedlande uppgifter är att medvetandegöra biblioteket och dess möjligheter för barn och ungdomar, anser Eriksson.⁷⁵

⁷² Bergström, Elisabeth 2002, s. 36

⁷³ Ibid s. 76

⁷⁴ Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 43

⁷⁵ Ibid s. 43-44

2.5.3 Bibliotekets kreativa roll

Gunilla Borén som varit verksam och Louise Limberg som är verksam vid Högskolan i Borås, skriver i en artikel⁷⁶ om de kreativa funktioner som bibliotekens barnavdelning oftast uppfyller. De ser faktorer som t ex biblioteksmiljön, litteraturen, barnbibliotekariens arbetsmetoder och barnen som en förutsättning för att biblioteket skall fungera som en kreativ miljö. Deras erfarenheter inom området baserar sig dels på att de tjänstgjort som bibliotekarier dels att de ägnat sig åt undervisning samt forskning och utveckling inom området. Biblioteken kan ses som lättillgängliga och spännande kulturinstitutioner, anser de. Genom spännande och rolig inredning kan bibliotekets miljö bidra till att ge barnen upplevelser i sig. De hänvisar till intervjuer gjorda med barn och ungdomar angående bibliotekens utformning. Det framkom i dessa intervjuer att barnen vill att biblioteken skall vara mysiga och inbjudande med massor av böcker samt en kunnig och tillmötesgående personal.⁷⁷

Vid barnens val av böcker spelar det yttre en stor roll, menar Borén och Limberg. Omslagsbilden, bokens baksidetext, stilstorlek och illustrationer är av avgörande betydelse. Ett bibliotek som kan erbjuda ett stort och varierat utbud främjar barnens läslust och spelar en viktig kreativ roll. Bibliotekets huvuduppgift är att väcka läslust hos barnen, oberoende av ålder eller hemförhållanden.⁷⁸

Bibliotekariens roll som litteraturkännare och kritiker innebär att nyutgiven barn- och ungdomslitteratur ska väljas ut som ska tillgodose bredd, kvalitet och efterfrågan.⁷⁹ Det ställer, enligt Borén och Limberg stora krav på bibliotekariens litteraturkunskap, beläsenhet och erfarenhet av barns läsning. Vidare menar de att det är viktigt att böckerna i biblioteket placeras så att de väcker barns nyfikenhet och lockar till läsning. Bibliotekarien ska sedan hjälpa barnen vid bokval utifrån deras önskemål och läsförmåga. De betonar samtalet med barnen som viktigt i detta sammanhang och hänvisar till en fortbildningskurs som hölls för barnbibliotekarier 1989 på Bibliotekshögskolan. Man gjorde under denna kurs en undersökning för att få reda på de deltagande barnbibliotekariernas syn på litteraturförmedling och hur de ansåg att man kan befrämja barns meningsfulla läsning. I de skriftliga svaren framkom tre tydliga synsätt. Det första synsättet innebar att man fokuserade på att samtala med och lyssna på barnen. Det andra synsättet innebar att man såg sig som "icke-lärare", dvs. man ansåg att den huvudsakliga uppgiften var att inspirera barn och ungdomar till läsning istället för att styra dem. Ett tredje framträdande drag var att man ville väcka läslust hos barn och ungdomar och förse dem med lustfyllda läsoplevelser för att gynna deras utveckling.⁸⁰

Det framgår av denna undersökning att bokprat i skolklasser utanför biblioteket var en av de vanligaste arbetsmetoderna. Det har blivit allt vanligare att bibliotekarier försöker nå olika målgrupper som t ex föräldrar, förskollärare eller lärare för att informera om bra barn- och ungdomsböcker som de i sin tur förmedlar till barnen. Fördelarna med detta sätt är att man når fler barn, men en av nackdelarna kan vara att barnen förlorar dimensionen av frivillighet och kontakten med bibliotekarien på detta sätt, menar Borén och Limberg.⁸¹

---

⁷⁶ Att väcka läslust – något om bibliotekets kreativa roll, 1991, s.34-40

⁷⁷ Ibid s. 35

⁷⁸ Ibid s. 35-36

⁷⁹ Ibid s. 36

⁸⁰ Ibid s. 34-40

⁸¹ Ibid s.37

2.5.4 Bokprat

Uno Nilsson länsbarnbokskonsulent i Halland anser att bokprat är ett av de tydligaste exemplen på aktivt förmedlingsarbete som bibliotekarier kan anamma. När man bokpratar innebär det att man för en grupp barn eller ungdomar förmedlar sina upplevelser av den lästa litteraturen. En av bokpratets bärande krafter kan sägas bestå i ”*förmedlingen av de känslor boken väcker hos oss. Det handlar om upplevelse och kommunikation*”.⁸²

Nilsson menar att bokprat fyller flera funktioner och några av de viktigaste är bibliotekariens personifiering av biblioteket samt bibliotekariens möjligheter att skapa en identitet till böckerna som hjälper barnen i deras egna läsupplevelser.

Förförståelsen hos barn för olika böcker kan variera och är beroende av vilka erfarenheter, attityder, normer och kunskaper barnen har med i bagaget.⁸³ I dessa hänseenden innebär det att bibliotekarien får hjälpa barnen att lotsas in i böckernas värld. Barnen kan behöva hjälp med att identifiera sig med huvudrollsfigurer och att bekanta sig med böckernas miljöer. Det gäller även för bokprataren att väcka ett intresse för böckerna, så att en nyfikenhet hos barnen uppstår. Urvalet av böcker bör vara anpassat till målgruppen utifrån deras behov av förförståelse och intressen. Nilsson uppger att det skall vara böcker som angår barnen. Det är också viktigt att bokprataren tar upp böcker som vederbörande själv har fått en positiv läsupplevelse av, annars blir inte framträdandet trovärdigt. Enligt Nilsson måste vi vara trovärdiga i barnens ögon eftersom det handlar om att vara ”*Levande Läsande Vuxna Förebilder*”.⁸⁴

2.5.5 Läslustprojekt

Vi har även inriktat oss på att söka efter läsprojekt i landet som vänder sig till läsovana och lässvaga barn. Det mest uppmärksammade projekt som vi stött på som vänt sig till dessa målgrupper är Maria Törnfeldts metodutvecklingsprojekt som hon genomförde 1991-92 med grundskolklasser i Karlskoga kommun tillsammans med lärare och speciallärare. Vi återkommer till detta metodutvecklingsprojekt längre fram men tittar på några andra projekt innan. I vårt sökande efter läsprojekt har vi använt oss av LÄS 2000 som är ett projekt som Svenska barnboksinstitutet är ansvarig för. Deras mål med detta arbete är att knyta ett riksomfattande nätverk av läsfrämjare över hela landet. Man vill genom LÄS 2000 inspirera till nya läsprojekt samt synliggöra läsprojekt som pågår eller pågått. När vi studerat SBI:s förteckning över läsprojekt i landet har vi inte funnit något som så uttalat vänt sig till läsovana och lässvaga barn som Törnfeldts metodutvecklingsprojekt. Vi har noterat att vanligtvis vänder sig läsprojekten i ett vidare perspektiv till barn, ungdomar eller föräldrar och därför får det lässtimulerande arbetet i projekten en mer allmän karaktär. Vi vill ändå lyfta fram några projekt som vi tycker har en viss anknytning till vårt ämne. I Gotland har ett projekt vid namnet ”Sorkprojektet” pågått, men är nu avslutat. Projektet var skolinriktat med medverkan från åtta skolor. Projektets inriktning var att väcka läslust hos alla barn, men allra mest intresserade man sig för pojkars läsning. Hur man utformade läslustintresset varierade utifrån de skolor som medverkade i projektet. Ebba Junker som var ansvarig projektledare för Sorkprojektet anser att det var en av projektets förtjänster att låta metoderna växa fram och vara flexibla. På en skola satsade man på att orda en god läsmiljö, på en annan skola startade man i årskurs 1 en läsecirkel, där föräldrarna fick skicka med sina gamla älsklingsböcker som sedan lästes upp i klassen. På Öja skola delades eleverna in i nivågrupper och man läste högt

---

⁸² Barnspåret: Idébok för bibliotek. 1994, s. 93

⁸³ Ibid s. 94

⁸⁴ Ibid s. 94

för varandra. Syftet med projektet var att man ville satsa extra på barns läsmiljö för att öka deras läsintresse samt att försöka påverka skillnaderna mellan flickor och pojkars läsning. I samband med projektet anordnades även en föreläsning av Aidan Chambers som blev väldigt uppskattad.

Ambitionen i ”Läs för mig pappa”, ett samarbetsprojekt mellan ”En bok för alla” och LO, var att öka antalet manliga läsande förebilder. Initiativtagare till satsningen var Gunnar Klaesson på ”En bok för alla”. Projektet påbörjades 1999 och syftet var att få män att läsa mer, dels för sig själva men även för sina barn. Papporna som medverkat i projekt har fått lära sig mer om språket och läsningens betydelse samt fått förslag på bra barnböcker.

I Olofström startade hösten 2000 ett lässtimulerande projekt ”Mångkulturellt läsande” som var inriktat på integration och kulturell förståelse. En anledning till detta val av projekt grundade sig på att 29 % av samhällets befolkning hade utländsk bakgrund. Projektet hade som mål att höja barns läsförståelse, engagera föräldrar i barns läsande samt medverka till att diskussioner förs om barns livsvillkor i dagens Sverige. Projektet är ett samarbetsprojekt som initierades av skola, bibliotek och ABF i Olofström. Projektet vände sig till 9-12 åringar och deras föräldrar.

Marie Törnfeldts metodutvecklingsprojekt⁸⁵ i Karlskoga innebar att hon ville pröva och utveckla metoder för att stimulera svaga och läsovilliga elever. Utgångspunkten för projektet var kollegan Wiviann Wilhelmssons undersökning.⁸⁶ Wilhelmsson slutsats av denna undersökning var att de traditionella lättläsningsböckerna inte i någon större utsträckning bidrog till att lässvaga och läsovilliga stimulerades till läsning.

Törnfeldt summerar efter avslutat projekt att det med ganska enkla medel går att stimulera lässvaga barns läsintresse. De viktigaste förutsättningarna för ett lyckat resultat är framför allt individualisering, bokprat, ett nära samarbete med lärarna och ett bredare okonventionellt urval av böcker, menar hon. Med individualisering avser Törnfeldt att man alltid måste utgå från den enskilde elevens intressen och erfarenheter. Man kan aldrig ta för givet att lässvaga barn tycker om samma typ av böcker. Det är också viktigt att lässvaga barn får komma till biblioteket i mindre grupper, så att de slipper känna kamrattrycket att välja för svåra böcker. Gott om tid och individuell handledning är viktiga faktorer när dessa barn ska välja böcker, menar Törnfeldt. En del barn ser inte sig själva som läsare, vet inte att man närmar sig en bok genom att bläddra i den och läsa baksidestexten. Lässvaga kan ha lika starka läsoplevelser som andra, men behöver mer hjälp och stöd att hitta rätt böcker, framhåller Törnfeldt. Bokprat är den dominerande metoden för litteraturförmedling som barnbibliotekarier ägnar sig åt idag. Törnfeldts erfarenheter från projektet angående denna arbetsmetod är enbart positiva. Duktiga såväl som svaga läsare upplever bokpratsstunden som lustfylld. Barnen blir inspirerade att låna böcker som de får lite förhandsinformation om och det begränsade urvalet vid presentationen underlättar bokvalet speciellt för de svaga läsarna. Törnfeldt rekommenderar ett mer okonventionellt urval av böcker vid bokprat för att nå alla grupper av läsare. Hon menar att klassifikationssystemet har en begränsande inverkan (många barn kanske både vill och behöver läsa Hcf-böcker i mellanstadiet). Hon efterlyser också en större öppenhet inför böcker som brukar definieras som skräp.

---

⁸⁵ Att väcka läslust hos läsovana och lässvaga barn

⁸⁶ Wilhelmsson, Wiviann, *När det sa ”klick” – om mötet mellan bok och barn, litteratursamtal med lässvaga elever i åk 3-8.*

3. Teori

I den här delen behandlas den teoretiska utgångspunkten för uppsatsen. Vi har inte funnit någon självklar teori som vi direkt kunnat koppla samman med uppsatsen. Det har istället under arbetets gång vuxit fram att Aidan Chambers modell läsandets cirkel skulle kunna vara användbar för oss i det här avseendet. Chambers har intresserat sig för barn och ungdomars läsning och hur man som vuxen kan stimulera läsningen. Genom att skapa en god läsmiljö samt stöd från de vuxnas sida kan man bidra till att barn utvecklas till tänkande läsare, anser han.⁸⁷ Läsmiljön och dess lämplighet räknar han in till de yttre förutsättningarna som påverkar läsandet. Till de inre förutsättningarna inberäknar han individens egna intellektuella och känslomässiga förhållningssätt. Det rör sig om förväntningar, kunskaper, sinnesstämningar och våra relationer till omgivningen. Enligt Chambers har de inre förutsättningarna en större betydelse än de yttre. Med anledning av detta påpekar han att man bör vara medveten om att både lärares och elevers inre förutsättningar påverkar deras läsning. I Chambers modell läsandets cirkel konkretiserar han olika aspekter som har betydelse för en gynnsam läsmiljö. Dessa olika aspekter fogas in i hans modell så att de skapar en helhet. Denna helhet illustrerar han genom ett läsehjul och beskriver läsandet som en cirkelrörelse som hela tiden roterar om de rätta förutsättningarna ges.

Figur 4 Läsandets cirkel (Chambers 1995, s. 11)

Vidare menar Chambers att barns läsutveckling är beroende av tre olika variabler för att få läshjulet i rörelse. Läshjulets yttre hölje innehåller variablerna; *att välja*, *att läsa* och *reaktion och respons*. Till den första variabeln att välja inberäknar han bokbeståndets utformning, på vilket sätt böckerna presenteras, tillgången av böcker samt deras tillgänglighet. Nästa variabel är att läsa och till den räknar han viktiga aspekter som högläsning, tyst läsning samt tid för att läsa. Den sista variabeln i cirkeln är reaktion och respons, vilket innebär att den som läst vill prata om det lästa. Förhoppningsvis har boken gett läsaren positiva läsoplevelser och som en följd av detta vill läsaren upprepa läsningen och på så sätt börjar ett nytt varv i läsandets cirkel. Navet i läsandets cirkel som hjälper hjulet att rotera runt är vuxenstöd som kännetecknas av stöd och uppmuntran för att hjälpa barnen med deras läsning. Chambers modell illustrerar dubbelriktade pilar mellan vuxenstödet och de olika variablerna i cirkeln för att belysa att utbytet inte är ensidigt. Med detta vill han betona att både den vuxne och eleven lär sig av varandra.

⁸⁷ Chambers, Aidan 1995, s. 9

I detta teoretiska resonemang vänder sig Chambers i stor utsträckning mot skolmiljö och lärare och han behandlar således inte bibliotek och bibliotekariers betydelse beträffande läsmiljö och lässtimulans. Vi har därför sökt efter ett teoretiskt angreppssätt som utgår från bibliotekariens betydelse som litteraturförmedlare. Vi har funnit att Jofrid Karner Smidt⁸⁸ har behandlat bibliotekariens olika yrkesroller och har därför valt att använda oss av hennes teoretiska resonemang i uppsatsen. Smidt vill jämföra bibliotekariens förmedlingsarbete med hur andra yrkeskategorier arbetar. Anledningen till denna jämförelse är att hon anser att vi måste lära oss av dem för att bättre marknadsföra och synliggöra biblioteket och även oss själva som förmedlare för våra användare. Hon anser att biblioteket i hög grad är en outnyttjad resurs och hon ser detta som ett stort problem. Smidt frågar sig hur folk ska kunna veta vad de vill ha om de inte vet vad som finns på biblioteket.⁸⁹ Detta ställer vissa krav på litteraturförmedlaren. Hon anser att bibliotekarien måste ha en god lokalkännedom för det område man är verksam inom. Litteraturförmedlaren skall ha en klar medvetenhet över att den egna smaken inte är allenarådande. Smidt ser kulturell medvetenhet och självreflektion som en nödvändighet för var och en som skall förmedla litteratur.⁹⁰ De yrkesroller som Smidt anser att vi har att lära oss av och kan applicera på vår egen yrkesutövning är; *kritiker* och *litteraturkännare*, *socialantropolog*, *pedagog*, *marknadsförare* och *vanlig människa*. I rollen som litteraturkritiker ser hon grundläggande litteraturkännedom som en nödvändighet. Litteraturförmedling riktad till barn förutsätter att man själv läst litteraturen för att förmedlingen skall bli trovärdig.⁹¹ En bibliotekarie kan precis som en litteraturkritiker skriva i lokalpressen förslagsvis om bibliotekets nyheter och på så sätt marknadsföra biblioteket, menar författaren. Smidt poängterar att rollen som socialantropolog innebär kunskap om kulturella mönster som man kommer i kontakt med och hur man förhåller sig till det. Till de kulturella mönstren räknas inte enbart läsvanor utan det handlar om hur man klär sig, hur man inrett sitt hem och hur man är som person. Att motivera och bygga upp positiva förväntningar till det som skall förmedlas och övervinna det som är negativt är kännetecknade för pedagogrollen, enligt Smidt.⁹² En pedagog tänker på förutsättningar för inläring och hur man lär låntagare att använda biblioteket. Smidt anser att biblioteken har mycket att lära sig av professionella marknadsförare. Det handlar om att skapa reklam som uppmärksammar, är aktuell och handlar om verkligheten för att lyckas nå ut. Den måste dessutom vara användarvänlig för att nå sin tilltänkta publik. Genom reklamen kan man överraska, skapa engagemang och locka, anser Smidt. I rollen som vanlig människa anser Smidt att skapandet av tillit hos låntagarna är grundläggande i arbetet. Värme och entusiasm är karaktärsdrag som gör det möjligt att nå fram till människor.

Vår avsikt med uppsatsen är att beskriva bibliotekariers förmedlingsarbete med tonvikt lagd på lättläst barnlitteratur. Vi är intresserade av att ta del av deras erfarenheter och kunskaper kring litteraturförmedling. Vi vill i denna studie lyfta fram respondenternas synpunkter på vilka faktorer som de anser har betydelse vid litteraturförmedling och bemötande av de läsovana och lässvaga barnen.

Utifrån Chambers modell läsandets cirkel och Smidts syn på bibliotekariens olika yrkesroller har vi försökt att skapa en gemensam teori för vår uppsats. Teorin har sin grundval i barn med behov av lättläst material och vilka krav det ställer på bibliotekariens yrkesprofession vid litteraturförmedling.

---

⁸⁸ Doktor vid Institutet för medier och kommunikation vid Oslo universitet

⁸⁹ Smidt, J.K. 1994, s. 8

⁹⁰ Ibid s. 8

⁹¹ Ibid s. 9

⁹² Ibid s.10

Här kommer en presentation av teorin och en kortare redogörelse för faktorer som inverkar på de läsovana och lässvaga barnens läsning.

Figur 5 Läsandets cirkel (Chambers 1995, s. 11), Bibliotekariens olika yrkesroller (Smidt 1994, s. 6-11) (våra tillägg; att välja lättläst, att läsa lättläst, reaktion och respons på lättläst)

Barn med behov av lättläst litteratur kan i många avseenden ha svårigheter att få detta läshjul att rotera eftersom det kan finnas många läshinder i deras väg. De här barnen är i högre grad beroende av vuxenstöd i form av mycket uppmuntran och stöd för att de ska kunna komma vidare i sin läsning. Vi har i vår omarbetning av läshjulet lagt till ordet *lättläst* vid de olika variablerna och fyllt ut med faktorer som har betydelse i sammanhanget. Vår avsikt med denna omarbetning är att försöka tydliggöra vilka faktorer som har betydelse vid de olika variablerna som vi fått fram från vår litteraturläsning samt från vårt empiriska material. Själva navet i läsandets cirkel som driver hjulet är vuxenstöd och det stödet kan variera i sin karaktär beroende på vilken av variablerna det är frågan om. Vi har till de olika variablerna *att välja lättläst*, *att läsa lättläst* och *reaktion och respons på lättläst* kopplat samman dem med Smidts olika bibliotekarieroller. De roller som Smidt behandlar är bibliotekarien som *kritiker* och *litteraturkännare*, *marknadsförare*, *pedagog*, *socialantropolog* och *vanlig människa*. Rollerna uppträder naturligtvis vid alla variablerna men i olika stor omfattning. Av den anledningen kan det vara svårt skilja dem åt. Bibliotekarierollen som vanlig människa har vi i vår omarbetning räknat in som en aspekt som finns med i de fyra övriga rollerna och därför urskiljer vi inte den som någon egen roll. Vi har i denna omarbetning sammanfört den yrkesroll och den variabel som vi tydligast sett hört samman utifrån de faktorer som nämns. Mellan variablerna och rollerna bör ett ömsesidigt växelspel råda.

3.1 Att välja lättläst

Den första variabeln som är *att välja lättläst* handlar om läsarens val av litteratur. Chambers menar att vi vid våra val av böcker påverkas av en mängd faktorer. Det mest grundläggande är att det finns tillgång till böcker. Finns det sedan böcker som man är intresserad av är

förutsättningen god att läslusten infinner sig.⁹³ Chambers betonar även att barn behöver rikligt med tid avsatt för att botanisera bland böckerna.

Barn med behov av lättläst material har förutom svårigheter att hitta lämpligt läsmaterial många gånger även otillräckliga kunskaper när det gäller rutiner vid boklån och hur man handskas med böcker. En van läsare vet hur man lånar en bok och hur man botaniseras bland hyllorna när man skall välja böcker. Maria Törnfeldt uppger att *"bristen på kunskap om hur man närmar sig, hanterar, och umgås med böcker är ett läshinder i sig"*.⁹⁴

Även Chambers noterar att det allra viktigaste för ovana läsare vid lånetillfället är att de får stöd och hjälp av vuxna.⁹⁵

Till variabeln *att välja lättläst* anser vi att rollerna *Bibliotekarien som kritiker, litteraturkännare* och *marknadsförare* har samhörighet.

3.1.1 Bokbestånd

Vilka böcker som köps in till biblioteket styrs dels av personalens kunskaper om böcker dels av bokmarknad, smak och åsikter om vad barn skall läsa.⁹⁶ Vid inköp av lättläst litteratur är det väsentligt att materialet är speciellt utformat både vad gäller form och innehåll så att det motsvarar de läsovana läsarnas behov. Bokens handling bör fånga in läsaren och ge en positiv läsoplevelse så att läsaren vill upprepa aktiviteten. Läsoplevelsena hos de lässvaga läsare är minst lika starka som hos andra läsare, men deras svårighet ligger i att de inte lika lätt kan hitta böcker som kan ge dem läsoplevelser, skriver Törnfeldt.⁹⁷ Hon anser vidare att urvalet av böcker behöver vara mer brett och mindre konventionellt. Bilderböcker, bok och band, böcker i olika svårighetsgrad och intresseområden kan med fördel användas, tycker Törnfeldt.

3.1.2 Bibliotekarien som kritiker och litteratur kännare

Smidt anser att en god litterärkännedom är en nödvändighet för att en bibliotekarie i sin yrkesutövning skall kunna värdera och välja ut böcker som han eller hon vill skall uppmärksammas.⁹⁸ Bibliotekarien kan i sin roll som litteraturkännare lyfta fram nya författare och andra former av litteratur som kan vara obekanta för låntagarna. Ett sätt att förmedla detta kan vara genom bokutställningar i biblioteket där böckerna synliggörs för låntagarna, menar Smidt. Bibliotekariens klassning och bedömning av vad som är lättläst material har också betydelse inom denna roll.

3.1.3 Tillgång och tillgänglighet

Att det lättlästa materialet är lättillgängligt placerad i biblioteket så att barnen lätt hittar det är en annan aspekt som är viktig. Det kan också innebära att böckerna är märkta på ett speciellt sätt för att låntagarna lättare skall kunna hitta och identifiera den här formen av böcker

---

⁹³ Chambers, Aidan 1995, s. 42

⁹⁴ Barnspåret : Idébok för bibliotek. 1994, s. 209

⁹⁵ Chambers, Aidan 1995, s. 42

⁹⁶ Chambers, Aidan 1995, s. 26

⁹⁷ Barnspåret : Idébok för bibliotek. 1994, s. 208

⁹⁸ Smidt, J.K. 1994, s. 9

3.1.4 Skyltning och presentation

Hur böckerna presenteras och skyltas i biblioteket är en annan faktor som styr barnens val av böcker. Det är en annan typ av förmedlingsarbete som bibliotekarier använder sig av. Skyltning är tillsammans med utställningar på bibliotek en grundläggande förutsättning för en fungerande läsmiljö menar Chambers. Chambers anser att för en fungerande skyltning krävs två saker: ”ett väl genomtänkt urval av böcker samt att böckerna arrangeras på sådant sätt att de drar till sig barnens uppmärksamhet och väcker nyfikenhet”.⁹⁹

Han ser denna form av förmedlingsarbete som ett sätt att ge boktips på distans.¹⁰⁰ Han menar att det är ett ypperligt sätt att kunna nå fler elever samtidigt. Genom skyltningen för man fram böcker och gör dem synliga för låntagare. Tanken är att skyltningen skall skapa ett intresse som skall bidra till en påverkan hos låntagaren, menar han.

3.1.5 Bibliotekarien som marknadsförare

Denna roll har stor betydelse för de läsovana eller lässvaga barnen, eftersom de många gånger har svårigheter att hitta böcker som passar dem. Genom skyltning, utställningar och materialets placering kan bibliotekarien marknadsföra materialet så att låntagarna lättare kan hitta och uppmärksamma det. Märkning av de lättlästa böckerna är ytterligare ett sätt att underlätta boklån för de läsovana och lässvaga barnen.

3.2 Att läsa lättläst

Den här variabeln i cirkeln innefattar att man har och tar sig tid att läsa. Lästid är något som våra respondenter inte kan påverka eller kommer i kontakt med i någon större utsträckning, därför vill vi belysa betydelsen av lästid. Vi vill istället fokusera på följande områden: förebilder, grupper med behov av lättläst, komponenter i läsning, och självbild. Vilken betydelse har förebilder för barns läsning? Vilka grupper av barn har behov av lättläst material? Vilka komponenter har betydelse i barns läsning? Hur påverkas barns självbild om de har svårigheter med läsning? Kan barn fastna i det lättlästa facket? Hur kommer de vidare i läsning? Detta är några av frågorna som vi har för avsikt att belysa vid variabeln *att läsa lättläst*. Bibliotekarien som pedagog är den roll som vi knutit samman med denna variabel

3.2.1 Bibliotekarien som pedagog

Till variabeln *att läsa lättläst* har vi fört samman bibliotekarierollen som *pedagog*.

Vi vill här belysa de pedagogiska aspekter som respondenterna anser har betydelse vid förmedling av lättläst material till läsovana och lässvaga barn.

Smidt anser att en pedagog utgår från det kända och socialt aktuella hos låntagarna och sedan anpassar materialets svårighetsgrad utifrån låntagarens behov. Detta förutsätter att pedagogen känner sin publik och kan skapa en tillit hos sina låntagare. Smidt betonar i sin beskrivning av rollen att det är de nära subjektiva, okonstlade och entusiastiska tipsen som verkar bäst vid litteraturförmedling.¹⁰¹ Av den anledningen är det viktigt att bibliotekarier genom god social kompetens försöker att bygga upp ett nätverk av låntagare.

---

⁹⁹ Chambers, Aidan 1995, s. 30

¹⁰⁰ Ibid s. 30

¹⁰¹ Smidt, J. K. 1994, s. 10

I Smidts beskrivning av den pedagogiska rollen nämns bibliotekariens intentioner att bygga upp positiva förväntningar för att motivera låntagare till läsning. Vi anser att detta gör bibliotekarien i stor utsträckning när hon eller han bokpratar och att det har samhörighet med upplevelser och reaktion av läsning, därför har vi valt att lyfta över denna del till rollen som socialantropolog.

3.3 Reaktion och respons på lättläst

Variabel nummer tre i läsandets cirkel är *Reaktion och respons på lättläst*. Reaktion av lättläst berör barnens bild av läsning. Chambers beskriver reaktion som nöjet och den positiva upplevelse en bok gett oss. Detta sporrar oss vidare till ett nytt val av bok med liknande upplevelser.¹⁰² Den andra formen står för vår önskan att få respons i form av samtal med personer i vår omgivning på böcker som gett oss starka upplevelser.

Till denna variabel har vi inberäknat motivation, läsroller, läsupplevelser och bokprat. Vad anser respondenterna att en lättläst bok bör förmedla till barnen? Vilken betydelse har barns motivation till läsning? Vid bokprat vill vi belysa respondenternas synpunkter på vad de anser är viktigt vid förmedling av lättläst litteratur. Vilka aspekter är viktiga att beakta vid urval av böcker för bokprat?

Bibliotekarien som *socialantropolog* är den roll som vi fört samman med denna variabel.

3.3.1 Bibliotekarien som socialantropolog

Smidt tar upp att vid läsning och tillägnade av texter har man kommit fram till att stor vikt läggs vid sammanhanget mellan upplevelsen och texten utifrån olika kulturella bakgrunder.¹⁰³ Bibliotekarien som socialantropolog ställer krav på kännedom om kulturella mönster som man kommer i kontakt med och hur man förhåller sig till detta. Det innebär att bibliotekarien bör vara lyhörd för låntagarnas förväntningar och hålla sig fördomsfri till det som är annorlunda.

Att bygga upp positiva förväntningar för att motivera låntagare till läsning är ytterligare en faktor som vi inberäknar i denna roll.

3.4 Måldokument

Teorigenomgången har nu belyst hur bibliotekariens yrkesroller skiftar beroende av de yttre variablerna i läsandets cirkel. Det är inte enbart de yttre variablerna som ställer krav på bibliotekariens arbete utan bibliotekslagen föreskriver vad som skall vara vägledande för barn- och ungdomsverksamhet. I nästa led kan bibliotekariens arbete styras av de verksamhetsdirektiv som kommunen ålägger. Bibliotekarien kan också ha varit med om att utforma mål som är vägledande för arbetet på den egna arbetsplatsen. Vi vill analysera måldokumentens intentioner kontra de krav som ställs på bibliotekariens yrkesroller i läsandet cirkel.

---

¹⁰² Chambers, Aidan 1995, s. 16

¹⁰³ Smidt, J. K. 1994, s. 9-10

4. Metod

I detta avsnitt redogör vi för den metod vi valt. Vi beskriver också hur vi gjort vårt urval och vilka problem som uppkommit därvidlag. Därefter följer ett kort resonemang om själva intervjuerna, observationerna och måldokumentet. Kapitlet avslutas med en kortare redogörelse för hur vi analyserat vårt material och hur vi valt att strukturera materialet och dess resultat.

4.1 Metodval

Vi har valt att använda oss av fallstudier som metod. Fallstudier innebär att man använder sig av intervju, observation och dokument för att inhämta information om en företeelse eller ett skeende. Sharan B. Merriam skriver i boken *Fallstudier som forskningsmetod* att när man väljer fallstudie som metod för sin undersökning avser man att studera en specifik företeelse. Forskaren försöker med hjälp av ovanstående metod att beskriva, förklara och förstå fenomenet som är föremål för undersökningen. Genom att koncentrera sig på en enda företeelse är det lättare att belysa samspelet av viktiga faktorer som är kännetecknande för fenomenet, menar Merriam.¹⁰⁴ Inom fallstudiens ram kan man använda många olika metoder för att samla in information. Det rör sig mestadels om kvalitativa sätt. Den information man sedan får in presenteras i resultatdelen genom ett kvalitativt angreppssätt. En kvalitativ fallstudie innebär alltså att man inriktar sig på att få en insikt och tolka den företeelse man valt att studera. Merriam skriver att syftet med intervju i kvalitativa fallstudier är att få en viss typ av information. Vi är i det här fallet intresserade att ta del av barnbibliotekariers erfarenheter av förmedling av lättläst barnlitteratur på folkbibliotek, skolbibliotek samt integrerade folk- och skolbibliotek. Vi hoppas med denna studie få en mer djupgående insikt i hur arbetet med lättläst barnlitteratur kan se ut i några olika sammanhang. Vår avsikt är att presentera varje fall för sig och vi är inte intresserade av att göra ingående jämförelser biblioteken emellan. Fokus blir således på varje enskilt fall i ett försök att åskådliggöra hur denna form av biblioteksarbete kan se ut. Insamlande av information av olika företeelser genom observation kallas för deltagande observation. Kännetecknande för denna metod är att den sker direkt ute på fältet och att informationen utvinns av direkta erfarenheter.¹⁰⁵ Av tidsskäl för denna uppsats kommer vi inte att ha utrymme att studera barnbibliotekariers arbete och av den anledningen begränsar vi våra observationer till att studera biblioteksmiljön på barnavdelningarna på respektive bibliotek. Vid dessa observationer kommer vi att studera hur man utformat verksamheten med lättläst material för barn- och ungdomar. Fallstudier kan även innefatta genomgång av dokument. I vår studie har vi för avsikt att studera måldokumentet för respektive bibliotek. Förhoppningsvis kan studien ge en bild av bibliotekens ambitioner och målsättning när det gäller barn- och ungdomsverksamhet. Merriam uppger att valet av dokument som källor kan ge undersökningen ”*en empirisk grund beträffande den kontext där ett problem eller en frågeställning hör hemma*”.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Merriam, Sharan 1994, s. 24-25

¹⁰⁵ Ibid s. 101

¹⁰⁶ Ibid s. 121

4.2 Urval

Vår avsikt med uppsatsen är att försöka åskådliggöra hur barnbibliotekarier arbetar med lättläst barnlitteratur. För att få ett bredare perspektiv på barnbiblioteksverksamhet har vi valt att studera tre olika former av bibliotek; folkbibliotek, skolbibliotek samt integrerade bibliotek (folk- och skolbibliotek)

Urvalet av informanter skedde genom att en mailförfrågan skickades ut till ett antal bibliotek inom ett begränsat geografiskt område. Mailadresser hämtades från bibliotekens Internetsidor. Vi hade två krav på våra informanter, dels att de skulle arbeta som bibliotekarier och dels att de skulle ha erfarenheter kring arbete med lättläst material. Den första omgången förfrågningar resulterade i några positiva svar. Efter att ha utökat det geografiska området något fick vi i det andra utskicket ett par positiva svar till. Resterande respondenter ringde vi upp (de hade fått mail först men inte svarat) och fick till slut ihop två bibliotekarier för varje bibliotekstyp. I ett utav fallen jobbar personen i fråga som skolbibliotekarie, men har ingen formell utbildning för denna profession. Totalt skickade vi ut ca 20 mail till bibliotek i fyra olika landskap i mellersta Sverige. Vi tycker inte att vi hade några större problem att rekrytera respondenter för intervju. De flesta var tillmötesgående och visade intresse för ämnet. De personer som tackade nej ansåg att de inte hade tid eller saknade erfarenhet kring lättläst material.

4.3 Intervjuerna och observationerna

Vi intervjuade sex respondenter. Vid två av intervjuerna var vi båda närvarande, resterande delade vi upp sinsemellan och genomförde på egen hand. Intervjuerna genomfördes under september och oktober 2003. Längden på intervjuerna varierade något allt ifrån 1,5 timme till 40 min. Alla intervjuerna genomfördes på respondenternas arbetsplatser. Vid intervjutillfället gjorde vi också observationer på hur man på respektive bibliotek praktiskt hanterat materialet (se bilaga 2). Vi var intresserade av att studera hur man på de olika biblioteken hade placerat materialet, vilka böcker de valt att klassa som lättlästa och hur man marknadsförde materialet. Observationerna gjordes i samtliga fall enskilt av oss utan respondenternas medverkan efter att vi avslutat intervjuerna.

Kännetecknande för den kvalitativa intervjun är närheten till forskningsobjektet.¹⁰⁷ Som intervjuare måste man upprätta en närhet till respondenten för att själv kunna förstå och tolka det fenomen man undersöker. Med utgångspunkt från respondentens perspektiv kan man erhålla en djupare förståelse, menar författarna. Nackdelen med denna forskningsmetod är att man kan ifrågasätta trovärdigheten i informationen. Både forskare och respondent kan indirekt påverkas av en mängd faktorer som inverkar på slutresultatet.¹⁰⁸

Vi har använt oss av samma frågemanual vid alla intervjutillfällena (se bilaga 3). Frågorna är grupperade under fyra huvudrubriker; respondenten, lättläst material, målgruppen samt arbetsmetoder. Vår intention var att respondenterna i möjligaste mån skulle få styra samtalet. I vissa fall fungerade det utmärkt, i andra fall mindre bra. I de fall där det inte blev något riktigt flyt i resonemanget användes frågemanualen i högre utsträckning än i de andra fallen. Vid alla intervjutillfällen användes bandspelare. Vi skrev sedan ut intervjuerna ordagrant. I uppsatsen är intervjuerna bearbetade för att bli mer läsvänliga dvs. innehållet är detsamma, men vi har gjort språkliga justeringar av materialet.

---

¹⁰⁷ Holme, Idar M. 1997, s. 92

¹⁰⁸ Ibid s. 95

4.4 Måldokumentet

I samband med besöken på de olika biblioteken frågade vi efter måldokument för respektive verksamhet. Vi fick dessa måldokument i samtliga fall utom två. På ett bibliotek höll man på att färdigställa måldokumentet och kunde av förklarliga skäl inte lämna ut det. I det andra fallet påpekade vi under intervjun att vi var intresserade av verksamhetens måldokument, men det glömdes sedan bort. Vi har i efterhand kontaktat biblioteket ifråga ett flertal gånger, men de har ännu inte skickat någon kopia. Vi inser att bibliotekariens arbete styrs av de mål och riktlinjer som ställs från olika nivåer. Med anledning av detta har vi varit intresserade att analysera måldokumentens intentioner gentemot de krav som ställs på bibliotekariens yrkesroller i läsandets cirkel.

4.5 Analysen

Vi har i vår analys använt oss Chambers modell läsandets cirkel och Smidts syn på bibliotekariens olika yrkesroller och skapat en egen teorikonstruktion som har sin bakgrund i dessa två synsätt (se figur 5 s.26). Teoridelen har sin utgångspunkt i barn med behov av lättläst material och vilka krav det ställer på bibliotekariens yrkesprofession. Vår konstruktion utgår från Chambers läshjul med de tre variabler han anser är avgörande för att få läshjulet i rörelse. Vi har lagt till ordet lättläst vid de olika variablerna och fyllt ut med faktorer som har betydelse i sammanhanget. Till de olika variablerna i läshjulet har vi sammanfört Smidts olika bibliotekarieroller. I vår omarbetning har vi kopplat samman den yrkesroll och den variabel som vi tydligast sett höra samman utifrån de faktorer som nämns. Teorikonstruktion har bidragit till att vi haft ett redskap i vårt analysarbete av den empiriska undersökningen. Vi har sedan kopplat samman teorin med uppsatsens frågeställningar och litteratur. Analysdelen är strukturerad efter fyra områden; att välja lättläst, att läsa lättläst reaktion och respons på lättläst samt slutligen måldokument till vilka vi kopplat samman bibliotekariens yrkesroller. I vår analys av bibliotekarierollerna vid de tre variablerna har vi ibland haft svårigheter att lyfta fram en speciell roll eftersom rollerna uppträder vid alla men i olika stor omfattning.

5. Redovisning av undersökningen

Vi kommer nu att redovisa resultaten från vår undersökning som innefattar observationer, intervjuer och tillägnande av måldokument. Samtliga respondenter som medverkade i våra intervjuer var kvinnor i varierande ålder. Genom att använda fingerande namn på respondenterna vill vi anonymisera deras medverkan i vår undersökning. I denna resultatredovisning gör vi en beskrivning av varje fall samt lyfter fram det som vi tolkar som utmärkande i de enskilda fallen utifrån våra tre tillvägagångssätt i undersökningen. Vi vill tillägga att från fall nr ett och fall nr tre saknar vi måldokument.

5.1 Fallbeskrivning nr 1 från ett folkbibliotek.

Anna har bibliotekarieexamen från Bibliotekshögskolan i Borås och har arbetat som barnbibliotekarie under nästan alla sina yrkesverksamma år. Anna läste mycket som barn och kom tidigt i kontakt med läsningens betydelse. Intresset för läsning höll i sig upp till vuxen ålder och efter avslutad skolgång började hon arbeta i en bokhandel. De två främsta skälen till Annas yrkesval är ett grundmurat intresse för språk och skrivande, säger hon.

Anna har tjänstgjort på två bibliotek tidigare innan sin nuvarande anställning. När hon tillträdde denna tjänst fanns ett uttalat behov av att hon skulle arbeta för att stimulera läslusten hos barn från förskoleklass och upp till och med årskurs sex och därför benämns hennes tjänst för läslustbibliotekarie. På detta folkbibliotek har Anna arbetat i snart tre år och tjänsten är en renodlad barnbibliotekarietjänst med ansvar för barn i åldersgruppen 0-13 år. Detta ansvar delar hon delvis med bibliotekschefen som har ett ansvar för barn från 0-5 år. De planerar och utformar verksamheten tillsammans. Kvalitén på verksamheten blir bättre när man har någon att samarbeta och bolla idéer med, tycker Anna.

På biblioteket arbetar förutom Anna ytterligare två bibliotekarier och två biblioteksassistenter och biblioteket har öppet 38 timmar i veckan. Närmast följer en beskrivning hur man utformat barn- och ungdomsavdelningen på Annas bibliotek

När man går in i biblioteket möts man av informationsdisken på vänster sida och vänder man sig till den högra sidan så ser man att här har man placerat bibliotekets barn och ungdomsavdelning. Längst bort till höger intill några av bibliotekets fönster har man placerat bilderböckerna i låga boktråg. Den här platsen är väldigt ljus, eftersom dagsljus strömmar in. I mitten på denna barnhörna har man placerat ett litet bord med röda trästolar som ger barnen en möjlighet att sitta ner när de bläddrar i böckerna. Förflyttar man sig lite längre in i bibliotekslokalen möts man först av en boksnurra som innehåller boktips av både lättlästa och reguljära barnböcker. Därefter kommer man in i ett utrymme omgärdat av bokhyllor som bildar en egen enhet och vänder sig till barn i låg- och mellanstadieåldern. På hyllorna står böcker signummärkta med Hcf och Hcg. Det lättlästa materialet som vänder sig till dessa åldrar är inplacerat bland hyllorna och är märkta med en blå prick på bokryggen för att ge låntagarna en vink om att de är lättlästa. På vissa hyllsektioner finns information om vad den blåa pricken på bokryggen innebär. De förlag som är mest representerade bland de lättlästa böckerna inom områdena Hcf och Hcg är: Almqvist & Wiksell, Bergs, Bonnier, Hegas, Raben & Sjögren och Äventyrsklassiker.

På den andra sidan av en bokhyllasektion som är vänd mot lånedisken har man placerat bibliotekets nybörjareböcker. Hyllan har en skylt där det står *Lättläst, Börja läsa*. Materialet som är lättläst vänder sig till barn som nyligen lärt sig läsa eller som är i färd med att lära sig läsa och är inte märkt på bokryggen. Några av de förlag som finns representerade bland nybörjareböckerna är: Almqvist & Wiksell, Bonnier, Gleerup, Hegas, Natur och Kultur, Raben & Sjögren och Warne mm. Biblioteket använder sig av dubbelklassning. På de två övriga

sektionerna har man placerat CD-skivor, kassettböcker samt bok och band. Bland de olika hyllplanen på bokhyllan skyltar man med olika former av medier för att exponera materialet för låntagarna.

Fortsätter man ytterligare några steg in i bibliotekslokalen så kommer man till ungdomsavdelningen, där man skapat en fristad med hjälp av bokhyllor som avskärmar från övriga biblioteket. Här finns en mindre sittgrupp som ger låntagarna möjlighet att sjunka ner vid sitt besök. Även här har man placerat de lättlästa böckerna ibland det ordinarie beståndet. Bland de lättlästa ungdomsböckerna noterade vi dessa förlag: AWE Gebers, Hegas och Opal. Bland ungdomsböckerna har man även lyft ut skräckböcker, deckare, hästböcker, kärleks- och kompisböcker på egna platser med en speciell märkning på bokryggen. Här har man också placerat lättlästa böcker inom de olika områdena.

Anna inkluderar i begrepp lättläst dels att man kan studera en bok rent tekniskt, vilket innefattar typsnitt, radavstånd och marginaler i boken och dels att man tittar på den språkliga sidan dvs. ordvalet. Handlingen i boken ska inte vara för komplicerad, men den bör ändå vara intressant så att den engagerar läsaren. Slutligen anser Anna att boken bör innehålla bilder som förstärker texten.

Hon tycker att denna beskrivning överensstämmer med de böcker som de lättlästa förlagen ger ut och menar att när personalen klassar barnböcker som lättlästa utgår man från ovanstående punkter. Anna påpekar att det är inte enbart böcker från Hegas och Opal som klassas som lättlästa. Det finns många andra förlag som också har utgivning av denna typ av litteratur. Hon påpekar också att det är mycket viktigt att de lättlästa böckerna har en välgjord berättelse och inte blir kortfattade resuméer. Innehåller inte boken en välgjord berättelse finns risken att läsaren inte får någon läsupplevelse och därmed inte någon känsla för boken, tillägger hon. En annan form av lättläst litteratur som hon tycker bör lyftas fram är lästräsningsböckerna som är avsedda för nybörjarläsare.

Anna tror att den lättlästa barnlitteraturen kan tjäna som språngbräda till mer avancerad läsning. Om ett barn tycker det är svårt eller trist med läsning så hjälper man inte barnet genom att sätta en tjock bok i handen på vederbörande. Om det rör sig om lättlästa böcker som inte är så omfattande kan upplevelsen av att man har lyckats läsa en bok från pärm till pärm vara en stor tillfredställelse för barnet. Om man ska utvecklas i läsning måste man själv uppleva att man kommer vidare i sin läsning. Anna påpekar vikten av individuell rådgivning. Man måste alltid utgå från varje enskilt barn, menar hon.

Det handlar om att ha tid och vara lyhörd för varje enskild individ eftersom behoven är så skiftande. Genom enskilda samtal med barnen kan man få kännedom om barns tidigare läserfarenheter och få en uppfattning om vad man kan rekommendera för typ av böcker. När man håller på med läsning, motstånd till läsning och lässvårigheter så finns det inga enkla lösningar, utan det är väldigt individuellt från person till person.

- *Det är svårare att rekommendera de barn som inte brukar läsa eller som inte vill läsa. Det är då som man använder sig av de lättlästa böckerna, tillägger Anna.*

Annas erfarenhet är att det oftast är pojkar som tillhör denna kategori. Hon tycker att det under de senaste åren har kommit ut mycket bra och spännande lättlästa böcker som passar den här målgruppen. Hon exemplifierar med författarnamn som Jan-Olov Ekholm, Febe Nilsson och Åsa Storck. Det barn annars efterfrågar mest idag är spännande böcker och böcker som handlar om idrott. Hon har också märkt en ökad efterfrågan på böcker med humoristiska inslag.

Annas arbete präglas av en positiv inställning till begreppet lättläst. Kvalitetsmässigt tycker hon att de lättlästa böckerna håller en hög klass. Hon upplever att de lättlästa böckerna lånas av olika kategorier låntagare utifrån ett intresse för böckerna och har inte stött på några negativa reaktioner på begreppet lättläst.

De inköpskanaler som biblioteket använder sig av vid inköp av lättläst barnlitteratur är Bibliotekstjänst, Hegas, Opal och LL-förlaget. Beställningar från Bibliotekstjänst görs via deras sambindningslistor och de har även samlingslistor som är speciellt tillägnad lättläst barnlitteratur. Beställningar kan även göras från de tre förlagens förlagskataloger. En stor del av bibliotekets bokanslag går till barnböcker och en tillräckligt stor del går till att köpa in lättläst barnlitteratur berättar Anna.

De grupper av barn som Anna anser har behov av lättläst material är de barn som speciallärarna arbetar med i skolorna och det är också en grupp som ökar i antal. Anna tycker att ett bra utbud av litteratur är viktigt för de här barnen eftersom de har lätt för att tappa intresset. Det hårdnade samhällsklimatet är säkerligen en bidragande orsak till att så många barn har läs- och skrivsvårigheter idag, tror Anna. Det är många barn som far illa på olika sätt och inte får den lugn och ro som de skulle behöva. Personligen känner Anna lite extra för gruppen barn som har det rörigt hemma och kanske inte har något större stöd från föräldrarnas sida.

Anna anser att i stort sett täcker utbudet av lättläst litteratur på marknaden det behov som målgrupperna har. Under de år som hon arbetat så har utbudet av lättläst ökat, ment trots det kan vissa ämnen saknas när barnen frågar efter böcker. Det är vanligt att barn frågar efter lättläst, för i varje klass finns alltid någon eller några som beklagar sig över att böckerna är för svåra. Lärare och speciallärare har en bättre överblick för vilka som är i behov av lättläst och därför efterfrågas materialet i stor utsträckning av dem. Det händer även att föräldrar kommer och frågar efter lättlästa böcker och speciellt om Anna varit och pratat om böcker på något föräldramöte i skolan. Andra tillfällen är när föräldrar kommer och frågar är när de vill stötta sina barn i läsning.

Anna tror att det kan finnas risker för att barn kan "fastna" i det lättlästa facket om det inte ges tillräckligt med tid för läsning i skolan. Barn behöver få tid till läsning av sina böcker för att hitta historien och komma in i berättelsen, anser hon.

- *Om man inte får den här chansen och bänkboken åker fram och tillbaka på lektionerna så finns det en risk för att barnen inte kommer vidare i sin läsning, säger Anna.*

En annan grupp som kan ligga i farozonen är de som av bekvämlighet och brist på tid lånar de lättlästa böckerna. Anna framhåller att läsning innebär så mycket mer än en mödosam process igenom en text. Det innebär också att komma vidare i sin läsning genom att ta del av mer nyanserade böcker, anser hon. Barns läsande påverkas av en mängd faktorer. Bokprat ger barnen en förförståelse för böcker och det ger ett extra intresse för dem. Andra faktorer som påverkar i positiv riktning är barnens egna boktips till varandra, säger Anna. Har man många läsare i en grupp så genererar det intresset.

Bokprat ingår som ett naturligt inslag i Annas arbetsuppgifter. Klasser från närliggande skolor kommer regelbundet till biblioteket för att lyssna på hennes bokprat. Anna poängterar att när hon bokpratar har hon alltid med lättlästa böcker, även om hon inte uttryckligen uppger det för barnen. Hon anser att utbudet av böcker inför ett bokprat ska täcka in barns olika intresseområden. Av den anledningen finns alltid områdena spänning, kärlek, djur och eventuellt någon historisk berättelse representerade på ett bokprat. Detta urval av ämnesområden inför bokprat gäller all sorts barnlitteratur.

Vid förmedling av barnlitteratur är det viktigt att inte peka ut de barn som behöver lättläst litteratur, anser Anna. Även om den lättlästa litteraturen inte har någon negativ klang så är det viktigt att de barn som behöver dessa böcker inte känner sig utpekade. Andra uppgifter som ingår i hennes arbete är samarbetet med lärare och speciallärare för att stödja barns läsning och detta sker regelbundet när de olika klasserna besöker biblioteket. Vid andra tillfällen har hon presenterat lättläst material för lärarna och informerat om utbud och möjligheter till utlån. Uppföljning av barns läsning av lättläst sker i den mån som hon kommer ihåg barnens olika boklån. Vid återlämning av böckerna brukar hon fråga barnens om deras åsikter om böckerna. Anna anser att det kan vara svårt att hinna med personlig rådgivning av böcker till enskilda elever vid klassernas besök på biblioteket. De barn som behöver extra hjälp med sina boklån behöver ofta lite extra tid innan man hittar en bok som passar dem. Det förutsätter ett samtal i lugn och ro med låntagaren för att kunna ringa in vederbörandes intressen och tidigare läserfarenheter. Detta enskilda samtal är svårt att genomföra om det är ett tiotal elever som väntar på hjälp, menar Anna. Av den anledningen försöker hon få de elever som inte behöver så mycket hjälp att använda de hjälpmedel som finns på biblioteket, för att få mer tid till de läsovana eleverna.

Samarbete med bibliotekarietjänsterna omkring lättläst utgörs av föreläsningar, författarbesök eller besök av förlag som utger lättläst som inslag i utbildningsdagar eller temadagar. Föreläsningar om barns läsning och språk är återkommande teman på studiedagar. Inspirationen till arbetet får hon från studiedagar och när hon träffar kollegor. Läsning är en annan källa till inspiration och givetvis är det jätteroligt att få berätta om nya spännande böcker för barnen. Varje nytt bokprat inspirerar till nya bokprat, summerar hon.

Vi uppfattar utifrån denna intervju att det är personalens egna subjektiva bedömningar som är vägledande vid klassning av lättläst litteratur och som grundar sig på deras egen litteraturkänedom. Anna lyfter fram betydelsen av de olika formerna av adaptation i en lättläst text. Hon anser att lättläst litteratur genomgående håller hög klass och att det i dag finns ett stort behov av denna typ av litteratur. De lättlästa böckerna rekommenderas framförallt till barn som inte brukar läsa eller inte vill läsa. I intervjun understryker Anna vikten av att inte peka ut låntagare med behov av lättläst. Av den anledningen finns de lättlästa böckerna bland det ordinarie bokbeståndet på detta bibliotek. Anna framställer det enskilda samtalet med låntagaren som mycket viktigt vid litteraturförmedling. I samtalet ska låntagarens intressen och erfarenheter lyftas fram för att man som litteraturförmedlare ska kunna ge rätt typ av rekommendationer. Avslutningsvis påtalar Anna vikten av tid för läsning i skolan. Många barn kommer inte vidare i sin läsning och kan inte tillgodogöra sig mer nyanserad litteratur pga. att det avsätts för lite tid för läsning i skolan, hävdar Anna.

5.2 Fallbeskrivning nr 2 från ett integrerat folk- och skolbibliotek.

Barbro har jobbat i 30 år som bibliotekarie. Förutom sin bibliotekarieutbildning har Barbro också en fil. kand-examen i litteraturvetenskap, nordiska språk och folklivsforskning. Hon har jobbat i 23 år på det integrerade skol- och folkbibliotek vi besöker henne på. Jag gillar det här sättet att jobba, säger hon. På en filial kan man arbeta mer självständigt och utforma verksamheten därefter. Dessutom blir arbetet mer varierande eftersom man håller i allting själv från bokprat till plastning av böcker. Hon saknar inte arbetskamrater, då hon har ett nära samarbete med lärarna på skolan. Hon har också arbetspass på huvudbiblioteket 10 timmar i veckan och träffar därmed många kolleger där. Hon var tidigt klar över att hon skulle jobba med någonting som hade med böcker att göra. Läsning har alltid varit ett stort fritidsintresse. Hon funderade först på bokförlagsvärlden, men

bestämde sig så småningom för bibliotekariebanan. Barbro har under större delen av sitt yrkesverksamma liv jobbat på en filial. Det finns många fördelar med att jobba på ett mindre bibliotek, anser hon. Det lilla bibliotekets miljö är trivsamt med den personliga kontakten, boktips och information. Barbro känner de flesta barn på skolan (300 elever) och givetvis de vuxna låntagarna. Barbro är filialföreståndare, vilket innefattar ansvar för budget, inköp och mediahantering. Hon servar dessutom skolans lektionsarbete med bokpaket för olika ämnen och projekt, har bokskola för 6-åringar och bokprat med varje klass på låg- och mellanstadiet 3 ggr/termin. Att plocka ihop boklådor till församlingsgården och gruppboende hör också till Barbros arbetsuppgifter.

Det måldokument som finns framtaget för biblioteken i denna kommun (se bilaga nr. 4) är Barbros rättesnöre i arbetet på filialen. Hon säger själv att det utgör ramverket för verksamheten och det framgår också under samtalets gång att hon medvetet arbetar för att barn på olika sätt ska känna sig delaktiga i den verksamhet hon bedriver. När man ger barnen en chans att påverka och i viss mån utforma biblioteket bidrar det givetvis till att barnen känner ett större engagemang, menar hon.

Bibliotekets speciella profil är skolverksamheten. Barbro anser att det täta samarbetet mellan skola och bibliotek är värdefullt eftersom det medför att alla barn får stifta bekantskap med böcker under skoldagen. Det är inte alltid som föräldrarna är ivriga bokläsare, men på det här sättet går barnen inte miste om möjligheten att upptäcka vad som bjuds på ett bibliotek. På måndagar och tisdagar kan eleverna utnyttja biblioteket på lunchrasten, vilket är mycket populärt. Man lånar, beställer böcker, spelar spel och läser tidskrifter. På skolan har man ett projekt med elever som biblioteksråd, en idé från Rambodalsskolan i Norrköping. Två elever från varje klass i årsk.3-6 har fått några timmars utbildning i bibliotekskunskap och dataterminalservice. De blir länkar mellan biblioteket och klassen, menar Barbro. Eleverna hjälper till vid lunch öppet, har tillsammans med läraren ansvar för boklådor, forskningsböcker, bänkböcker och fungerar som språkrör för både bibliotek och klassen. Barbro tar även barnen till hjälp vid bokinköp. Via språkrören får Barbro in förslag på böcker som barnen i de olika klasserna vill att biblioteket ska köpa in. På entrédörren till biblioteket hänger en plansch med böcker från årets barnbokkatalog. Alla böcker som köps in markeras med en stjärna av barnen.

Bibliotekslokalen är liten och komprimerad. Ena långsidan består av fönster som släpper in mycket ljus. Några runda bord och stolar utgör tillsammans med den färgglada soffan i ungdomshörnan bibliotekets möblemang. Vid ingången i nära anslutning till lånedisken är det lättlästa materialet placerat. Hyllsektionen är fristående och har både hcf- och hcg-märkta böcker. Såväl lättläst material som lästräningshäften är placerade under rubriken nybörjarläsning. Mittemot denna hylla har Barbro placerat bok- och band. På boktipssnurren en bit in i rummet finns både lättläst material och hcf- och hcg-märkta böcker. Det kan många gånger kännas väldigt kompakt, när man kliver in i ett bibliotek och ser hylla på hylla fylld med böcker. Det lättlästa materialet är därför placerat nära ingången till biblioteket. Det ska verkligen kännas att detta material är lättillgängligt, säger Barbro

Barbro anser att lättläst material för barn ska ha ett begränsat sidantal och att handlingen ska vara lättförståelig. Det ska också vara större radavstånd och bokstäver i den här typen av böcker.

Köper man in böcker från Btj utgår biblioteken i allmänhet från hur sambindningslistorna klassar böckerna. Det finns ingenting som hindrar att man utgår från egna referensramar och klassar böcker till lättläst, vilket Barbro gör ganska ofta.

Hon anser att kategorin lättläst är en nödvändighet för många barn att komma vidare i sin läsning. Många barn upplever det som oerhört stressande att inte kunna läsa lika bra som sina kamrater. Individualisering är nyckelordet, tror Barbro. Att utgå från varje barns förutsättningar och bakgrund borde vara en självklarhet i skolans värld, men är det inte alltid.

På den här skolan har lärarlaget och biblioteket ett nära samarbete och Barbro blir ofta tillfrågad när det gäller litteratur av olika slag. Lättläst används och lånas mycket. Barnens självförtroende stärks när de klarar av att läsa en text från pärm till pärm, menar hon. De böcker som produceras idag tycker Barbro är ganska bra. Hon exemplifierar med Jörn Jensen och nämner bland annat böckerna om Palle och fotbollsserien. Natur & Kultur har givit ut en samling små böcker (Läslifftet) med väldigt lite text i tre svårighetsgrader (Myggan, Humlan och Trollsländan) som också fungerar väldigt bra. Däremot saknar Barbro fler lättlästa böcker för äldre barn med lite mer spännande och vuxet innehåll. Maj Bylocks bearbetning av klassiker är ett exempel på en lyckad lättläst bok för lite äldre barn. Dessa böcker är ständigt utlånade, säger Barbro.

Vi diskuterar begreppet lättläst. Barbro tycker inte att benämningen känns laddad och har inte fått några reaktioner på att det skulle kunna vara så. Hon har hört att något bibliotek använder snabbläst i stället, men tycker inte att det finns fog för att byta ut lättläst på sitt eget bibliotek. Många barn liksom föräldrar och lärare frågar efter lättläst. Speciellt föräldrar frågar ofta. Den lättlästa litteraturen köps i allmänhet in via Btj, av och till från bokhandeln. Barbro har ingen direkt kontakt med förlagen, tipsas via deras kataloger.

Barbro tycker att hon i stort sett har möjlighet att köpa in det lättlästa material hon behöver.

Barbro tror att lästraditionen hemma påverkar barns läsande väldigt mycket. Det är viktigt att lägga en god grund för det tryckta ordet under barnåren genom att exempelvis idka högläsning. Föräldrar är viktiga förebilder för sina barn och kan på många sätt ge dem en positiv inställning till läsning. Kamrater är också viktiga i det här sammanhanget. Det är en annan typ av böcker som efterfrågas nu, tycker Barbro. Det känns som om det är en kamp mellan dataspel, TV och action, säger hon. Ska barnen läsa böcker ska de vara så vansinnigt spännande och man skall som läsare ryckas med på en gång annars tröttnar de direkt. Många barn uttrycker ofta önskemål om böcker där det är action direkt. Tempot är så mycket snabbare idag än tidigare och barnen påverkas givetvis av detta och har svårt att varva ned. Det är ju inte konstigt att många barn har svårt att hålla till godo med någon slags inre spänning i en bok, anser Barbro.

Högläsning är väldigt viktigt även sedan man kan läsa själv, tycker Barbro. Både föräldrar och skola gör klokt i att använda sig av denna form, så länge barnen tycker att det är roligt. Högläsning har varit lite på avveckling just i skolan. På högstadiet är det få lärare som läser högt för sina elever, vilket är synd tycker Barbro. I allmänhet går läsintresset ner i högstadiet, vilket givetvis kan förklaras med att barnen har fler läxor och mer att göra än tidigare. Har man varit storkonsument av böcker i mellanstadiet är det ändå större chans att man senare i livet återfår intresset för böcker och läsning än om man sällan eller aldrig öppnade en bok under dessa år, tror Barbro.

De grupper av barn som har mest behov av lättläst material idag är barn som har svårt att läsa. Om man tragglar med sin läsning och har svårt att få ihop orden, så blir det ju inte något innehåll och man får inte någon upplevelse av boken. Barbro tror också att behovet är större idag än tidigare. Barnen är mer splittrade av olika anledningar och det påverkar deras läsinläring. Det kan vara en fara med den här typen av böcker, men å andra sidan skulle vissa barn över huvud taget inte läsa om den här typen av litteratur inte fanns. Man får ge lite avkall på det här med hög kvalitet. Det viktigaste är att barnen läser något. Med hjälp av bok och band och högläsning tror Barbro att dessa barn skulle kunna hitta böcker med mer innehåll som också skulle ge mer upplevelseläsning.

Barn som läser sämre än sina kamrater känner sig många gånger utpekade och skäms över att läsningen inte fungerar på ett tillfredsställande sätt. Ibland kan det röra sig om rätt stora barn (12-13 år). Barbro tycker att det känns engagerande och viktigt att hjälpa de här barnen att hitta litteratur som passar. Hon efterlyser därför mer böcker för äldre barn med lite mer vuxet

innehåll. Faktaböcker fungerar ofta bra för killar, men en hel del av dem är väldigt svåra textmässigt.

Biblioteket och skolan har inte medverkat i något speciellt projekt som berör lättläst litteratur. Däremot har de ingått i projektet Läslust och skrivlust, där just lättlästa böcker kommer in men tillsammans med andra böcker.

Barbro bokpratar i alla klasser 3 ggr/termin och använder sig då givetvis av lättläst litteratur. När man bokpratar är det viktigt att man har olika svårighetsgrad på böckerna. Det ska vara tips på olika typer av böcker där den svage såväl som den duktige läsaren ska kunna hitta böcker som passar dem, säger Barbro. I boklådorna som Barbro plockar ihop till klassrummen finns olika svårighetsgrader på böckerna. Lättläst ingår givetvis.

Barbro har ett gott samarbete med lärare, speciallärare och förskollärare. Något speciellt samarbete angående lättläst finns inte, däremot har alla barnbibliotekarier möte en gång i månaden och då tipsar och berättar de för varandra om bra barnböcker och då kommer naturligtvis lättlästa böcker in bland dem.

Inspiration i sitt arbete tycker Barbro att hon får i mötet med barnen och de vuxna låntagarna. På ett mindre bibliotek blir stämningen mer familjär, vilket såväl låntagare som personal uppskattar. Fortbildning, barnbibliotekariemöten och besök på andra bibliotek ger också inspiration och idéer att utveckla och förbättra verksamheten.

Vi noterar att Barbro framhåller vikten av ett nära samarbete mellan skola och bibliotek med tanke på att många barn inte har någon lästradition från hemmet. Det är också mycket viktigt att barnen på olika sätt känner sig delaktiga i den verksamhet som biblioteket utövar. Det bidrar till att barnen känner engagemang och man får som vuxen ett utmärkt tillfälle att lära känna barnen, tycker Barbro.

Lättläst litteratur bör vara lättillgängligt placerad. Låntagarna ska inte behöva leta efter denna kategori böcker, menar Barbro. En grupp som är eftersatt när det gäller litteratur är de tonåringar som behöver lättläst. Barbro efterlyser böcker med mer vuxet innehåll för denna låntagargrupp. Barbro vill också propagera för mer högläsning såväl i hemmet som i skolan.

5.3. Fallbeskrivning nr 3 från ett folkbibliotek.

Cecilia utbildade sig till bibliotekarie under åren 1975-76. Hon har jobbat som bibliotekarie allt sedan dess förutom de två år då hon var ansvarig för ett mångkulturellt projekt i England. Mycket givande år, säger Cecilia. Jag har haft stor användning av det jag lärde mig då i mitt arbete som bibliotekarie. Förutom bibliotekarieutbildning har Cecilia även studerat engelska, litteraturvetenskap och film.

Cecilia har alltid varit något av en bokmal, så hon var ganska tidigt på det klara med att hon i någon form ville jobba med böcker. Efter studenten åkte hon till England och hälsade på en kompis som jobbade på bibliotek där och fick genom henne jobb på samma bibliotek. Hon åkte så småningom hem med intentionen att utbilda sig till bibliotekarie och återvände därefter till England. Cecilia tycker att det är stor skillnad länderna emellan när det gäller attityd till biblioteksväsende och bibliotekarier. I Sverige har vi en prätig attityd som kan hänföras till folkbildningstraditionen. Vi skulle vinna på att bli mindre präktiga inom bibliotekarietårerna, menar hon. Det bibliotek Cecilia jobbar på ligger i ett mycket invandrartätt område. Biblioteket är något av ett andra hem för både barn och vuxna, säger Cecilia. Området är fint med trevliga lägenheter, men folk bor trångt eftersom man har stora familjer. Många barn får inte gå ut på kvällarna, särskilt gäller det förbudet flickor. Undantaget är biblioteket, eftersom många föräldrar tycker att det finns många vuxna där som kan ta hand

om barnen. Det kan bli lite mycket ibland, tycker Cecilia. Vi har inte personal och yta så det räcker alla gånger. Röda korset har avsatt en kväll i veckan för att hjälpa barn med läxläsning. Barnen kommer även till oss och frågar och vi hjälper naturligtvis till i den mån vi hinner. Cecilia har kontakt med en kille med invandrabakgrund som skriver D-uppsats som hon hjälper med den språkliga biten. Vid många tillfällen har hon även hjälpt folk att söka jobb

Vårt besök inleds med en rundvandring på biblioteket. Lokalen känns stor och luftig. Till vänster om entrén finns en tidningshörna med dagstidningar från världens alla hörn. Några datorer finns uppställda mitt emot den stora utlåningsdisken. Det är 18-års gräns för användning av Internetdator. Det gick inte annars, säger Cecilia. Vi har inte tillräckligt med personal som kan hålla ordning på barnen. Det blev alldeles för stökigt och ljudnivån störde övriga låntagare. Längre in i lokalen finns barnavdelningen möblerad med låga möbler och mjuka kuddar, bilderböcker i stora tråg samt pussel och spel utplacerade på borden. I nära anslutning till barnhörnan finns en hyllsektion med nybörjarläsning. Cecilia berättar att nybörjarläsning inkluderar såväl lästräningshäften som pekböcker, abc-böcker samt sagoböcker. Dessa böcker är avsedda för barn som nyligen lärt sig läsa och är märkta på bokryggen med *Lättläst*. Lättläst material från förlag som Hegas, LL-förlaget, Opal osv. är placerat bland de övriga barn- och ungdomsböckerna. Även här har man märkt böckerna med *Lättläst*. Biblioteket tillämpar dubbelklassning av materialet. Det finns också ett rikligt urval av bok- och band samt CD-skivor för utlån.

En lättläst bok ska vara lätt att avläsa rent tekniskt, men den måste också gå att förstå, menar Cecilia. Att kunna relatera till sin egen verklighet vid läsningen underlättar förståelsen. Motivationen att läsa är ytterligare en faktor som är viktig i sammanhanget. Det kan inte nog understrykas hur viktigt det är att väcka läslust hos barnen, anser Cecilia.

På Cecilias arbetsplats använder man sig av Btj:s sambindningslistor när man klassar böcker till lättläst. Det är också mycket vanligt att man dubbelklassar böcker. Cecilia exemplifierar med *Bu och Bä* som både står bland pekböcker och bland det lättlästa materialet.

Diskussion följer kring hur man kan definiera ordet lättläst. Cecilia menar att det som är lättläst för en inte behöver vara det för en annan. Det finns olika nivåer på lättlästa böcker och det är viktigt att man placerar materialet på ett överskådligt sätt för att underlätta för låntagaren att hitta.

Cecilia vill gärna betona att litteraturen är mångfasetterad. Det finns mycket användbar litteratur bland hyllorna som kan användas i lästränings syfte fast den inte är klassad som lättläst, menar hon. Poesi är en genre som passar utmärkt för den långsamme läsaren. Poesi ska man ju läsa långsamt och stanna på vartenda ord, perfekt för denna grupp av läsare. Rim och ramsor och fräcka historier är också mycket användbara och omtyckta av barnen. De blir lättlästa genom att motivationen finns hos barnen att läsa dem. Pelle Plutt och Bellmanhistorier är böcker som läses om och om igen för att sedan återberättas i kamratkretsen. Den sociala kompetensen höjs parallellt med läsfärdigheten, summerar Cecilia.

Cecilia tycker också att det är givande att jobba med texter, dramatisera, måla och berätta. Man läser en text för att berätta den för någon annan. Man ska naturligtvis inte behöva göra det med allting man läser; en del kan man bara låta sjunka in. Språket utvecklas när man bearbetar texten. En lättläst text kan i vissa fall vara torftig, men finns det uttrycksfulla bilder går det bra att prata runt dem. Man använder då fler ord än i ursprungstexten och kan relatera historien till sig själv, vilket också utvecklar språket.

Cecilia anser att den lättlästa kategorin fyller den avsedda funktionen, men vill gärna betona att det allra viktigaste är att barnen tycker att det är roligt att läsa. Det spelar inte så stor roll vad man läser huvudsaken är att läsningen blir en lustfylld aktivitet. Förr sa man att barn som bara läste serier aldrig skulle kunna läsa något annat, att de skulle fastna i seriernas värld. Jag

skulle verkligen vilja propagera för serier, säger hon. Det är ett jättebra sätt att komma igång att läsa, man får stöd av bilderna och dessutom ett ”sug” eftersom det är roligt att läsa. Många gånger kan man komma igång med läsning genom tidningar, serietidningar såväl som mer faktabaserade exempelvis Illustrerad vetenskap och Globen. Skolbokstexter har Cecilia däremot inte mycket till övers för. De dödar många gånger intresset för läsning, slår hon fast. Det lättlästa material som produceras idag är ofta bra, tycker Cecilia och exemplifierar med Läslyftet och Läsbiten. Men visst finns det en hel del exempel på lättlästa böcker som både är tråkiga till innehåll och utseende. Dessa böcker försöker vi undvika, säger hon. Lättläst material för tonåringar är svårt att få tag på och Cecilia är mycket missnöjd med det utbud som finns. Det finns verkligen ett stort behov av lättläst material för denna ålderskategori också, menar hon.

Vi pratar lite grann om fenomenet Harry Potter och om hur viktigt det är med motivationen när det gäller läsning. Plötsligt kan barn som knappt har kunnat läsa sluka en tegelsten som Harry Potter. Med Harry Potter kom också högläsningen tillbaka, menar Cecilia. Högläsningens betydelse för läsutvecklingen har verkligen underskattats, tycker hon. Högläsning ger gemenskap och läsglädje och det gör också att barn får lust att läsa de tjockare böckerna eftersom de vet att innehållet kan vara både spännande och roligt. Undersökningar visar entydigt att föräldrar läser mindre för sina barn än tidigare. Tillvaron är kravfylld för många och läsning på sängkanten prioriteras inte i samma utsträckning som förr. Barn behöver mycket stöd och uppmuntran som nybörjarläsare, konstaterar Cecilia. Det är ju många gånger inte roligt att läsa själv i början. Det finns många olika sätt att närma sig språket och texten tillsammans med barnet. Man kan t ex turas om att läsa varannan sida eller början av ett kapitel och sedan diskutera innehållet i boken. Det finns också många tillfällen i vardagen som man kan influera barnet att läsa exempelvis skyltar, annonser och mjölkpaket. Cecilia vill gärna jobba mer med föräldrarna i området. Många av föräldrarna här har svårt att behärska det svenska språket, en del kan inte läsa överhuvudtaget. Boktradition och speciellt barnbokstradition finns inte i alla kulturer. Det är i stället muntlig tradition som gäller och Cecilia är mycket fängslad av deras förmåga att berätta en historia, en förmåga som vi har tappat i vår kultur.

Trots sin bakgrund läser barnen i detta område mycket mer än vad andra svenska barn gör. Anledningen till detta tror Cecilia delvis är att det inte finns så många alternativ till andra aktiviteter.

Begreppet lättläst har en positiv klang för Cecilia och hon har heller inte fått några negativa reaktioner på benämningen. Det är dock mycket viktigt att boken ger något tillbaka, att den på något sätt fångar läsaren, säger hon.

Biblioteket använder sig av inköpskanaler som Btj, Mantra och Heinemann International för att köpa in lättläst material.

Det finns mycket lättläst material på hyllorna i biblioteket, men Cecilia anser att det behövs väldigt mycket mer. Hon berättar att hon nyligen varit till Edinburgh på bokmessa. Hon passade då på att besöka en del bibliotek i staden och hittade mycket roligt lättläst material. Man har bland annat satsat på speciella serier som är speciellt inriktade på barn som tycker att det är tråkigt att läsa. I England har man de senaste åren inriktat sig på läskampanjer av olika slag, ”en kvart om dagen” och ”Book-start” där barnen får en påse med böcker som är sponsrat av olika företag för att komma igång med sin läsning. Cecilia tipsar om att man kan gå in på webbsidor och få jättebra boktips riktade både till föräldrar, barn, lärare och far- och morföräldrar. Det finns också mycket roliga broschyrer att få tag på som kan inspirera på olika sätt. Under Englandsvistelsen var hon också på föredrag om hur man får barn att skriva poesi och hur man ska jobba med poesiskrivande i skolan, vilket hon tror kan vara väldigt utvecklande både för lärare och för elever. I skolans värld handlar så mycket om plikt. Många lärare tycker att barnen ska läsa mycket och att det är viktigt att mäta hur många sagor och

böcker man läst. Det är inte kvantiteten som är viktig utan kvalitén, tycker Cecilia. Det är oerhört viktigt för motivationen att det är roligt och spännande med böcker. Att skriva recensioner är heller inte befrämjande för läsintresset, fastslår Cecilia. Hon anser att det låser ungarna direkt. Cecilia minns att det ett tag var vanligt att använda skönlitteratur till allt, man skulle ta ut satsdelar och plocka sönder text för att analysera, vilket också är ett effektivt sätt att ta död på ungars läslust. Att skriva boktips är däremot en bra metod. Det ger många gånger mer när barnen själva tipsar varandra om böcker än när vuxna gör det, säger Cecilia. Barn av idag är enligt Cecilias erfarenhet mer okoncentrerade och uppskrivade än förr. De har svårt att sitta still och lyssna och blir otåliga när de får vänta. Speciellt problematiskt tycker Cecilia det är när det kommer in hela skolklasser och det är fritt fram att låna. De barn som är i behov av lättlästa böcker behöver lugn och ro och hjälp att hitta böcker som passar just dem. En del lärare kan ibland kommentera barnets bokval genom att säga att den här boken är för lätt för dig. Då blir det ju ingen status att läsa just den boken. Huvudsaken är ju att barnet tycker att det är kul och har motivationen att läsa just den boken.

Cecilia tror att läsande förebilder påverkar barns läsande mycket. Barn behöver mycket stöd och uppmuntran från de vuxnas sida för att hitta motivationen att läsa. Det är också viktigt att det i skolan ges ordentligt med utrymme för läsning. Att verka för att statusen höjs när det gäller läsning av barnlitteratur ser Cecilia som en viktig uppgift.

Det finns många faktorer som påverkar barns läsning negativt. Det är större barngrupper på såväl dagis som skola, barnen är utsatta för stimulans från bildbaserade medier, föräldrar läser i mindre utsträckning för sina barn. Många barn kommer också i större utsträckning än tidigare från splittrade hem, vilket kan göra dem otrygga och oroliga och därmed påverka läsinläringen negativt. Det är helt klart att behovet av lättläst material har ökat, säger Cecilia. En hel del föräldrar kommer och frågar om lättläst material för barn. Barnen själva kommer också, men det är inte alltid de frågar så direkt.

Det är en jobbig situation för barn med behov av lättläst att komma till biblioteket med hela klassen. Dessa barn behöver individuell rådgivning för att komma igång med sin läsning. De har många gånger så svårt att välja. De är rädda för att misslyckas och säger ofta nej till alla boktips för att till slut i ren desperation hugga en jättetjock bok, som de inte alls kommer att kunna läsa. Att finnas till hands bland hyllorna är minst lika viktigt som att bokprata, tycker Cecilia.

Cecilia tror inte att det finns någon risk för att en del barn skulle kunna fastna i det lättlästa facket. Däremot kanske man kan fastna i så kallade långserieböcker med en enkel och förutsägbar handling. Man ska inte lägga så mycket moraliserande aspekter på vad folk läser, tycker Cecilia. Huvudsaken är att man har nöje av det man läser. Vad jag utläser av en bok kanske är något helt annat för en annan läsare. Det beror på vad man har för referensramar, anser hon.

Cecilia använder lättläst material kontinuerligt. Det ingår i allt jag gör, säger hon. När jag pratar med föräldrar, lärare eller bokpratar. När jag bokpratar är jag noga med att det lättlästa materialet finns på olika nivåer.

När man förmedlar litteratur av vilken kategori som helst är det viktigt att det framkommer att man själv tycker att litteraturen är bra. Man ska exempelvis inte säga ”du som har svårt att läsa tycker jag ska läsa de här böckerna”.

Cecilia samarbetar med alla personalkategorier som möter barn. Skolan har tagit jätteresurser genom åren. I framtiden tror hon att skolbiblioteken kommer att byggas ut och få mer resurser och då kommer vi som jobbar på folkbibliotek att ägna oss åt andra saker, siar hon.

Något speciellt samarbete angående lättläst tycker inte Cecilia att det finns inom bibliotekariekåren. Man pratar ju mycket med kolleger, säger hon.

Inspiration får Cecilia i mötet med barn och vuxna. Återkopplingen är viktig. Det räcker med att en låntagare kommer tillbaka och tindrar och säger att den här boken verkligen betytt något.

Cecilias käpphäst är läsmotivationen. Hon understryker flera gånger under intervjun hur viktigt det är att väcka barns läslust. Finns inte motivationen att läsa upplever man naturligtvis inte läsningen som en lustfylld aktivitet och väljer bort den. Cecilia förespråkar ett bredare okonventionellt urval av böcker när det gäller lässvaga och läsovana barn. Lättlästa böcker fungerar ofta bra, men poesi, rim och ramsor och roliga historier är lika användbara i lästräningsyfte, menar hon. Det primära är att barnen känner läsglädje, lektyren har en underordnad roll i det här sammanhanget. Högläsningens betydelse för läsutvecklingen har underskattats. Högläsning ger förutom gemenskap också en mer nyanserad läsupplevelse och får barnet att inse att innehållet i tjocka böcker kan vara både spännande och roligt, säger Cecilia. Barn med behov av lättläst behöver ofta individuell rådgivning för att komma igång med sin läsning. Att finnas till hands bland hyllorna är lika viktigt som att bokprata, tycker Cecilia.

5.4 Fallbeskrivning nr 4 från ett skolbibliotek.

Diana är skolbibliotekarie på en F-6 skola med 430 elever. Skolan har språk- och skrivutveckling som sin profil. Diana har en gedigen utbildning bakom sig. Hon är utbildad lågstadielärare, speciallärare och bibliotekarie och har dessutom en fil kand-examen i psykologi. Anledningen till att hon till slut valde biblioteksbanan var att hon gillar bibliotek och alltid älskat att läsa. Det är något av ett idealyrke, anser hon. Det finns givetvis avigsidor också, men fördelarna överväger.

Dianas tjänst på detta bibliotek var till början en projektanställning som startade januari 2000 och från hösten oktober 2002 blev det en permanent tjänst. Projektanställningen var från början inriktad mot de yngre barnen, vilket innebar att man satsade mycket på bokprat för 6-åringar, ettor och tvåor.

Diana är ensam skolbibliotekarie på skolan och det innebär att hon har ansvar för bibliotekets budget, inköp och mediahantering. Skolbibliotekets profil och arbetsinriktning styr hon upp i samråd med rektor och skolledning. Hon har även ett nära samarbete med de olika lärarna och skolbiblioteket är väl integrerat i skolans undervisning. Bokprat ingår som en viktig del i arbetsuppgifterna och varje vecka har hon sju bokprat med olika klasser.

Det som kan upplevas som en nackdel med arbetet är att man är ensam i sin yrkesprofession på arbetsplatsen, uppger Diana. Detta anser hon dock underlättas genom stöd från kollegor på skolbiblioteken och folkbiblioteket i området.

Skolbiblioteket där Diana arbetar påminner om ett mindre klassrum med bokhyllor längs med en vägg. Vid bibliotekets ingång möts man av en boksnurra som innehåller boktips till elever och lärare. Rummet har längs en annan vägg fönster efter hela sidan och där har Diana placerat boktråg med bilderböcker samt lägre hyllor med pekböcker och nybörjarböcker.

Dessa böcker använder hon som lästräningsböcker för nybörjarläsare och de är inte märkta på bokryggen. Böckerna finns ofta i fler exemplar av samma titel. Flertalet av de förlag som är representerade bland dessa böcker är: Alfabet, Almqvist & Wiksell, Gleerup, Natur & Kultur, Nordstedt, Opal. Diana tillämpar ingen dubbelklassning av materialet. Bredvid detta material finns utlåningsdisken.

Diana har placerat medier av typen bok och band längst till vänster utmed den långa bokhyllväggen. Efter dessa medier följer en hyllsektion med lättlästa böcker och längst upp på hyllan har Diana ställt en skylt med ordet *Lättläst* för att informera låntagarna var

materialet är placerat. De förlag som gör sig gällande på denna hylla är: Alfabet, Bonniers, Bonnier Carlsen, Gleerup, Raben & Sjögren, Opal samt Natur och Kultur. Materialet är även märkt med *Lättläst* på bokryggen. Till höger om det lättlästa materialet följer barnböcker i en ökad svårighetsgrad. På den övre delen av denna långa bokhyllan skyltar Diana med olika slags böcker för att locka barnen till läsning. Vid vårt besök noterar vi att hon för tillfället enbart skyltar med lättlästa böcker på den lättlästa hyllan.

Vad begreppet lättläst innefattar, vill hon besvara utifrån den uppläggning och uppdelning som existerar på biblioteket. De barn som går i förskoleklass har hon sagostunder för och från och med att barnen börjar första klass övergår sagostunderna till bokprat. Vid bokpraten har hon med sig fyra till fem böcker av t ex Anna-Klara Tidholms pekböcker. Böckerna presenterar hon för barnen och om det går så läser de dem tillsammans högt i klassen. Efter det går hon och lärarna runt och lyssnar på barnen när de läser i böckerna. Vid ett bokpratstillfälle har hon med flera exemplar av olika titlar så att alla barn har möjlighet att läsa någon av titlarna. Diana tycker att det är väldigt roligt att se hur barnen i ettan efter en kortare tid i skolan klarar av att läsa de här böckerna. Barnen i ettan börjar läsa pekböcker för att sedan övergå till bilderböcker och så småningom till de märkta lättlästa böckerna. Tanken bakom materialets placering är att det skall följa barnens läsutveckling. En del av bilderböckerna kan ibland vara för svåra för barnen beroende på hur mycket text böckerna innehåller och vilken form av språk som används i böckerna, anser Diana. Nästa steg barnen tar i sin läsning blir en övergång till de märkta lättlästa böckerna. När det gäller de lättlästa böckerna bör de innehålla bilder och lite text per sida, framhåller Diana. Efter de lättlästa böckerna tar barnen steget vidare till de konventionella barnböckerna som är placerad till höger om det lättlästa materialet. Placeringen av böckerna följer således barnens läsutveckling genom en stigande svårighetsgrad på böckerna.

Enligt Diana blir klassning av böckerna en subjektiv bedömning som grundar sig på tidigare yrkeserfarenheter. Diana anser att det är svårt att entydigt svara på vilka böcker som skall klassas som lättlästa eftersom barn läser det som intresserar dem. Ett barn som är väldigt intresserad av dinosaurier kan klara av att läsa en bok med mycket text pga. ett brinnande intresse för ämnet. Diana berättar att på skolan är intresset för fotboll väldigt stort och att det av den orsaken lånas fotbollsböcker väldigt flitigt av barnen. Skolan har medverkat i ett läsprojekt där man fått medel för att inhandla litteratur och av den anledningen har hon kunnat köpa in flera titlar av populära fotbollsböcker. De inköpskanaler som hon använder sig av är Bibliotekstjänst och bokhandel. Fördelen med att köpa in från bokhandeln är att man får en snabbare leverans och ett billigare pris, uppger hon.

Hon tycker att den lättlästa barnlitteraturen som produceras idag är bra läsning, men efterlyser ännu mer. När det gäller exempel på bra lättläst barnlitteratur vill hon lyfta fram Kasperböckerna skrivna av författaren Jensen. Andra böcker som hon förespråkar är pekböcker med några få ord per sida och fina tydliga bilder. Diana framhåller att det är viktigt att ord och bild kompletterar varandra, vilket hon tycker framkommer särskilt tydligt i Anna-Klara Tidholms pekböcker. Det finns även exempel på dåliga lättlästa böcker och det är böcker som innehåller ord med fel benämningar. Det kan bli ödesdigert för de barn som håller på att lära sig det svenska språket, anser Diana. Följden blir att invandrabarnen får en felaktig tolkning av ordens innebörd. Nivån på de här böckerna blir för avancerad för barnen och därför blir det fel. Det är viktigt att de lättlästa böckerna är korrekta och speciellt för de barn som enbart hör svenska i skolan, menar Diana. En annan aspekt som hon hävdar är viktig när det gäller de lättlästa böckerna är att de inte blir innehållsmässigt eller språkligt för torftiga. De lättlästa böckerna bör innehålla en riktig berättelse som berör läsaren, tycker hon.

Diana har erfarenheter från arbete med äldre låntagare och minns att tidigare var LL-förlagets böcker inte riktigt anpassade till de invandrargrupper som hon kom i kontakt med. De var i behov av lättläst material, men det var inte alltid de här böckerna passade dem. På senare tid har LL-förlagets utgivning blivit bättre så att det även passar denna målgrupp, anser hon.

Diana tror att den lättlästa barnlitteraturen kan tjäna som språngbräda till mer avancerad läsning. Utbudet av lättlästa böcker har ökat i jämförelse med tidigare och detta påverkar barns läsning i positiv riktning. En av de faktorer som påverkar barns läsande mest är att barn ser vuxna läsare som förebilder anser Diana. De barn som går här på skolan har många gånger inte den förebilden i hemmet, därför är det jätteviktigt att barn möter den här på skolan, menar hon. På skolan har man möjlighet att satsa på läsning och det påverkar barns läsning positivt om man genom olika aktiviteter som t ex lästävlingar och läsklubbar försöker uppmuntra barnen till läsning. De grupper som Diana anser är i behov av lättläst är barn i första - och förskoleklass när de börjar lära sig läsa. Hon tycker att det är stimulerande att arbeta med de här grupperna. Det märks att barnen känner sig nöjda när de klarar av att läsa ut böckerna och det sporrar dem vidare i deras egen läsning.

- *Lusten och glädjen är de bästa drivkrafterna människan har att lära sig vidare och har man lust så går det av sig självt. Därför är det bra att det finns böcker som barnen kan klara av att läsa i olika steg, anser Diana.*

Enligt Diana är det alltså nybörjarläsarna som utgör den största gruppen med behov av lättläst som biblioteket har en nära kontakt med. En annan grupp som har behov av lättläst är barnen som går i skolans särskolegrupp. De barnen kommer och lånar en speciell tid varje vecka. Ytterligare en grupp som flitigt syns på biblioteket och som är i behov av lättläst är förberedelseklassen. Barnen i den klassen kommer ofta och lånar på sina raster.

Behovet av lättläst material på olika stadier har alltid funnits men utbudet av material har inte varit tillräckligt, anser Diana. Hon ser flera orsaker till det ökade behovet bl a den ökade invandringen till landet. En annan orsak är uppmärksamheten mot läs- och skrivsvårigheter som bidragit till en ökad efterfrågan. Hon minns att under sin utbildningstid till speciallärare på mitten av åttiotalet nämnde man inte ordet dyslexi vid läs- och skrivsvårigheter utan man talade om sociala faktorer som påverkade läsning. Idag är dyslexi ett mer accepterat handikapp.

Diana ser inga farhågor i att barn skulle "fastna" i det lättlästa facket och inte komma vidare i sin läsning. Barnen blir uttråkade av ensidig läsning och vill själva komma vidare, menar hon. Läsprojekt som pågått på skolan har inneburit att man stimulerat till läsning genom att barnen fått tillgång till större mängder litteratur. Barnen har på detta sätt tillägnat sig det svenska språket och det är väldigt stimulerande som personal att se att det fungerar, berättar Diana. Diana ser bokprat som en viktig arbetsmetod för att stimulera barn till läsning och för att marknadsföra det lättlästa materialet. Diana använder lättlästa böcker i stor utsträckning vid bokprat i klasserna. I hur stor utsträckning beror på behovet i klasserna. Vid hennes planering av bokprat utgår hon från behovet genom att täcka in material på olika svårighetsnivåer. Diana samarbetar med alla lärarkategorier på skolan. Det kan röra sig om bokpresentationer för lärarna, där hon t ex presenterar nya böcker, lättlästa böcker mm. Hon ser sin roll som inspiratör som betydelsefull genom att hon kan rekommendera fack- och skönlitteratur för skolans lärarlag. Tid för att följa upp barns läsning saknas och det sker mer informellt genom hennes samarbete med lärarna, där lärarna frågar henne vad som kan rekommenderas till enskilda elever.

Den form av samarbete som förekommer inom bibliotekariekåren angående lättläst är gemensamma studiedagar. De föreläsningar som hon varit på är det som Länsbiblioteket, Bibliotekstjänst och Wahlströms förlag ordnat.

En av de stora källorna som ger inspiration till arbetet ser Diana i meningsfullheten och glädjen med läsningen. Läsningen bidrar till att barnen får en bättre och tryggare framtid, menar hon.

Vi uppmärksammar att till kategorin lättlästa böcker inberäknar Diana pekböcker, nybörjarböcker samt lättlästa böcker utgivna av Hegas, Opal och LL-förlaget. Diana har en väldigt tydlig struktur över både materialets placering och den ordning barnen ska tillägna sig de olika kategorierna av böcker. Endast det material som kommer från lättlästhyllan är märkt med beteckningen Lättläst, en gränsdragning som kan tyda på att det omärkta materialet mer betraktas som en form av lästräningsböcker. Dianans tidigare yrkeserfarenheter som lärare återspeglas i hennes litteraturförmedlande arbete genom att pekböckerna används i läsinlärningssyfte.

Diana påtalar den stilväljande adaptationens betydelse för invandrarbarnens vidkommande I övrigt har Diana en positiv syn på lättläst material. Hon framhåller vuxna läsande förebilder som betydelsefullt när det gäller barns språkutveckling och påpekar att många barn saknar den förebilden. Detta faktum ställer större krav på skolans personal och på att biblioteket ska utgöra en viktig resurs för barnen. Skolbibliotekets roll blir att få barnen att trivas i miljön och stimulera dem att hitta meningsfulla sysselsättningar i form av exempelvis bok- och tidskriftsläsning

5.5 Fallbeskrivning nr 5 från ett integrerat folk- och skolbibliotek.

Evas har arbetat på bibliotek sedan 1964 och har lång erfarenhet från biblioteksområdet. Hon är föreståndare på detta bibliotek, men har tidigare haft ansvar för ytterligare tre närliggande bibliotek när kommunalsreformen var i kraft. Detta upphörde i och med den nya omorganisationen i kommunen och man har istället fått en enhetschef för de olika biblioteksenheterna.

Eva jobbade i tolv år på bibliotek innan hon 1976-78 gick bibliotekarieutbildningen i Borås. Hon hade vid den tidpunkten nyss bildat familj och kände att hon borde ha en riktig yrkesutbildning i botten. Bibliotekarieutbildningen låg väl närmast till hands, eftersom jag jobbat så länge inom detta område. Det kändes som ett säkert kort och jag visste vad jag gav mig in i, säger Eva. Om min familjesituation varit en annan hade jag kanske hellre valt socialhögskolan eller journalistutbildningen. Det är tillfälligheter som styr ens vägval här i livet, menar Eva.

Förutom Eva jobbar två stycken biblioteksassistenter på enheten. Biblioteket är beläget på högstadiet, men servar även förskolan samt låg- och mellanstadiet. Vissa förmiddagar och kvällar är vikta för vuxna låntagare.

I det måldokument som styr verksamheten framgår det att det mångkulturella ska vara framträdande och speglas i bibliotekets framtoning. Eva berättar att detta stadsområde har många nysvenskar och således har skolan också många elever med invandrarbakgrund. Biblioteket har i väldigt stor utsträckning låntagare med utländskt ursprung, främst barn. Skolan ger ett luggslitet intryck med flagande målning och klotter på väggarna, men när vi kliver in i bibliotekslokalen blir intrycket ett annat. Lokalen är stor och ljus med många fönster, ett flertal sittgrupper och barnhörna. Alldeles vid entrén finns en stor lånedisk och bakom skymtar flera hyllmetrar med bok- och band. Utefter ena långsidan är låga hyllsektioner med böcker märkta Hcf, Hcg, uHc och uHce. Lättlästa böcker inom kategorin

Hcf är avskilt från det reguljära beståndet. Lättläst för de äldre barnen är placerade på samma sätt. En skylt med Lättläst står vid Hcg och framåt men ej vid de Hcf-märkta böckerna. Det finns inga speciella boksnurror med boktips. Skyltning av böcker förekommer på hyllorna där lättläst blandas med det övriga beståndet.

Vad begreppet lättläst innefattar kan diskuteras, tycker Eva. Rent tekniskt rör det sig om en tunn bok med gles stil och med bilder så att den ser lättläst ut. Det är också väldigt viktigt att innehållet i boken är av fängslande karaktär, att det finns en riktig historia. Utifrån det kan man säga att de lättlästa böckerna har blivit mindre tråkiga med åren och att de är bra jämförelsevis, menar Eva.

Eva uppger att när hon klassar barnböcker som lättlästa så utgår hon från de rekommendationer som ges från Bibliotekstjänst samt utseendet på böckerna. Det finns många tunna böcker som man inte ställer bland lättlästa böcker utan istället är det böckernas olika lässvårighet som avgör.

På detta bibliotek har man placerat de lättlästa böckerna före områdena Hcf och före områdena Hcg, uHce som står tillsammans. Tanken bakom denna placering är att de skall vara lättillgängliga eftersom det oftast är en stressig situation när barnen kommer och lånar. Eleverna kan då själva leta medan de väntar på hjälp eftersom de är informerade om var de lättlästa böckerna står.

Den lättlästa barnlitteraturen har blivit mycket bättre än tidigare, anser Eva och nämner författare som Eurelius, Jensen och Boie. Böcker som får läsaren att dra på munnen är klart populärast tätt följd av böcker med sporttema. Jensens lättlästa fotbollsböcker är särskilt efterfrågade på den här skolan, säger hon. Den målgrupp som är svårast att hitta lättläst material till är ungdomarna på högstadiet. Utbudet är litet och det är verkligen synd, eftersom det finns ett stort behov av lättläst material för tonåringar.

Eva är övertygad att den lättlästa barnlitteraturen kan hjälpa barn att komma vidare i sin läsning. De lättlästa böckerna bidrar till att ge barnen en positiv upplevelse genom att de klarar av att läsa de här böckerna och då avancerar de så småningom till svårare böcker, när de är mogna för det menar hon.

På det här biblioteket är det först och främst invandrabarnen i alla åldrar som är i behov av lättlästa böcker. Tonåringar som kommer hit och hamnar i förberedelsegrupper på skolan har ett stort behov av lättlästa böcker. Dessa barn behöver i regel böcker på två språk, dels på sitt hemspråk och dels på svenska och det skulle behövas mer sådana böcker, säger Eva. Hon tycker att det känns angeläget att invandrabarnen inte skall hamna vid sidan av sina jämnåriga kamrater när det gäller läsning. I det sammanhanget är det ytterst viktigt med ett nära samarbete med lärarna för att kunna stötta de här eleverna. De dyslektiska barnen är en annan målgrupp som behöver lättläst litteratur. Denna grupp har tilltagit i och med att man idag lättare kan ställa diagnos. Andra barn med lässvårigheter har också behov av lättlästa böcker och Eva tror att behovet är större idag eftersom man har mer kunskaper kring läs- och skrivsvårigheter. Stressen är ytterligare en orsak som hon tror bidragit till att behovet av lättlästa böcker ökat i samhället.

Vuxenstuderande med invandrabakgrund har stora behov av lättläst. Problemet där är att det kan vara svårt att hitta böcker i olika svårighetsgrad. I allmänhet är språket för svårt.

Många lärare frågar också efter lättlästa böcker å sina elevers vägnar, säger Eva. Även elever som fått hjälp av medvetna lärare med läsmaterial kommer så småningom till biblioteket och frågar efter lättlästa böcker. En grupp som biblioteket däremot inte har haft så mycket kontakt med är föräldrarna till eleverna på skolan, vilket är en klar brist, anser Eva.

Eva tycker att begreppet lättläst har en positiv klang eftersom hon ser nyttan av dessa böcker. Däremot har hon varit tveksam till böckerna vid olika tillfällen i sitt yrkesliv. Tidigare skulle man inte plocka fram dessa böcker till låntagare för då kunde de känna sig speciellt utpekade. I denna fråga har hon ändrat uppfattning och har heller inte fått några negativa reaktioner från

omgivningen på begreppet lättläst. De inköpskanaler som biblioteket använder sig av är Btj, bokhandeln samt någon gång från Opal. Biblioteket har ingen kontakt med förlag utan beställningarna görs mestadels från Btj.

När det gäller böcker så anser hon att de har möjlighet att köpa in det lättlästa material som de behöver, eftersom de får samma utrymme och samma prioritet som andra böcker. Men det som varit en svårighet att köpa enligt Eva är bok och band eftersom det är dyra inköpspriser på det materialet. Istället har biblioteket försökt att låna sådant material från stadsbiblioteket. Vissa år när man fått kulturrådspengar har man från bibliotekets sida valt att köpa in bok och band som läsfrämjande åtgärder för barn och ungdomar, berättar hon.

Många sagor och berättelser under uppväxten är befrämjande för barns läsning, anser Eva. Föräldrarna är viktiga förebilder, men även förskolan har stor betydelse i det här sammanhanget genom att personalen medvetet försöker att skapa ett behov och intresse för böcker hos barnen. Det är viktigt att man skapar lugna stunder där barnen får uppleva något från böckernas värld. Lärarnas positiva inställning till böcker påverkar också barns läsande, men detta varierar oerhört mycket från lärare till lärare säger Eva.

Lästid är en annan viktig aspekt. Det måste finnas tillräckligt med tid avsatt för läsning i skolan!!! Det räcker inte med 5-10 minuter. Barnen måste i lugn och ro få ägna sig åt läsning för att ges chans att komma in i bokens handling. För många invandrarbarn som nyligen har lärt sig svenska kan det vara svårt att förstå bokens handling och det är viktigt att de får den tid de behöver.

Eva har svårt att uttala sig om barn kan bli kvar i det lättlästa facket, men säger till slut att om man fastnar så är nog risken stor att man slutar läsa. Det mest troliga är att man går vidare i sin läsning och hittar till annan litteratur.

Eva uppger att man inte medverkat i något projekt men att man har prioriterat bok och band och man har mycket kontakt med speciallärare på skolan.

Lättläst material ingår som en naturlig del i Evas arbete och finns alltid med vid bokprat.

Ibland har hon bokprat för små grupper av invandrarelever och då använder hon sig nästan uteslutande av lättlästa böcker. Bokpratet varierar från en till några stycken per vecka och initiativ till bokprat kommer både från lärare och från Eva.

Biblioteket har kunnat genomföra författarbesök en till två gånger per termin beroende på att skolan och biblioteket delar på kostnaderna. Inför författarbesöken inhandlar biblioteket böcker av de aktuella författarna, eleverna själva förbereder frågor inför besöket och Eva bokpratar. Författare som varit på besök är Petter Lidbeck, Ylva Petrén, Gull Åkerblom. Rose Lagerkrans, mm.

Eva samarbetar med lärarna för att stötta barns läsning. I detta sammanhang är det speciellt "svenska två lärarna" som arbetar med barn med lässvårigheter. Det synliga resultat som hon ser är när elever kommer tillbaka och lånar och klarar av att läsa böckerna.

Inom bibliotekarieåren har det uppstått ett samarbete som innebär att man träffas kontinuerligt och på dessa träffar delger man varandra tips på bra böcker.

Det som ger Eva inspiration i arbetet är intresserade barn, låntagare och arbetskamrater. Hon har trivts bra med sitt yrkesval. Det enda som hon har att klaga på är lönen.

I det måldokument som Eva visar oss framgår det att det mångkulturella ska vara framträdande och speglas i bibliotekets framtoning. Det är en mycket stor del av skolans elever som har invandrarbakgrund och många utav dem behöver lättläst material. Eva känner starkt för denna kategori barn och hävdar att det måste till stora insatser för att invandrarbarnen inte ska hamna i underläge när det gäller läsning. Eva poängterar flera gånger under intervjun nyttan med just lättläst material. För många barn känns det som ett stort steg att klara av att läsa en bok från pärm till pärm. Självförtroendet stiger och man betraktar sig själv som läsare. Steget är sedan inte långt till mer nyanserad läsning, menar

Eva. Vidare understryker hon vikten av vuxna läsande förebilder såväl föräldrar som personal på förskola och skola.

5.6. Fallbeskrivning nr 6 från ett skolbibliotek.

Frida tjänstgör både som skolbibliotekarie och lärare på en låg- och mellanstadieskola sedan 10 år tillbaka. Hon har tidigare jobbat i 25 år som lärare på lite olika ställen i landet. Sedan tre år tillbaka tituleras hon för läspedagog. Tjänsten har skräddarsyttts för henne och arbetet innebär dels att hon jobbar mycket med läsgrupper och dels har egna lärartimmar i svenska två samt att hon har hand om skolbiblioteket. I hennes tjänst ingår även att hon hjälper till i varje årskurs med minst ett temaarbete per termin samt att hon ansvarar för att alla elever från årskurs fyra får genomföra praktiska övningar i biblioteket, vilket innebär att de får söka fakta och lära sig hitta i böcker.

Frida närde från början drömmar om en skådespelarkarriär. Föräldrarna tyckte dock att det verkade vara en osäker utkomst och övertalade henne att söka lärarutbildningen i stället. Hon har aldrig ångrat detta val, men teaterintresset har hon kvar. Drama är en användbar konstform i mötet med barn, tycker hon.

Förutom sin lärarexamen har Frida också läst 70 p i svenska A-D på högskolan.

Bibliotekslokalen är liten men ombonad med en färgglad hörnsoffa placerad utefter långväggen. I taket hänger mobiler av Harry Potter, Alfons och Madicken. Vi går ofta hit, säger Frida. Vi idkar mycket högläsning på skolan och då är det skönt att gå till biblioteket om man har en liten grupp och sitta bekvämt under lässtunden. Även bokpratet förläggs ofta till bibliotekslokalen. Frida vill inte ha för stora grupper när hon bokpratar. Det är svårt att fånga barnens uppmärksamhet till fullo om antalet blir för många, tycker hon.

I anslutning till sofforna finns fyra hyllsektioner med böcker. Hcf, Hcg och uHc står blandat på två hyllsektioner. Efterfrågade författare som exempelvis Maj Bylock eller Astrid Lindgren är utbrutna ur det övriga beståndet. I en separat hyllsektion mitt på golvet finns lättläst material som man här benämner Snabbläst. Det görs ingen skillnad på lättläst material och lästräningsböcker (nybörjarläsning) utan allt finns samlat under rubriken Snabbläst.

Merparten av böckerna är klassade som Hcf och de förlag som finns representerade på denna sektion är bl a Alfabet, Bonnier Carlsén, Hegas Opal och Rabén och Sjögren. Böckerna är märkta med LL längst bak och biblioteket tillämpar inte dubbelklassning. I hyllan med lättläst finns en del utav böckerna uppställda som skyltning för övrigt är det sparsamt med skyltning. Bredvid hyllan finns stora bilderbokstråg. Det finns en tanke bakom placeringen. De barn som söker lättläst litteratur går gärna till bilderböckerna först, menar Frida. Man har ännu inte byggt upp något större bestånd av bok- och band utan lånar denna typ av material från stadsbibliotekets filial som ligger i nära anslutning till skolan och som man har ett mycket väl utvecklat samarbete med.

Barns språkutveckling är i fokus på denna skola. Frida berättar att man medvetet arbetar med samtal, litteraturläsning, autentiskt skrivande och ett undersökande arbetssätt för att främja varje barns språk. Ett led i denna målsättning är satsningen på läspedagog. Skolbiblioteket ses också som en viktig resurs och man arbetar på många olika sätt med att tydliggöra detta för barnen.

Som läspedagog arbetar Frida med läsgrupper. 40 % av eleverna på skolan har invandrarbakgrund och många har det svårt och jobbigt med läsningen, säger Frida. Hon berättar om en grupp på fyra killar i 4:e klass som var mycket svaga läsare. De klarade inte att läsa någonting på egen hand. Frida läste då högt och de fick följa med i texten med fingret och när hon slutade läsa fick de peka ut var i texten hon befann sig. Att läsa själv var för krävfullt

och svårt för dem. När man inte kan läsa så bra är bildstöd ett viktigt komplement. Vi pratar mycket om vad böckerna handlar om, säger Frida. Bilderna kan ge upphov till livliga diskussioner som i förlängningen bättrar på barnens ordförråd.

Frida tycker att begreppet lättläst i samband med barnböcker både är en fråga om layout och innehåll. Viktigt är att ungarna direkt ser att boken är lättläst. En lättläst bok ska ha bildstöd, inte för långa krångliga meningar och ett ordförråd som barnen förstår. Bokens innehåll är minst lika viktigt. Har boken ingen riktig historia kommer barnen inte att ha någon motivation att läsa den, säger Frida. Man måste också vara lyhörd för barnens intressen och behov, när man ska hjälpa dem att välja böcker, en utgångspunkt som också bygger på att man känner barnen ganska väl. Frida har uppnått goda resultat i sina lästräsningsgrupper och menar att man alltid måste utgå från varje individs förutsättningar för att lyckas.

Den lättlästa litteratur som produceras för barn idag är av varierande kvalitet, anser Frida. Jorn Jensen är en barnboksförfattare som är i ropet just nu. Speciellt böckerna om Palle och hans klantiga pappa har fått en enorm genomslagskraft och barnen älskar verkligen de här böckerna. Själv tycker Frida att böckerna känns ganska platta till sitt innehåll, men det väsentliga är givetvis att ungarna gillar böckerna och har ett utbyte av att läsa dem. Förutom Palleböckerna tycker hon att det inte produceras så mycket nytt material. Det är mera nyutgåvor av gamla klassiker som exempelvis Bonsalls *Vem stal blåbärspajen*, material som funnits sedan mitten av 1960-talet och fortfarande är i flitigt bruk. De fungerar bra än i dag men det är svårt att som lärare känna entusiasm inför böckerna. Frida klassar själv böckerna till lättläst och utgår då ifrån hur de fungerar i lästräsningsgrupperna

Det finns gott om exempel på böcker som lanseras som lättlästa men inte är det i den mening Frida lägger i begreppet lättläst. En bok som Lill-Kitty placerar hon inte under lättläst, eftersom meningsbyggnad och ordförråd är för avancerade för att passa denna kategori läsare. Man kan säga att Lill-Kitty eller vilken typ av långserieböcker som helst är lättlästa, men då avser man att själva uppbyggnaden av historien är likartade i bok efter bok. Som läsare kommer du snabbt in i boken, eftersom du känner igen upplägget och uppfattar då boken som lättläst.

Att begreppet lättläst på något sätt skulle vara en värdeladdad benämning, förnekar Frida. Varken vuxna eller barn har reagerat över själva beteckningen. En del barn kan säga att det är för lätt när de börjar läsa, annars inga reaktioner.

Vid inköp av lättläst material är det endast Hegasböcker som köps direkt via förlag. I övrigt görs en läromedelsbeställning på våren och en del inköp på Akademibokhandeln. En hel del lättläst material köps in, men man skulle givetvis vilja köpa ännu mer, eftersom behovet är stort med tanke på att många barn har invandrarbakgrund.

Frida anser inte att det är någon risk att barn fastnar i det lättlästa facket. Håller barnen sig kvar bland de lättlästa böckerna beror det på att de behöver det, menar hon. Många lärare är dock oroliga för att barnen inte ska komma vidare i sin läsning, samtidigt som de säger att barnen är lata. Frida tror dock fullt och fast att det handlar om att sätta rätt bok vid rätt tillfälle i händerna på barnen. Klasslärarens inställning till läsning är oerhört viktig, eftersom många barn på den här skolan inte har någon lästradition i hemmet. Kanske är skolan sista chansen för ett barn att lära sig läsa ”på riktigt”, att komma på hemligheten med läsningen och att uppleva att det är något som man vill fortsätta med, säger Frida. Möjligheten att lyckas ligger i goda kontakter mellan skolan och dess omvärld. Frida tror och jobbar för ett nära samarbete mellan bibliotekarie, lärare, elever och föräldrar.

Frida bokpratar oerhört mycket både i klasserna och på biblioteket. Det ger resultat, tycker hon. Barnen blir påverkade och många gånger intresserade av de böcker hon pratat om. På skolan idkas mycket högläsning i klasserna, man pratar mycket om böcker och använder sig av läsjournaler där eleverna får skriva ned vad de läser. Recensioner av böcker förekommer

också. Frida tror väldigt mycket på Aidan Chambers modell med boksamtal och har praktiserat det en del ute i klasserna. Det kräver mycket övning och tar tid, men ger otroligt mycket tillbaka både för lärare och för elever, säger hon. Hon har också bokpresentationer för lärarkollegerna där hon tipsar om både nya och gamla böcker.

Frida använder sig i stor utsträckning av lättläst material i läsgrupperna. Hon tycker att materialet fungerar men känner ingen större entusiasm inför urvalet. Hon betonar däremot vikten av individualisering, engagerade läsande vuxna och metoder som utvecklar språket; högläsning, boksamtal och bokprat. Tanken att skolan ska lägga grunden för en verksamhet som kan ge alla barn en bestående läsglädje känns central hos Frida. Hon poängterar också vikten av samarbetspartners för att nå denna målsättning.

6. Analys

I den här delen samlas och bearbetas data från den empiriska undersökningen som innefattar intervjuer, observationer samt måldokument. Materialet analyseras, tolkas genom att kopplas samman med uppsatsens frågeställningar, teori och litteratur. Arbetets frågeställningar är inte rubricerade och synliggjorda i den bemärkelsen utan finns istället invävda i de olika områdena i analysen. I vår analys har vi använt oss av vår egen teorikonstruktion som har sin bakgrund i Chambers läshjul och Smidts syn på bibliotekariens olika yrkesroller. I vår konstruktion har vi utgått från Chambers tre variabler i hans läshjul. Eftersom vi i det här arbetet varit intresserade för barn med behov av lättläst material har vi vid de olika variablerna lagt till ordet *lättläst* och fyllt ut med faktorer som har betydelse i sammanhanget. Därefter har vi till de olika variablerna kopplat samman Smidts olika bibliotekarieroller. Vid denna sammankoppling har vi utgått från den variabel och den yrkesroll som vi tydligast sett hört samman utifrån de faktorer som nämns vid variablerna. Med anledningen av detta är avsnittet strukturerat efter de olika variablerna i läshjulet med tillägg av måldokument, samt att vi till de olika områdena kopplat samman de olika yrkesrollerna. I vår analys av bibliotekarierollerna vid de tre variablerna har vi ibland haft svårigheter att lyfta fram en speciell roll eftersom rollerna uppträder vid alla men i olika stor omfattning.

6.1 Att välja lättläst

6.1.1 Vad kännetecknar en lättläst bok

I vår studie med inriktning på lättläst har vi omarbetat Chambers läsecirkel för att den skall vara bättre anpassad till barn med behov av lättläst material. Vi benämner av den anledningen den första variabeln för *att välja lättläst* och behandlar olika faktorer som är av betydelse vid valet av litteratur. Vi börjar detta avsnitt med att lyfta fram vad som kännetecknar en lättläst bok dels genom respondenternas svar och det vi funnit inom litteraturen.

De lättlästa böckernas innehåll och form har respondenterna samstämmiga åsikter omkring. De anser att formen innefattar; bredare marginaler, begränsat sidantal, större stilstorlek och radavstånd. Kännetecknande för en lättläst text är att den skall vara lättläst och enkel till sin struktur. Frida påpekar att det är viktigt att barnen direkt ser att boken är lättläst. Hon anser att en lättläst bok skall ha bildstöd och inte för långa och krångliga meningar så att barnen inte förstår. Bokens format har en viktig betydelse för den får inte vara för stor och omfattande så att det blir en omöjlighet för läsaren att ta sig igenom, anser Anna. Hon tar också upp att man inte hjälper barn som tycker det är tråkigt med läsning genom att ge dem för tjocka böcker. När de lättlästa böckerna är anpassade utifrån längd, format, typografi och illustrationstäthet är det frågan om medieväljande adaptation, enligt Klingbergs terminologi.¹⁰⁹

Flertalet av respondenterna är överens om att det är viktigt att böckerna innehåller en enkel och välgjord berättelse. De anser att det är viktigt att läsare av den här formen av böcker får läsoplevelser som berör dem. Böckerna får inte likna kortfattade resuméer, utan berättelsen måste vara välgjord för att fånga läsaren och ge läsoplevelse, påpekar Anna. Andra synpunkter som framhävs när det gäller innehållet är; spännande handling, språk, ordval och bilder. I början av vårt arbete betonar Elisabeth Eliasson hur viktigt det är att tidigt fånga in läsarens intresse genom en gripande och spännande handling. Hon påpekar också hur

---

¹⁰⁹ Furuland, Lars 1986, s 350

viktig identifikation är för läsaren¹¹⁰ Likvärdiga synpunkter framkommer i en amerikansk undersökning som Cai Svensson hänvisar till i sin bok¹¹¹ där man jämför reguljära ungdomsböcker med böcker som är skrivna med tanke på svaga och omotiverade läsare.¹¹² I denna studie framkommer det att det är viktigt med en huvudrollsfigur som utmärks av självständighet i tanke, handling och konfliktlösning samt att böckerna skildrar ungdomars utveckling och behov. De punkter som framkom i studien skiljer inte de lättlästa böckerna från de reguljära böckerna i någon större omfattning. I undersökningen uppges att bäst fungerar en adaptör om han eller hon inte försöker att anpassa en text utifrån läsbarhetsnivåer och läsbarhetsformler.¹¹³

En bok som tar sin utgångspunkt i barnens intresse till identifikation med huvudrollsfigurer kan sägas stå för stoffväljande adaptation. Böcker som till sitt innehåll bidrar till att öka barnets självständighet och trygghet tillgodoser barns behov. Litteratur kan hos ungdomar framkalla olika läsoplevelser. Författare som tar hänsyn till läsarnas upplevelsesätt vid skrivandet av böcker ingår inom denna adaptation.¹¹⁴

Ahlén uppger att det är svårt att definiera utmärkande drag för en lättläst bok. Egna intryck och erfarenheter har avgörande betydelse hur en text upplevs, anser Ahlén.¹¹⁵ Detta bekräftas av Diana som menar att det är svårt att entydigt svara på vad som är lättläst i och med att det ofta är nära sammankopplat med barns intressen. Barn kan ta sig an mer omfattande böcker pga. av ett stort intresse för ett ämne, menar hon.

Ahlén har utifrån egna undersökningar med dyslektiker fått fram att dessa tre faktorer är mest betydelsefulla vid läsning: identifikation, ett fängslande ämne och en stark början på en bok.

Språket i de lättlästa böckerna skall vara lättbegripligt och bestå av ett konkret och enkelt ordval. Det får inte som en av respondenterna uppger ha för långa och krångliga meningar och ett ordförråd som barnen inte förstår. Språket i boken bör inte innehålla svårtolkade abstraktioner eftersom läsaren oftast är mer konkret i sitt tänkande och tolkar texten mer bokstavligt.¹¹⁶ Diana tar upp att invandrabarnen kan ha svårt för böcker som innehåller avancerade ord med mångtydiga betydelser. Det ger dem felaktiga tolkningar av ord vilket kan vara förödande när de håller på att lära sig språket. Den stoffväljande adaptationen tar hänsyn till barns ordförråd. Det kan t ex innebära att man avstår från att använda abstrakta – och ålderdomliga ord som är obekanta för dem. Vid stilväljande adaptation avses det språkliga uttryckssättet samt författarens intentioner att i texten ta hänsyn till läsarens ord och läsförmåga.¹¹⁷

Bilderna i en text utgör en viktig funktion för läsaren eftersom de kan underlätta förståelsen av en text. Detta förutsätter att text och bild är överensstämmande och inte motsäger varandra.¹¹⁸ Boken bör innehålla bilder som förstärker texten och som ger stöd, anser flera av respondenterna. Illustrationer i lättläst litteratur kan sägas stå för medieväljande adaptation.

---

¹¹⁰ Eliasson, Elisabeth : *Lättläst- ett svårt begrepp*. <http://www.fmls.nu/sprakaloss/lattlasteliasson.htm>

¹¹¹ Svensson, Cai. *Index eller intresse?: om läsbarhet, adaptation och barns läsning*. 1989

¹¹² Ibid s. 99

¹¹³ Ibid s. 100

¹¹⁴ Furuland, Lars 1986, s. 349-350

¹¹⁵ Ahlén, Birgitta 1998, s. 44

¹¹⁶ Arvidsson, Elisabeth., <http://www.fmls.nu/sprkaloss/lattlasteliasson.htm>

¹¹⁷ Furuland, Lars 1986, s. 350

¹¹⁸ LL-förlaget, <http://www.llstiftelsen.se/llforlaget>

När respondenterna klassar böcker som lättläst utgår de från ovanstående kriterier, egna subjektiva bedömningar samt Btj:s rekommendationer. I Btj:s sambindningslistor är det i regel böcker från Opal, Hegas och LL-förlaget som står för en stor del av de lättlästa böckerna, men det finns även förlag som ger ut böcker till nybörjarläsare.

Vid våra observationer fann vi skillnader i hanteringen av det lättlästa materialet. På några bibliotek gjorde man urskiljning mellan nybörjar litteratur och lättläst litteratur även om man klassade litteraturen som lättläst. Med nybörjar litteratur avses litteratur skriven för barn som håller på att lära sig läsa eller som nyligen lärt sig läsa och böckerna är tänkta att användas i lästräningssyfte. Kännetecknade för nybörjar litteratur är att det rör sig om tunnare böcker eller häften innehållande mindre mängd text och med fler illustrationer. Vi noterade att nybörjar litteraturen på vissa håll kunde stå på en egen hylla och att de lättlästa böckerna var inplacerade bland de reguljära böckerna för barn och ungdomar.

6.1.2 Tillgången av lättlästa böcker

Chambers menar att vi påverkas av en mängd faktorer, när vi ska välja böcker. Den första och mest grundläggande faktorn är tillgången på böcker.¹¹⁹ Tillgången på böcker på de bibliotek vi besökte varierade något beroende på vilken typ av bibliotek det rörde sig om. Vi kunde notera att skolbiblioteken i vår studie hade en mindre andel litteratur till förfogande i jämförelse med de andra formerna av bibliotek. Diana en av skolbibliotekarierna ansåg sig ändå ha ett tilltaget media anslag beroende på bibliotekets medverkan i ett läsprojekt. Hon kunde med anledning av detta köpa in ett större antal böcker av populära titlar.

Böcker inom områdena spänning, humor och idrott är det störst efterfrågan på bland barnen, påpekar många respondenter. Törnfeldt uppger att vid barns val av litteratur toppas listan av roliga och spännande böcker. Hon ser strukturen i den här formen av böcker som en förklaring till deras popularitet. De *spännande* böckerna är oftast uppbyggda med en intrig med en upplösning i slutet och där kan det hos de lässvaga läsarna stötta på svårigheter med att hålla bokens handling i minnet. De *roliga* böckerna är istället uppbyggda med kortare episoder och här har de lässvaga läsarna större möjlighet att hänga med i bokens handling genom de hållpunkter som strukturen ger upphov till.¹²⁰

Cecilia tycker att poesi, serier, fräcka och roliga historier samt rim och ramsor är lämplig lektyr för de lässvaga barnen. Poesi är en genre som skall läsas långsamt och av den anledningen är den användbar för dem som läser långsamt. Vidare menar hon att rim och ramsor och kortare historier av fräckare eller roligare karaktär är böcker som är väldigt uppskattade av barnen.

Serier är också en genre som Cecilia vill förespråka för att komma igång med läsning. Genom seriernas bilder kan läsarna få stöd och samtidigt uppskattas de som roliga av läsarna. Faktaböcker tycker Barbro är användbara för killar, men hon tillägger att de ibland blir för svåra textmässigt.

Bilderböcker och pekböcker är ytterligare exempel på kategorier av böcker som är användbara för de läsovana läsarna, enligt Diana. Hon använder sig till stor del av pekböcker när hon bokpratar för barn i ettan som är i färd med att lära sig läsa. Bilderböcker ser hon som ett nästa steg i barnens läsutveckling. Även Törnfeldt vill slå ett slag för bilderböckerna och anser att de borde användas mer i det lässtimulerande arbetet. Hon tycker att bilderböckerna genomgått en konstnärlig och formmässig utveckling som bidrar till att de vänder sig till en

---

¹¹⁹ Chambers, Aidan 1995, s. 42

¹²⁰ Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 206

bredare publik. Törnfeldt är kritisk till det snäva synsättet som oftast råder vid materialets placering vilket innebär att de betraktas som småbarnsböcker.¹²¹

Vid våra observationer av det lättlästa materialet kunde vi notera att litteratur för de yngre barnen inom signumområdena Hcf och Hcg var väl representerade. Tillgången av lättläst material för de äldre ungdomarna inom området uHc eller uHce återfanns dock i mindre utsträckning. Bristen på lättläst material för äldre ungdomar påpekas av flertalet respondenter vid intervjuerna. De anser att det saknas lättlästa böcker med ett lite mer spännande och vuxet innehåll.

6.1.3 Bibliotekarien som kritiker och litteraturkännare

När det gäller lättläst material är det viktigt att personalen har en god kännedom om den lättlästa litteraturen. Rollen som litteraturkännare förutsätter att man kan plocka fram material i rätt svårighetsgrad utifrån barnens behov. Anna uppger att det är viktigt att man har ett bra utbud av litteratur, eftersom dessa låntagare har lättare för att tappa tråden eller intresset för böckerna.

När respondenterna beskriver vad som kännetecknar en lättläst bok kommer deras profession som litteraturkännare fram. Samtliga respondenter är överens om att de lättlästa böckerna skall vara utformade på ett speciellt sätt både tekniskt och innehållsmässigt. Vi noterade att flera av dem betonar den innehållsliga delen med de lättlästa böckerna. De anser att det viktigaste med böckerna är att handlingen i boken fångar in barnen, vilket i sin tur ger dem positiva läsoplevelser. De påpekar dock att det är svårt att entydigt bedöma vad som är lättläst för barn med behov av lättläst. Man måste alltid göra individuella ställningstaganden därvidlag. Barnens läsvilja och egna intressen styr val av böcker och av den anledningen kan de ta sig an böcker som kanske inte alls är betecknade som lättlästa pga. av ett stort intresse för ämnet.

Vid klassning och bedömning av vad som är lättläst litteratur inbegrips rollen som kritiker och litteraturkännare. Respondenterna uppger att de vid klassning av litteratur till stor del utgår från Btj:s sambindningslistor och sina egna subjektiva bedömningar. Till de subjektiva bedömningarna inberäknar de dels den tekniska och dels den innehållsliga utformningen av böckerna. Inom denna roll är det även viktigt att bibliotekarien har kännedom om utbudet av lättläst material när hon eller han skall göra inköp. Åtskilliga av respondenterna anser att de har möjlighet att köpa in det lättlästa material som de behöver. Det belyser att biblioteken prioriterar den här formen av böcker och att de finns ett erkänt behov av dem.

En samstämmig positiv syn på den lättlästa litteraturen präglar respondenternas synsätt. Eva som har lång erfarenhet från biblioteksområdet återger att detta synsätt inte alltid varit allena rådande. Tidigare skulle man vara mer försiktig att förmedla denna form av böcker till låntagare eftersom de då kunde känna sig speciellt utpekade. Denna ståndpunkt håller hon inte fast vid idag eftersom hon ser nyttan med den här formen av böcker.

---

¹²¹ Ibid s. 208

6.1.4 Tillgänglighet och märkning av lättläst material

Vid våra observationer som vi genomförde på de olika biblioteken fann vi skillnader i hanteringen av det lättlästa materialet. På några bibliotek skiljde man på nybörjarlitteratur och lättläst litteratur även om man klassade allt som lättläst. Nybörjarlitteraturen kunde då stå på en egen hylla medan de lättlästa böckerna var inplacerade bland de reguljära böckerna för barn och ungdomar.

Vissa bibliotek tillämpade dubbelklassning av litteratur vilket förklarar varför vissa av förlagen var representerade bland både lättläst och nybörjarlitteratur.

Märkningen av de lättlästa böckerna skilde sig åt vid jämförelse biblioteken emellan. Tre bibliotek använde sig av en diskret märkning i bokens insida för att underlätta hanteringen för personalen. Två av biblioteken hade en enhetlig märkning på bokryggen för lättläst litteratur där ett av biblioteken även hade samma för nybörjar litteraturen och då använde man sig av ordet *Lättläst* på bokryggen. Det andra biblioteket hade ingen märkning på nybörjarlitteraturen utan hade enbart på den lättlästa litteraturen. Ett annat bibliotek använde sig av en blå prick på bokryggen för de lättlästa böcker och de stod placerade bland de övriga barn- och ungdomsböckerna. På ett av biblioteken hade man placerat de lättlästa böckerna i början av barn- och ungdomsböckerna. Lättlästa böcker för de yngre barnen Hcf stod samlat på en hyllsektion innan de reguljära barnböckerna började. Böcker för barn i mellanstadie- och högstadieåldern (Hcg och uHc, uHce) stod på liknade sätt placerad som för de yngre barnen. Hur man grupperat barn- och ungdomslitteraturen varierade således något från bibliotek till bibliotek. I vissa fall hade man placerat de Hcf och Hcg märkta böckerna tillsammans och i de fallen bildade uHc och uHce en egen enhet.

Två av biblioteken uppgav att man medvetet placerat de lättlästa böckerna lättillgängligt på biblioteket så att barnen lätt skall komma åt dem. På det ena biblioteket stod de placerade på en särskild hylla mitt i biblioteket, på ett annat var de placerade nära ingången till biblioteket. I nära anslutning till nybörjarböckerna hade man på vissa bibliotek placerat kassetböcker, CD-böcker samt bok och band. På de flesta biblioteken var det lättlästa materialet placerat i närheten av bilderböckerna. Några bibliotek hade på hyllan med nybörjarböcker placerat pekböcker, sagoböcker och abc-böcker.

6.1.5 Skyltning och presentation av lättläst material

Skyltar som informerade var den lättlästa litteraturen var placerad förekom på flera av biblioteken. Skyltar med t ex ordet *Lättläst* kunde stå på hyllan eller hyllans gavlar. För att hitta den lättlästa litteraturen krävdes ofta av låntagaren en orientering i bibliotekslokalerna för att kunna lokalisera var den lättlästa litteraturen var placerad.

I de flesta fallen skyltade biblioteken med lättlästa böcker på boksrudd. På samtliga bibliotek skyltade man med lättläst litteratur på hyllorna där materialet var placerat.

6.1.6 Bibliotekarien som marknadsförare

Till rollen som marknadsförare hör hur man placerar det lättlästa materialet. Två av respondenterna uppger att man medvetet placerat materialet lättillgängligt för barnen så att det lätt skall finna materialet. Törnfeldt betonar vikten av lättillgänglig placering av materialet, eftersom de barn som har behov av lättläst kan ha svårigheter att hitta läsmaterial.¹²²

---

¹²² Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s 209

Märkning av böcker är ytterligare ett sätt som bibliotekarien som marknadsförare kan tillämpa för att underlätta tillgängligheten av lättläst material. Flera av biblioteken föredrog en diskret märkning som användes för att underlätta hanteringen för personalen.

Skyltning av lättläst material är ytterligare ett sätt som bibliotekarier använder sig av för att marknadsföra materialet. Samtliga bibliotek skyltade med lättlästa böcker vid hyllorna där materialet var placerat. På de flesta biblioteken hade man även boksruddar eller andra hyllor där man kunde synliggöra materialet. Chambers anser att skyltning är ett utmärkt sätt att nå många barn genom att ge boktips på distans. Vidare menar han att man kan genom en välplanerad skyltning kan väcka barns intresse och uppmärksamhet för böckerna.¹²³

6.2 Att läsa lättläst

6.2.1 Vad påverkar barns läsande

En av de faktorer som har störst betydelse för barn och deras läsning är läsande vuxna, anser flera respondenter. Föräldrar är viktiga förebilder för sina barn och kan på många sätt ge barnen en positiv inställning till läsning. Barbro poängterar att föräldrar kan skapa goda lästraditioner i hemmet genom högläsning. Mem Fox tar upp att barn behöver höra runt tusen sagor och berättelser för att vara bra utrustade vid sin egen läsinläring. Genom högläsningen utvecklas barnens förmåga till koncentration och deras tal utvecklas så att de får lättare att uttrycka sig. Orden hjälper barnen att bygga ut sina tankebanor och detta i sin tur utvecklar dem både socialt och inlärningsmässigt.¹²⁴

Diana påpekar hur viktigt det är att barn i skolan får möta läsande förebilder speciellt om man saknar lästraditioner i hemmet.

Eva nämner förskolans roll som betydelsefull genom personalens möjligheter att medvetet försöka skapa ett behov och ett intresse för böcker hos barn. Hon menar att det i stor utsträckning handlar om lärares inställning till läsning och mängden tillgängliga böcker.

Lästid är ytterligare en faktor som har betydelse i sammanhanget. Barnen måste ges tillgång till tid för att komma in i boken och hitta dess historia, hävdar Anna. Om bänkboken åker fram och tillbaka på lektionerna så finns det en risk för att barnen inte kommer vidare i sin läsning, anser hon.

Även Chambers tar upp lästidens betydelse för barns läsutveckling. Han refererar till John Werner som förespråkar schemalagd lästid i skolan. Barn måste ges möjlighet att få läsa i sin egen takt och utifrån rätt svårighetsgrad, menar Werner. Barn behöver också få prova att läsa många olika slags böcker. Den fria läsningen skall schemaläggas så att barn har möjlighet att läsa i skolan. Han anser att bokläsandet inte ingår som en naturlig del i alla barns vardag. Slutligen hävdar han att för att barn skall utvecklas till tänkande läsare måste de ges möjlighet till att läsa ofta och regelbundet.¹²⁵

6.2.2 Grupper med behov av lättläst

Grupper med behov av lättläst litteratur är barn med dyslexi eller andra lässvårigheter samt invandrabarn, anser samtliga respondenter i vår studie. Även barn som inte läser eller inte vill läsa tillhör denna grupp.

---

¹²³ Chambers, Aidan 1995, s. 30

¹²⁴ Fox, Mem, 2003, s. 192

¹²⁵ Chambers, Aidan 1994, s. 45-46

Stadler definierar dyslexi som en benämning på svårartade och långvariga skrivsvårigheter. Hon menar att det är svårt att entydigt svara på vilka skrivsvårigheter som förekommer, eftersom det existerar stora variationer inom området. Elever med dyslexi har svårt att koppla samman rätt ljud med rätt bokstav.¹²⁶ Diana och Eva nämner att det idag är lättare att diagnostisera barn som har dyslexi, eftersom kunskaper kring skriv- och lässvårigheter har ökat. Det är ett mer accepterat och uppmärksammat handikapp nu än tidigare, anser de.

Ahlén tar upp att gruppen långsamma läsare har problem med avkodningen. Problem med avkodningen kan innebära att barns uppmärksamhet inriktas på avläsningen av en text så att det har svårighet att frigöra uppmärksamhet mot innehållet i texten.¹²⁷ Frida berättar om en grupp elever som i stort sett inte klarar att läsa något själva. Hon läser högt och de följer efter med fingret i texten. Läsningen framstår som alltför kravfylld och svår för de här eleverna. Ännu en grupp som Ahlén uppger har behov av lättläst litteratur är de lässvaga eleverna som behöver hjälp med läsförståelsen och det talade språket. Läsförståelse hos enskilda individer uppstår genom avläsning och den tankemässiga bearbetningen av en text, menar Ahlén. Har man en förförståelse inom ett område som behandlas i en text bidrar det till att läsningen flyter på mer friktionsfritt. Fortsättningsvis nämner hon att läsare som inte har denna förförståelse får lägga mycket energi på att komma in i handlingen och sedan försöka skapa en förståelse av innehållet. Lundberg uppger att de lässvaga barnen kan ha svårt för de luckor eller inferenser som finns i texter och därigenom få problem att skapa en helhet av texten.¹²⁸ Om man tragglar med sin läsning och har svårt att få ihop orden, så blir det ju inte något innehåll och man får inte någon upplevelse av boken, säger Barbro. De flesta av respondenterna nämner i det här sammanhanget betydelsen av högläsning och bokprat, vilket ger barnen hjälp att komma in i bokens handling och få en förståelse för innehållet. Chambers som är en varm förespråkare för högläsning menar att barnens intresse fokuseras mot innehållet i boken istället för mot texten. Barnen omskapar handlingen till sina egna inre bilder och Chambers ser omvandlingen som en levande dramatik. Han anser att barn genom högläsningen ges möjlighet till att ta del av svårare texter än vad de själva kan klara av.¹²⁹

Flera av respondenterna tar upp invandrare som en grupp med behov av lättläst. Behovet av lättläst är lättare att tillgodose de yngre läsarna, medan det är svårare för ungdomar som hamnar i förberedelsegrupper, anser Eva. Hon tycker också att det skulle behövas mer litteratur på två språk, det svenska språket och det inhemska språket.

På de flesta biblioteken hade man en hög andel låntagare med invandrarbakgrund och som vi tidigare nämnt saknar de i många fall lästradition ifrån hemmet. Av den anledningen blir klasslärare och bibliotekspersonal inställning till läsning väldigt viktig för de här barnen, anser Frida. Flera av respondenterna uppger att de har ett närmare samarbete med lärare eller speciallärare för att hjälpa barn som har svårigheter med läsning. Samarbetet bygger på en ömsesidig kontakt. När bibliotekarien kontaktar dem kan det vara pga. av att man vill visa på nytt lättläst material. Ibland tar lärarna och speciallärarna kontakt med bibliotekarien för att få hjälp med lästips för enskilda elever. Törnfeldts erfarenheter av det metodutvecklingsprojekt¹³⁰ hon medverkade i visar att samarbetet med lärare är en viktig förutsättning för att stimulera lässvaga barns läsintresse.

---

¹²⁶ Stadler, Ester 1994, s. 11

¹²⁷ Lundberg, Ingvar 1984, s. 69

¹²⁸ Ibid s. 94-95

¹²⁹ Chambers, Aidan 1995, s. 65-70

¹³⁰ *Att väcka läslust hos lässvaga barn- och ungdomar*

I PISA-rapporten *Läsförståelse hos elever med utländsk bakgrund* kunskapstestas ett urval 15-åriga elever i läsförståelse, naturvetenskap och matematik. Urvalsgrupperna bestod av inhemska elever, elever med utländsk bakgrund födda i Sverige och elever med utländsk bakgrund födda utomlands. Studien visar att de bästa resultaten presterades utifrån den ordning som vi anger i urvalspresentationen. Gruppen med elever med utländsk bakgrund födda utomlands har i många fall tillbringat en kortare tid i Sverige och har av den anledningen varit mindre tid i det svenska skolsystemet. Denna grupp har antagligen inte hunnit lära sig det svenska språket och av den orsaken är det inte förvånande att de klarar sig sämre i förhållande till de övriga grupperna i denna form av kunskapstest.¹³¹

Studien visar att det tillsynes verkar finnas en negativ effekt för elever med utländsk bakgrund att gå i en invandrantät skola. Effekten av sammansättningen av elever i de invandrantäta skolorna ses som en orsak i rapporten. En annan orsak som uppges är den *”negativa ”extraeffekt” av utländsk bakgrund som påverkar en elev på grund av att en stor del av omgivningen har utländsk bakgrund”*.¹³²

Barn med motstånd till läsning är en grupp som har behov av lättläst material hävdar, Anna Det rör sig i stor utsträckning om pojkar i de här fallen. Hon anser att det inte finns några enkla lösningar för den här gruppen utan det är väldigt individuellt från person till person. Barn som läser sämre än sina kamrater känner sig många gånger utpekade och skäms över att läsningen inte fungerar på ett tillfredställande sätt berättar Barbro. Det kan ibland röra sig om ungdomar som är 12-13 år.

Karin Taube tror att barns självbild kan påverkas negativt om de misslyckas med läsning i skolan. Av den anledningen kan man förvänta sig att barn som har lässvårigheter också har en sämre självbild. Taube menar att detta leder till att barn inte gillar läsning och helst vill undvika läsning för att slippa de krav som det är förenat med. Vidare tar hon upp att barn med lässvårigheter ofta väljer bort uppgifter i skolan där man inser att man kommer att misslyckas för att kunna bevara en positiv självbild. De här barnen har lättare att acceptera ett nederlag pga. otillräcklig ansträngning än att inse att man misslyckas med uppgiften pga. bristande förmåga. Taubes förklaring är att vi kan kontrollera våra ansträngningar medan vi har svårare att påverka våra egna medfödda förmågor.¹³³

Hon ser i förlängningen detta som ett allvarligt hot mot barnens fortsatta läsutveckling, eftersom det aktiva deltagande och det aktiva ansvaret för den egna läsförståelsen har avgörande betydelse för resultatet.¹³⁴

Bristande uthållighet, ångslan och oro är andra faktorer som är nära sammankopplade med de lässvaga eleverna med en dålig självbild, enligt Taube.¹³⁵

Språkforskaren Ingvar Lundberg hävdar att läs- och skrivsvårigheter i hög grad har en social dimension. Han anser att barn är sämre utrustade idag för att möta de krav som skolan ställer vid läsinläring på koncentration, stillhet, språklig medvetenhet, uthållighet och trygghet.¹³⁶ Flera av respondenterna uppger att behovet av lättläst har ökat i samhället. Orsaker uppges vara större barn- och elevgrupper, konkurrens från bildbaserade medier, tempot i samhället, föräldrars minskade lästid för barn, invandringen, ökad insikt om läs och skrivsvårigheter, splittrade hemförhållanden. Barbro berättar att det känns som om det är en kamp mellan

---

¹³¹ Läsförståelse hos elever med utländsk bakgrund: en fördjupad analys av resultaten från PISA 2000 i 10 länder 2003, s. 29

¹³² Ibid s. 88

¹³³ Taube, Karin 2000, s. 37

¹³⁴ Ibid s. 36

¹³⁵ Ibid s. 37

¹³⁶ Lundberg, Ingvar 1991, s. 4

dataspel, TV och action. Ska barnen läsa böcker ska de vara så vansinnigt spännande och man skall som läsare ryckas med på en gång annars tröttnar de direkt. Tempot är så mycket snabbare idag än tidigare och barnen påverkas givetvis av detta och har svårt att varva ned. Många barn har inte den inre ro som behövs för att komma in i en berättelse i böckernas värld, anser hon.

Barn är mer okoncentrerade och uppskruvade och det skapar problem när de får vänta på hjälp på biblioteket, anser Cecilia. Speciellt problematiskt tycker hon det är när det kommer in hela skolklasser för att låna. Barn med lässvårigheter behöver oftast individuell hjälp från personalens sida för att hitta böcker som passar dem och det är svårt att genomföra när det kommer hela skolklasser för att låna. Även Anna tar upp denna problematik med att hinna ge de lässvaga barnen individuell litteratur rådgivning vid klassbesök. Törnfeldt poängterar att det är viktigt att lässvaga barn får komma till biblioteket i mindre grupper så att de slipper kamrattrycket att välja för svåra böcker.¹³⁷

6.2.3 Komma vidare i läsning

När vi frågar respondenterna om deras syn på om barn kan fastna i det lättlästa facket får vi varierande svar. En del anser att viss risk föreligger, medan andra anser det vara osannolikt att så skulle kunna vara fallet. Anna tror att om inte tid ges för läsning i skolan kan det orsaka att en del barn inte går vidare i sin läsning. Barbro anser att det finns en viss fara förknippad med den här typen av böcker, men tror samtidigt att vissa barn inte skulle läsa överhuvud taget om inte dessa böcker fanns. Det viktigaste är att barn läser, menar hon. Cecilia ser ingen fara med att barn skulle fastna i de lättlästa böckerna, men tillägger att det istället finns en fara med de så kallade långserieböckerna som innehåller en enkel och förutsägbar handling.

Eva uppger att blir man kvar i det lättlästa facket, så är risken stor att man slutar att läsa.

Frida och Diana ser inga risker med de lättlästa böckerna utan deras syn på saken är att barn i så fall är i behov av den hör formen av böcker. Diana tror att barn blir uttråkade i sin läsning och själva vill komma vidare.

En faktor som har stor betydelse för läsutvecklingen är högläsningen, menar Barbro och Cecilia. Högläsning ger gemenskap och läsglädje och får barn intresserade för mer omfattande böcker eftersom de vet att innehållet kan vara både spännande och roligt, säger Cecilia. I det sammanhanget tar Cecilia också upp Harry Potter böckerna som ett exempel och menar att i samband med deras popularitet kom högläsningen tillbaka. Annars pekar undersökningar entydigt på att föräldrar läser allt mindre för sina barn.

Chambers betonar att en av högläsningens viktigaste uppgifter är den socialt sammansvetsande funktionen. I högläsningen får barnen möjlighet att följa med på en resa till fantasins värld och den ger en gemensam fantasiupplevelse som hjälper barnen att skapa band mellan varandra.¹³⁸

Cecilia hävdar att barn behöver mycket stöd och uppmuntran som nybörjarläsare. Barn kan i början ha svårigheter med läsning och kan därför lätt tappa lusten till läsning. Hon menar att man kan närma sig en text genom att t ex turas om att läsa och sedan diskutera innehållet.

Ta del av mer nyanserade böcker är ett annat sätt att komma vidare i sin läsning, tycker Anna. Flertalet av respondenterna anser att de lättlästa böckerna kan tjäna som språngbräda till mer avancerad läsning. Eva menar att om de lättlästa böckerna ger barnen en positiv upplevelse och de klarar av att läsa de här böckerna så går de säkert vidare i sin läsning. Upplevelsen av

---

¹³⁷ Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 207

¹³⁸ Chambers, Aidan 1995, s. 72

att lyckas läsa en bok från pärm till pärm kan vara en stor tillfredställelse för barnen, poängterar Anna.

Cecilia ser glädjen med läsning som det främsta argumentet att komma vidare i sin läsning och ta del av mer nyanserade böcker. För att det skall vara möjligt måste läsningen utgöra en lustfylld aktivitet. Det innebär att man inte får lägga moraliserande aspekter på vad folk läser utan huvudsaken är att man har nöje av det man läser. Vad jag utläser av en bok kanske är något helt annat för en annan låntagare eftersom vi har så olika referensramar, anser hon. Barns olika individuella intressen sporrar dem i deras läsning. Av den anledningen kan barn som har ett stort intresse för något ämne ta sig an en bok med ett mer omfattande innehåll, säger Diana.

6.2.4 Bibliotekarien som pedagog

Rollen som pedagog utmärks av att man utgår från låntagarens intressen och sedan anpassar materialets svårighetsgrad utifrån låntagarens behov, menar Smidt.¹³⁹ Denna roll förutsätter att man har en god litteraturkännedom för att kunna rekommendera litteratur på rätt svårighetsnivå samt en kännedom om låntagarens behov. Individuell tid anser respondenterna är en viktig faktor vid litteraturförmedling till de läsovana och lässvaga barnen. Anna tar upp att man vid det enskilda samtalet med barnen behöver få vetskap om deras tidigare läserfarenheter och intressen för att kunna rekommendera läsmaterial. Anna och Cecilia menar att det kan vara problematiskt att ge den hjälp som behövs till de här grupperna när hela klasser kommer och lånar på biblioteket. Törnfeldt poängterar utifrån sitt metodutvecklingsprojekt att det är viktigt att lässvaga barn får komma till biblioteket i mindre grupper för att slippa kamrattrycket att välja för svåra böcker. Dessutom behöver de här barnen extra vägledning, eftersom de kan ha svårigheter med rutiner vid boklån och hur man handskas med böcker. Törnfeldt ser kunskapen hur man närmar sig böcker som en kompetens som man måste lära sig för att bli en läsare.¹⁴⁰ Cecilia påpekar att det är lika viktigt att finnas till hand bland hyllorna för att hjälpa barnen till rätta som att bokprata.

En annan aspekt som Törnfeldt tar upp som väsentlig är samarbetet med lärare för att stimulera lässvaga barns läsintresse.¹⁴¹ Bibliotekarien kan presentera lättläst material och lärarna kan i gengäld ge sin syn på de lässvaga barnens behov. Flertalet av respondenterna uppger sig ha ett samarbete med lärare som utgörs av presentationer och rekommendationer av lättläst material. Lärarna tar i sin tur kontakt med respondenterna när de vill få tips på material för enskilda elever. Samarbetet med lärarna underlättar litteraturförmedlingen med de lässvaga låntagarna genom deras kunskaper om barnens enskilda behov.

I rollen som pedagog ingår också att lära känna sin publik och skapa en tillit hos låntagaren, anser Smidt.¹⁴² Vidare tar Smidt upp att det är de nära subjektiva okonstlade och entusiastiska tipsen som verkar bäst vid litteraturförmedling. Därför är det viktigt att bygga upp ett lokalt nätverk av låntagare genom social kompetens. Flera av respondenterna uppger den sociala kontakten med låntagare som viktig. Barbro tar upp fördelen med att arbeta på ett mindre bibliotek eftersom man lär känna låntagarna och får en personlig kontakt med dem.

---

¹³⁹ Smidt, J. K. 1994, s. 10

¹⁴⁰ Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s.209

¹⁴¹ Ibid s. 208

¹⁴² Smidt, J. K. 1994, s. 10

6.3 Reaktion och respons på lättläst

6.3.1 Motivation och läsroller

Cecilia betonar vikten av vuxnas stöd och uppmuntran för att barn skall hitta motivationen till läsning. Det är mycket viktigt att väcka barns läslust, menar hon. Cai Svensson redogör i sin studie för fyra typer av motivation som påverkar barns läsning. Nöjet att läsa är den bästa drivkraften hos barn. Detta bekräftas i intervjun med Diana som nämner att människans bästa drivkrafter är lusten och glädjen som får oss att lära vidare.

En annan drivkraft är tillgängligheten på spännande och lättillgängligt läsmaterial som är anpassat till barns utvecklingsnivå. Barns önskan att tillägna sig fantasi, medkänsla, identifikation mm kan också ses som en motivation. Barn som får möjlighet att i litteraturens värld tillägna sig detta bidrar till att deras jag och egna anlag utvecklas. Om böckerna hjälper barnen lära känna sin omvärld, berika sina idéer och bidrar till intellektuella upplevelser är det ytterligare en faktor som påverkar barnens motivation till läsning och som utvecklar dem som personer. I studien anges att om barns inre motivation och intressen svarar mot bestämda erfarenhetsföreställningar är det ett fjärde skäl som bidrar till ökad motivation för läsning hos barn.¹⁴³

Dessa olika inre motivationer och intressen är oftast inte medvetna hos barn utan skiftar utifrån barns olika åldersnivåer och utvecklingsgrad. Appleyard som utarbetat en utvecklingsmodell för läsutvecklingen från barndomen till den vuxne läsaren menar att man som läsare intar olika roller beroende på var i läsutvecklingen man befinner sig. Vidare menar han att människans läsroll och identitetsutveckling har en samhörighet och som skapas tillsammans i ett socialt sammanhang.¹⁴⁴ De olika läsrollerna kännetecknas av olika behov och teman som är centrala för läsaren vid olika utvecklingsnivåer. I den första fasen som kallas för *den lekande läsaren* har lek och magi en central plats hos barnen. Fas nummer två benämns som *läsaren som hjälte eller hjältinna* och det väsentligaste i denna fas är identifikationen. *Läsaren som tänkare* utgör den tredje fasen och kännetecknar läsarens behov av personlighetsutveckling både på ett inre och yttre plan. En kännedom om de olika läsrollerna och de behov som är centrala kan vara en hjälp för den vuxne att förse barn med lämplig litteratur. Enligt Svensson skall man enbart se dessa läsfaser som en sorts grova riktlinjer för en genomsnittlig utveckling för barns läsutveckling. Han är kritisk till denna form av schematiska uppställningar och anser att denna form av synsätt förhindrar pedagogisk förnyelse och utveckling.

En stegvis ökad svårighetsgrad på litteratur är ett medel att behålla barns läsmotivation, anser Svensson. Det bekräftas av Frida som menar att det gäller att ge rätt bok vid rätt tillfälle till barnen för att de skall komma vidare i sin läsning. Om svårighetsnivån överstiger barnets utvecklingsnivå hävdar språkforskaren Ingvar Lundberg att det finns risker för att deras självbild kan skadas och att det kognitiva modet för läsning inte utvecklas.¹⁴⁵

De flesta av respondenterna påpekar betydelsen av att de lättlästa böckerna innehåller riktiga berättelser som ger barnen läsoplevelser. Törnfeldt påpekar att de lässvaga barnens läsoplevelser är lika starka som övriga barns. Skillnaden är att de inte lika lätt hittar böcker, som ger dem läsoplevelser.¹⁴⁶ Anna menar att om de lättlästa böckerna inte innehåller någon välgjord berättelse finns risken att läsaren inte får någon läsoplevelse och inte heller någon känsla för boken. Lindkvist ser läsning som en process där författare, text och läsare

---

¹⁴³ Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 42-43

¹⁴⁴ Malmgren, Lars-Göran 1997, s. 107-108

¹⁴⁵ Svensson, Cai 1989, s. 60

¹⁴⁶ Barnspåret: idébok för bibliotek 1994, s 208

samspelar. Han menar att författaren i sitt skrivande har ett behov av att berätta något och att läsaren vid läsning av texten i sin tur har ett behov av att omskapa texten utifrån egna behov och erfarenheter.¹⁴⁷

Vidare ser Lindqvist läsning som en aktiv process där läsaren egna inre bilder växer fram successivt och att dessa bilder inte överlappar varandra direkt utan det krävs att läsaren själv fyller igen dessa luckor med sin egen texttolkning.¹⁴⁸

6.3.2 Bokprat

Bokprat utgör en viktig del i respondenternas förmedlingsarbete. Det syftar till att bygga upp positiva förväntningar och motivera låntagaren till läsning. Frida tycker att bokprat ger resultat och att barnen många gånger blir intresserade av böckerna som presenteras. Uno Nilsson menar att en viktig uppgift i bokpratet är att väcka ett intresse och en nyfikenhet hos barnen för böckerna. Han anser att barnen lotsas genom bokpratet in i bokens värld där de kan få hjälp med identifikationen av huvudrollsfiguren och miljön där bokens handling utspelar sig. Bokprat handlar om upplevelse och kommunikation, därför är det väsentligt att de känslor boken väckt hos bokprataren förmedlas.¹⁴⁹

Flertalet av respondenterna framhåller vikten av ett varierat utbud av lättläst material i olika svårighetsgrader. Det skall vara tips på olika typer av böcker där den svage likväl som den duktige läsaren ska kunna hitta böcker som passar, menar Barbro. Törnfeldt förespråkar ett mer okonventionellt urval av böcker vid bokprat för att nå alla grupper av läsare. Hon efterlyser en större öppenhet gentemot klassifikationssystemets indelning samt mot böcker som brukar definieras som skräp.¹⁵⁰

Anna anser att det är viktigt att man vid bokprat inte pekar ut något barn i gruppen som behöver lättläst. Böcker som innehåller spänning, kärlek, djur och historiska böcker är exempel på områden som hon utgår ifrån vid sin uppläggnings av bokprat.

6.3.3 Bibliotekarien som socialantropolog

Denna roll kräver att personalen har god kännedom om kulturella mönster som man kommer i kontakt med och hur man förhåller sig till det. Smidt tar upp att man lägger stor vikt vid sammanhanget mellan upplevelsen och texten utifrån olika kulturella bakgrunder.¹⁵¹

Några av biblioteken vi besökte låg i invandrartäta områden, där man påpekade att lästradition och barnbokstradition inte finns i alla kulturer. I en del av dessa kulturer kan det istället vara den muntliga traditionen som dominerar. Cecilia är fängslad av förmågan att muntligt kunna berätta historier och menar att det är något som vi tappat i vår kultur. Läslust hör samman med enskilda individers motivation och intressen. Av den anledningen skall man inte lägga några moraliserande aspekter på vad folk läser hävdar Cecilia. Vidare menar hon att det är väldigt individuellt vad man utläser av en bok, beroende på vilka referensramar man har. Cecilia menar att man inte nog kan understryka hur viktigt det är att man väcker läslust och motivation hos barn. Valet av lektyr spelar mindre roll. Det väsentligaste är att läslusten infinner sig, säger hon.

---

¹⁴⁷ Lindqvist, Karl 1993, s. 21

¹⁴⁸ Ibid s. 22-23

¹⁴⁹ Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 93

¹⁵⁰ Ibid s. 207-208

¹⁵¹ Smidt, J.K. 1994, s. 9

Bokprat ingår som en litteraturförmedlande metod hos alla respondenter i deras arbete. När de gör sina urval av böcker för bokprat ingår lättläst material som en självklar del. De anser att urvalet bör bestå av böcker på olika svårighetsnivåer. Cecilia nämner att när man förmedlar litteratur, vilken kategori det än gäller så är det viktigt att det framkommer att man själv tycker om litteraturen. Detta poängteras även av Nilsson, som ifrågasätter hur man annars ska kunna förmedla läsoplevelser på ett trovärdigt sätt till barn. Enligt Nilsson handlar det om att vara trovärdiga *Levande Läsande Vuxna Förebilder*.¹⁵²

6.4 Måldokument

I den här delen gör vi en sammanfattande analys av de fyra måldokumenterna som vi tagit del av. Måldokumenterna är från två skolbibliotek samt från två integrerade folk- och skolbibliotek. Vår avsikt är att belysa några likheter och olikheter som vi funnit i det insamlade materialet. Vårt tillvägagångssätt i analysarbetet bestod först i en jämförelse mellan måldokumentens intentioner gentemot bibliotekslagen. I vår intervjudel saknas frågor som belyser hur respondenternas arbete påverkas av målen för verksamheten. Vi har trots detta analyserat intervjumaterialet och jämfört det med de angivna målen för verksamheterna. Slutligen har vi analyserat materialet ifråga mot de fyra biblioteksrollerna i läsandets cirkel för att kunna urskilja vilken fördelning rollerna har i de olika måldokumenterna. Vi vill tillägga att inga generella slutsatser kan dras från denna jämförelse.

6.4.1 Måldokumenterna i jämförelse med bibliotekslagen

Samtliga bibliotek kan anses uppfylla lagparagraf nio i bibliotekslagen i sina måldokument. Paragrafen föreskriver att folk- och skolbiblioteken ska ägna särskilt intresse åt barn och ungdomar. Arbetet ska vara inriktat på lässtimulans som befrämjar barn- och ungdomars språkutveckling och biblioteket ska erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier utifrån deras behov.

I paragraf nummer fem kan man läsa att bibliotekarien ska arbeta för att stimulera elever till läsning samt tillgodose dem i deras studier med lämpligt utbildningsmaterial, vilket överensstämmer med de intentioner som är nedtecknade i respektive biblioteks måldokument. Lag paragraf nummer åtta var inte speciellt uttalad i de måldokument vi tog del av. Paragrafen föreskriver att speciell uppmärksamhet ska tillägnas funktionshindrade, invandrare och andra minoriteter. Endast ett integrerat folk- och skolbibliotek riktade ett av sina mål mot gruppen invandrare. I deras måldokument uttalas en ambition om att det mångkulturella ska speglas i bibliotekets verksamhet.

6.4.2 Måldokumenterna i jämförelse med intervjumaterialet

När det gäller de olika bibliotekens enskilda måldokument kunde vi notera att skolbibliotekens mål var väl integrerade med skolornas verksamhet. Flera av målen på de två skolbiblioteken var direkt riktade mot samverkan med skolpersonal eller skolans verksamhet. De två integrerade folk- och skolbibliotekens måldokument var inte enbart framtagen för det enskilda biblioteket utan var även vägledande för övriga bibliotek i kommunen. Det

---

¹⁵² Barmspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 94

påverkade målen i den riktningen att det blev mer övergripande och inte så specifika för det egna biblioteket.

Mål med intentioner att stimulera läslust, öka läsandets kraft, genomföra bokprat eller boksamtal representerades i olika form på samtliga bibliotek. Denna form av mål som är riktade mot barn och ungdomsverksamhet är något som alla bibliotek prioriterar i sin verksamhet.

Ett mer avvikande mål som ett bibliotek hade var att öka antalet lån och besök under den tidsperiod som målsättningen var gällande.

6.4.3 Måldokumentet i jämförelse med bibliotekariens yrkesroller

Det vi kan notera från vår analys när vi studerat målens intentioner jämfört med bibliotekariens yrkesroller var att skolbiblioteken prioriterade pedagog- och socialantropolog rollen likvärdigt. Vi kunde även notera att de två integrerade folk- och skolbiblioteken fick olika resultat i denna jämförelse. Ett av biblioteken prioriterade pedagogrollen medan man på det andra biblioteket prioriterade socialantropologrollen.

På ett av de integrerade folk- och skolbiblioteken kunde vi notera att litteraturrollen och marknadsförarrollen inte återspeglades i bibliotekets måldokument. En förklaring kan ses att måldokumentet var kommunövergripande och inte innehåll några specifika mål för det enskilda biblioteket. I övrigt noterade vi att bibliotekarierna som marknadsförare och litteraturkännare var jämnt fördelade resultatmässigt på de övriga biblioteken.

7. Slutdiskussion

I det här kapitlet förs en slutdiskussion över denna uppsats och de resultat som vår empiriska undersökning har lett fram till. Slutdiskussionen är strukturerad efter uppsatsens fyra frågeställningar och avslutas med våra slutsatser.

7.1 Hur beskriver barnbibliotekarier sitt förmedlingsarbete

Det framgår av intervjuerna att det finns ett stort behov av lättläst litteratur bland många barn idag. Lättläst litteratur används i stor utsträckning i det förmedlingsarbete som presenteras i denna studie. En av respondenterna berättar att det ingår i allt hon gör som t ex när hon pratar med föräldrar, lärare eller bokpratar för barnen. De övriga respondenterna anger att de lättlästa böckerna ingår som en naturlig del när de har bokprat med barn och ungdomar. Flertalet av respondenterna anser att de har möjlighet att köpa in det lättlästa material som de behöver. Det belyser att biblioteken prioriterar den här formen av böcker och att det finns ett erkänt behov av dem.

I Wivian Wilhelmssons undersökning i början av 1990-talet framkom att de traditionella lättläsningsböckerna inte i någon större utsträckning bidrog till att lässvaga och läsovilliga barn lockades till läsning. Idag ser trenden ut att vara en annan. Kvalitén på lättlästa böcker för barn är mycket bättre än för några år sedan, säger flera bibliotekarier i studien. Det är svårt att skriva böcker med ett innehåll som lyfter, när man ska tänka på ordval och meningars längd. Nyttan med den här typen av böcker torde i första hand ligga i det faktum att barnen känner att de klarar av att läsa en bok från pärm till pärm. Självförtroendet stärks och steget är inte långt till lite mer nyanserad litteratur som ger mer läsoplevelse.

Bibliotekarierollen som kritiker och litteraturkännare innebär vid förmedlingsarbetet att vederbörande har en god kännedom om den lättlästa litteraturen. Vi har svårt att uttala oss om respondenternas litteraturkännedom, men det intryck vi fick vid intervjuerna var att de var väl förtrogna med denna typ av litteratur. Inom denna roll ingår även att välja ut och klassificera lättläst material. Här uppger respondenterna att de till stor del utgår från Bibliotekstjänsts sambindningslistor vid sina inköp. En del inköp görs även från Hegas, LL-förlaget och Opals förlagskataloger. Vid klassning av den lättlästa litteraturen använder man sig till stor del av Bibliotekstjänsts sambindningslistor samt utgår från egna bedömningar av materialet. Smidt betonar att bibliotekarien inom denna roll även kan lyfta fram nya författare och andra former av litteratur som kan vara obekanta för låntagarna. Ett sätt att förmedla detta kan vara genom bokutställningar i biblioteket där materialet synliggörs för låntagarna, menar Smidt.¹⁵³

Vid litteraturförmedling innebär rollen som marknadsförare exponering och marknadsföring av det lättlästa materialet. Samtliga bibliotek skyltar med lättläst material på hyllorna där materialet är placerat. Flertalet av biblioteken har även lättläst material på andra hyllor eller på boksnullor i biblioteket. Chambers anser att skyltning är ett utmärkt sätt att nå många barn genom att ge boktips på distans. Vidare menar han att man kan genom en välplanerad skyltning väcka barns intresse och uppmärksamhet för böckerna.¹⁵⁴

Märkning av de lättlästa böckerna är ytterligare ett sätt som bibliotekarien som marknadsförare kan tillämpa för att underlätta tillgängligheten av lättläst material. Blå prick eller *Lättläst* på böckernas bokrygg används i detta syfte av de bibliotek som medverkar i vår

---

¹⁵³ Smidt, J.K. 1994, s. 9

¹⁵⁴ Chambers, Aidan 1995, s. 30

undersökning. Hur det lättlästa materialet är placerat ingår också som en del i förmedlingsarbetet och två bibliotek uppger att man placerat materialet lättillgängligt speciellt med åtanke på de lässvaga och läsovilliga barnen. Törnfeldt betonar vikten av en lättillgänglig placering av materialet, eftersom de barn som har behov av lättläst kan ha svårigheter att hitta läsmaterial.¹⁵⁵

Förmedlingsarbete med fokus på rollen som pedagog består till stor del av referenssamtal med låntagare. En av de grundläggande förutsättningarna vid dessa samtal är tid, anser respondenterna. Det är viktigt att få en uppfattning om de lässvaga barnens intressen och tidigare läserfarenheter för att kunna rekommendera litteratur som passar. En pedagog utgår från låntagarens intressen för att anpassa materialets svårighetsgrad utifrån låntagarens behov, anser Smidt.¹⁵⁶ Flera av respondenterna uppger att de har ett nära samarbete med lärare och speciallärare som ett viktigt led i sitt förmedlingsarbete för de läsovana barnen. Samarbetet består av ett givande och tagande från båda sidor, där bibliotekarien presenterar lättläst material för lärarna och lärarna i sin tur bistår med sina kunskaper kring de lässvaga barnens behov. Törnfeldt framhåller samarbetet med lärare som en viktig förutsättning för att stimulera de lässvaga barnens läsintresse.¹⁵⁷

I rollen som socialantropolog vid förmedlingsarbete framkommer det i undersökningen att bokprat är vanligt förekommande som arbetsmetod. Vid deras urval av böcker för bokprat ingår lättläst material som en självklar del. Flertalet av respondenterna poängterar att urvalet av böcker ska bestå av böcker med olika svårighetsnivåer. Törnfeldts anser att bokprat är en dominerande metod för litteraturförmedling och hennes erfarenhet är att det är en bra metod.¹⁵⁸ Hon poängterar också att om man skall kunna tillgodose de lässvaga och läsovilliga elevernas behov bör man eftersträva ett bredare och ett mer okonventionellt urval av böcker vid bokprat.

Vad som ytterligare framhålls som en viktig aspekt vid bokprat är att man själv tycker om den litteratur man förmedlar. Detta framhålls även av Nilsson som menar att detta bidrar till att man framstår som en läsande förebild för barnen.¹⁵⁹

När vi granskar måldokumenterna för de olika biblioteken kan vi notera att skolbibliotekens målsättning är väl integrerad med skolans verksamhet. Det påverkar bibliotekariens litteraturförmedlande arbetet såtillvida att det blir mer anpassat till skolans verksamhet. Olika former av mål för att stimulera eller öka barns läsning förekommer i samtliga biblioteks måldokument. Det påvisar att man prioriterar det litteraturförmedlande arbetet som riktar sig mot barn- och ungdomar.

Vid vårt analysarbete av måldokumentens intentioner i jämförelse med bibliotekariens yrkesroller kan vi notera att biblioteken har gjort olika prioriteringar. Skolbiblioteken prioriterar likvärdigt pedagog- och socialantropolog rollen. Bibliotekarierollen som marknadsförare samt rollen som kritiker och litteraturkännare är jämnt fördelad resultatmässigt på biblioteken. En viss skillnad hur man ska locka till läsning tycker vi oss märka biblioteken emellan i vår undersökning. Skolbiblioteken har en mer tävlingsinriktad attityd. Det är viktigt att barnen läser mycket, anser många bibliotekarier och att man också på olika sätt mäter antalet lästa böcker. Redovisning i form av recensioner förekommer också. Många barn sporras av tävlingsmomentet medan andra säkerligen hämmas av det. På andra

---

¹⁵⁵ Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 209

¹⁵⁶ Smidt, J.K. 1994, s.10

¹⁵⁷ Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s 208

¹⁵⁸ Ibid s. 207-208

¹⁵⁹ Ibid s. 94

håll tycker man att det är förkastligt med tävlingsinriktningen. Läsoplevelsen ska stå i centrum, menar man. Kvalitén är viktigare än kvantiteten.

7.2 Vilka faktorer anser bibliotekarierna har betydelse vid litteraturförmedling

Det flertalet av våra respondenter påpekar som viktigt i bemötandet av de läsovana och lässvaga barnen är tillgången till tid. De uppger att det krävs tid för enskilda samtal med dessa barn. I samtalet behöver man få vetskap om barnens intressen och tidigare läserfarenheter för att kunna rekommendera rätt form av läsmaterial till dem. Några av respondenterna framhåller att det är svårt att genomföra dessa enskilda samtal, när det kommer hela skolklasser för att låna. Små grupper med barn som besöker biblioteket är av den anledningen att föredra. Även Törnfeldt förordar biblioteksbesök av mindre grupper när det rör sig om lässvaga barn, eftersom detta ger dem möjlighet att välja böcker mer ostört och befriar dem från kamrattrycket.¹⁶⁰

Svårigheter med litteraturförmedling anger en av respondenterna sig ha med gruppen barn som har motstånd till läsning. Hennes erfarenhet är att det rör sig om pojkar i stor utsträckning. Det finns inga paketlösningar för denna grupp, anser hon. Man måste utgå från varje person för att nå resultat. En annan av respondenterna berättar utifrån sina erfarenheter att barn som läser sämre än sina kamrater många gånger känner sig utpekade och skäms över att läsningen inte fungerar på tillfredställande sätt. Taube tar upp att det finns ett samband mellan barn med dålig självbild och barn som misslyckas med läsning i skolan.¹⁶¹ Hon tror att flertalet av dessa barn väljer bort uppgifter med läsning i skolan för att kunna bevara en positiv självbild. Hon ser det i förlängningen som ett allvarligt hot mot barnens fortsatta läsutveckling eftersom läsutvecklingen bygger på ett aktivt deltagande från läsarens sida. Att finnas tillgänglig bland hyllorna uppges ytterligare som en aspekt som är viktig i bemötandet av de läsovana och lässvaga barnen. Barnen har lättare att fråga den vuxne om råd när man finns i deras närhet. Det är extra betydelsefullt med tanke på att de lässvaga barnen i många fall är bokovana.

7.3 Vad anser bibliotekarierna kännetecknar en lättläst bok

Vi har under resans gång blivit varse att begreppet lättläst är både mångtydigt och svårdefinierbart. Det finns ingen allmängiltig definition, eftersom betydelsen kan variera från person till person. Från bibliotekshåll har man dock en samstämmig syn över hur man ska definiera en lättläst bok som överlag stämmer med Klingbergs adaptationsteorier som vi har berört tidigare. Den tekniska delen innefattas bl a av, bredare marginaler, begränsat sidantal, större stilstorlek och radavstånd. Till den innehållsliga delen hör en spännande handling, ett lättbegripligt språk, ett enkelt och konkret ordval och bilder. Respondenterna understryker att de lättlästa böckerna ska innehåller en enkel och välgjord berättelse. De anser också att det är viktigt att läsare av den här formen av böcker får en läsoplevelse som berör dem. I detta sammanhang påpekar Törnfeldt att de lässvaga barnens läsoplevelser är lika starka som övriga barns. Skillnaden är att de inte lika lätt hittar böcker som ger dem läsoplevelser.¹⁶²

---

¹⁶⁰ Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 207

¹⁶¹ Taube, Karin 2000, s. 36

¹⁶² Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 208

Vid klassning av lättläst litteratur utgår respondenterna från ovanstående kriterier, egna subjektiva bedömningar samt Btj:s rekommendationer. Vid våra observationer noterar vi skillnader i klassning av det lättlästa materialet. På vissa bibliotek är lättläst material för yngre barn synonymt med nybörjarlitteratur, medan man på andra håll skiljer på lättläst (Hcf) och nybörjarlitteratur. När man granskar böckerna med beteckningen nybörjarläsning upptäcker man att svårighetsgraden varierar. Vissa böcker innehåller bara några meningar medan andra har betydligt mer text. Vi kan förstå att allt fler bibliotek väljer att inordna lättläst material såväl som nybörjarläsning under en rubrik, eftersom beteckningarna går in i varandra på denna nivå. Vi har frågat oss vad som egentligen är skillnaden mellan nybörjarlitteratur och lättläst (Hcf), men inte kommit fram till något egentligt svar. Kanske skulle man kunna säga att nybörjarlitteratur kan definieras mer som lästräningshäften, medan lättläst är lite mer avancerad rent innehållsmässigt. Problemet tycks vara att förlagen inte har en entydig uppfattning om vad begreppet lättläst står för, menar Baumgarten-Lindberg. Detsamma gäller biblioteken i vår undersökning, även de har olika uppdelningar av det lättlästa materialet. Det påvisar att begreppet lättläst tolkas olika och att det är de individuella ställningstagandena som påverkar hur man klassar materialet.

7.4 Hur har biblioteken löst den praktiska hanteringen av lättläst litteratur

Vid våra observationer noterar vi att det förekommer skillnader i hanteringen av det lättlästa materialet. Som vi tidigare nämnt skiljer man på nybörjarlitteratur och lättläst litteratur även om man klassar allt som lättläst. Nybörjarlitteraturen står i vissa fall på en egen hylla medan de lättlästa böckerna är inplacerade bland de reguljära böckerna för barn och ungdomar. En del bibliotek tillämpar dubbelklassning av litteratur, vilket förklarar varför vissa av förlagen är representerade bland både nybörjar- och lättläst litteratur. Märkningen av de lättlästa böckerna skiljer sig åt vid jämförelse biblioteken emellan. Flertalet av biblioteken använder sig av en diskret märkning i bokens insida för att underlätta hanteringen för personalen. Vi tror att detta beror på att lite äldre barn (Hcg, uHc, uHce) inte ska känna sig utpekade. Vi anser att det vore bättre att synliggöra dessa böcker med en tydligare märkning och placering. Många lässvaga barn är bokovana, dvs. de är inte vana att hantera böcker. Det framhålls av Törnfeldt som menar att det är ett läshinder i sig eftersom dessa barn saknar kunskap hur man närmar sig, hanterar och umgås med böcker. Hon ser bokvana som en kompetens som man måste tillägna sig för att bli en läsare.¹⁶³

I nära anslutning till nybörjar böckerna har man på vissa bibliotek placerat kassetböcker, CD-böcker samt bok och band. På de flesta biblioteken är det lättlästa materialet placerat i närheten av bilderböckerna. På många ställen har man försökt komma ifrån klassifikationssystemets inskränkande synsätt genom att rucka lite på ordningen. Det är inte självklart att pekböcker och bilderböcker enbart klassas som småbarnsböcker och finns placerade i bilderbokstrågen. På ett bibliotek dubbelklassar man en del pekböcker och ABC-böcker. De finns både på lättlästavdelningen och på småbarnsavdelningen och lånas lika flitigt från båda håll, enligt bibliotekarien.

7.5 Slutsatser

De slutsatser vi dragit från arbetet visar att individuell rådgivning och tillgång till tid är viktiga faktorer vid litteraturförmedling till läsovana och lässvaga barn. Bibliotekarien

---

¹⁶³ Barnspåret: idébok för bibliotek. 1994, s. 209

behöver i sina yrkesroller som pedagog och litteraturkännare få kännedom om barnets intressen och tidigare läserfarenhet för att kunna rekommendera rätt form av läsmaterial. Bibliotekarien kan i sin roll som socialantropolog entusiasmera barnen till läsning genom t ex bokprat. Bokpraten hjälper barnen att få förhandsinformation om böckerna och begränsar urvalet av böcker. Det förekommer skillnader i hanteringen av det lättlästa materialet på de bibliotek vi besökte. Skillnaderna grundar sig på bibliotekariens litteraturkännande och marknadsförande roll där de subjektiva bedömningarna är avgörande för hur man klassar det lättlästa materialet och hur man skyltar och placerar materialet.

Under arbetets gång har intresse väckts för nya uppslag till fortsatt forskning. Vi har i denna studie haft ett bredare perspektiv på området lättläst, i ett kommande forskningsarbete skulle man kunna fördjupa sig i någon av de speciella målgrupperna för att mer ingående belysa deras behov av lättläst litteratur. Vårt arbete har varit inriktat på bibliotekariers syn på lättläst litteratur det skulle även vara intressant att belysa barnens syn i denna fråga.

Vi tycker att vi genom detta arbete har fått en inblick i hur barnbibliotekarier arbetar och tänker kring frågor som rör lättläst barnlitteratur.

8. Sammanfattning

Behovet av lättläst barnlitteratur tycks öka i samhället och vi anser att det är angeläget att den här formen av litteratur uppmärksammas. Därför har vi inriktat vårt arbete med att undersöka utbudet över lättläst material för barn och på vilket sätt den uppmärksammas i bibliotekssammanhang. Syftet med uppsatsen har varit att beskriva barnbibliotekariers förmedlingsarbete med tonvikt på lättläst material för barn på bibliotek. Vi har varit intresserade av att ta del av deras erfarenheter och kunskaper kring litteraturförmedling. Uppsatsens huvudfrågeställning har varit att beskriva barnbibliotekariers förmedlingsarbete, med särskild tonvikt vid lättläst barnlitteratur. Utöver denna huvuduppgift har vi ställt tre frågeställningar för vårt arbete:

- Vad anser bibliotekarierna kännetecknar en lättläst bok och vad utgår de från när de klassar böcker som lättlästa?
- Hur har biblioteken i vår studie löst den praktiska hanteringen av lättläst barnlitteratur?
- Vilka faktorer anser bibliotekarierna har betydelse vid litteraturförmedling och bemötande av de läsovana och lässvaga barnen?

Vi har för den här uppsatsen tagit fram en egen teoretisk modell som utgår från Aidan Chambers *läsecirkel* och Jofrid Karner Smidts syn på *bibliotekariens olika yrkesroller* vid litteraturförmedling. Teorin har sin utgångspunkt i barn med behov av lättläst material och vilka krav det ställer på bibliotekariens yrkesprofession vid litteraturförmedling. Vår avsikt med arbetet har även varit att analysera måldokumentens intentioner ifråga mot de krav som ställs på bibliotekariens yrkesroller i läsandets cirkel.

Vid vår litteraturgenomgång har vår intention varit att belysa olika faktorer som har betydelse vid läshjulets variabler. Litteraturdelen har således delats in i huvudrubrikerna lättläst litteratur, adaptation, barn och läsning samt bibliotek.

I vår studie har vi använt oss av ett kvalitativt angreppssätt där vi utgått från fallstudie som metod. Det har inneburit att vi insamlat information på tre olika sätt; observation, måldokument och intervju. Detta har vi utfört på sex bibliotek med fördelning, två folkbibliotek, två skolbibliotek och slutligen två integrerade folk- och skolbibliotek. Resultatdelen redovisas som en gemensam fallbeskrivning för varje enskilt bibliotek utifrån de tre angreppssätten vi använt oss av. Undersökningens resultat har sedan analyserats med utgångspunkt från arbetets frågeställningar, teoridel och litteraturgenomgång.

De slutsatser vi dragit med utgångspunkt från uppsatsens frågeställningar visar att individuell rådgivning och tillgång till tid är viktiga faktorer vid litteraturförmedling till läsovana och lässvaga barn. Bibliotekariens behöve i sina yrkesroller som pedagog och litteraturkännare få en kännedom om barnets intressen och tidigare läserfarenhet för att kunna rekommendera rätt form av läsmaterial. Arbetet har fått oss att inse att bibliotekarien i sin roll som socialantropolog kan entusiasmera barnen till läsning genom t ex bokprat. Bokpratet är betydelsefulla, det hjälper barnen att få en förhandsinformation om böckerna och begränsar urvalet av böcker vilket kan underlätta bokvalet. Utbudet av böcker vid bokprat ansåg respondenterna skulle spänna över olika ämnesområden, olika svårighetsnivåer och olika kategorier av böcker. Det förekom skillnader i hanteringen av det lättlästa materialet på de bibliotek vi besökte. Skillnaderna grundade sig på bibliotekariens litteraturkännande och marknadsförande roll där de subjektiva bedömningar var avgörande för hur man klassade det lättlästa materialet och hur man skyltade och placerade materialet.

9. Käll- och Litteraturförteckning

9.1. Otryckta källor

E-post meddelande från förlaget Opal den 27 mars 2003

Intervjuer med fem stycken bibliotekarier samt en läspedagog utförda under september och oktober 2003.

9.2 Tryckta källor

Ahlén, Birgitta (1998). *Hoppa in i böckernas värld!: böcker för läsinlärning och lästräning*. Lund: Bibliotekstjänst

Ahlén, Birgitta (1994). *Svårt att läsa – lätt att läsa!: 400 kommenterade lättlästa böcker för barn och ungdomar*. Lund: Bibliotekstjänst

Allard Birgitta (2001). *Nya lusboken: en bok om läsutveckling*. Stockholm: Bonnier utbildning

Appleyard, J. A (1990). *Becoming a reader: the Experience of Fiction from Childhood to Adulthood*. Cambridge: Cambridge University Press

Bamberger, Richard (1975). *Promoting the reading habit*. Paris:Unesco

Barnspåret: idébok för bibliotek(1994). Anna Birgitta Eriksson, Lisbeth Gisselquist, Uno Nilsson, Kerstin Rydsjö m.fl. Lund: Bibliotekstjänst

Bergström, Elisabeth & Lindhe, Annika (2002) *Gymnasiebibliotekarier och läsfrämjande: en intervjuundersökning av några gymnasiebibliotekariers tankar kring läsfrämjande och skönlitteratur i gymnasiebiblioteket* (Magisteruppsats 2002:65). Borås: Högskolan i Borås.

Bibliotekslag: SFS 1996:1596 (1996). Stockholm: Fakta info Direkt

Borén, Gunilla & Limberg, Louise (1991). Att väcka läslust – något om bibliotekets kreativa roll. *Svensk biblioteksforskning: meddelande från centrum för biblioteksforskning*, nr. 2. s. 34-40. Göteborg: Göteborgs Universitet

Brink, Lars (2000). *Försvunna bokslukare?: om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner*. (Working paper no 8). Gävle: Högskolan i Gävle

Chambers, Aidan (1995). *Böcker omkring oss: om läsmiljö*. Stockholm: Nordstedts

Chambers, Aidan (1987). *Om böcker*. Stockholm: Nordstedt

Dags att betona sambandet mellan språk och inlärning. (2003) Skolverket: Rapport 227
Tillgänglig:<http://www.skolutveckling.se/utvecklingsteman/las_skriv/pdf/literacytext.pdf
[2003-04-28]

Eriksson Anna (1994). Barnbibliotekets uppgifter. Ingår i *Barnspåret: idébok för bibliotek*. s. 43-44. Lund: Bibliotekstjänst

Fox, Mem (2003). *Läsa högt: en bok om högläsningens förtrollande verkan*. Ystad: Kabusa böcker

Furuland, Lars (1986). *Ord och bilder för barn 2, Utblick över barn- och ungdomslitteraturen*. Stockholm: Raben & Sjögren

Holme, Idar (1997). *Forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Iser, Wolfgang (1985). Texten som apellstruktur. Ingår i *Läsningar: om litteraturen och läsaren*, s. 16. Stockholm: Akademilitteratur

Klingberg, Göte (1981). *Adaptation av text till barns egenskaper – en lägesrapport om ett begrepp*. Lund: Pedagogiska institutionen, (Studia psychologica et paedagogica. Series altera).

Lindqvist, Karl (1993). *Texten som mötesplats*. Stockholm: Utbildningsradion

Litteraturen och läsandet, (1998). (Regeringens proposition 1997/1998:86). Stockholm

LL-förlaget: *Vi gör lättlästa böcker*

Tillgänglig: <<http://www.llstiftelsen.se/llforlaget/> [2003-04-28]

Lundberg, Ingvar (1984). *Språk och läsning*. Malmö: Liber

Lundberg, Ingvar (1991). *Läs- och skrivsvårigheter i ljuset av aktuell forskning*. Stockholm: Skolöverstyrelsen

Läs 2000: Läsfrämjandenät, kunskapsbank och läskampanj

Tillgänglig: <<http://www.sbi.kb.se/las2000.html> [2004-05-10]

Läsförståelse hos elever med utländsk bakgrund : en fördjupad analys av resultaten från PISA 2000 i 10 länder. (2003). Stockholm: Statens skolverk: Fritze

Läsningar: om litteraturen och läsaren. (1985). / Jan Tavenius, Bengt Levan (red). Stockholm: Akademilitteratur

Läslust & Lättläst: att förebygga och reparera lässvårigheter och att bevara läslusten. (2003) / redaktör: Inger Norberg. Lund: Bibliotekstjänst

Malmgren, Lars-Göran (1997). *Åtta läsare på mellanstadiet*. Lund: Studentlitteratur

Merriam, Sharan (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Mohl, Bo (1981) *När barn läser: litteraturupplevelse och fantasi*. Södertälje: Gidlunds

Nationalencyklopedin (2003)

Tillgänglig: <<http://www.ne.se> [2003-04-28]

- Nilsson, Uno (1994). Bokprat. Ingår i *Barnspåret: idébok för bibliotek*, s.93-99. Lund: Bibliotekstjänst
- Norström, Lars (1997). *Bokprat: om barns läsande och om textsamtal mellan barn och vuxna*. Solna: Ekelund
- Skolverket: PISA – Program för internationell utvärdering av elevprestationer
Tillgänglig:<<http://www.skolverket.se/inter/projekt/pisa/index.shtml> [2004-04-27]
- Smidt, Jofrid Karner (1994). ”Bibliotekaren som litteraturformidler”. *Bok og bibliotek*, årg 61 Nr 2, s. 6-11. Oslo: Statens bibliotektilsyn
- Språka loss: *Lättläst ett svårt begrepp*
Tillgänglig:<<http://www.fmls.nu/sprakaloss/lattlasteliasson.htm> [2003-04-28]
- Stadler, Ester (1994). *Dyslexi: en introduktion*. Lund: Studentlitteratur
- Stanovich, Keith (1986) *Matthew effects in reading: some consequences of individual differences in the acquisition of literacy*. Reading Research Quarterly 21 (4)
- Svensson, Cai (1989). *Barns och ungdomars läsning: problemöversikt och förslag till forskning*. Linköping: Tema, Univ
- Svensson, Cai (1989). *Index eller intresse?: om läsbarhet, adaptation och barns läsning*. Linköping: Tema, Univ.
- Svenska skrivregler utgivna av Svenska språknämnden, (2000). Stockholm: Liber
- Taube, Karin (2000). *Läsinlärning och självförtroende; psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser*. Stockholm: Prisma
- Törnfeldt, Maria (1993). *Att väcka läslust hos lässvaga barn och ungdomar: ett metodutvecklingsprojekt*. Karlskoga bibliotek
- Törnfeldt, Maria (1994). Att väcka läslust hos lässvaga barn och ungdomar. Ingår i *Barnspåret: idébok för bibliotek*, s. 205-210. Lund: Bibliotekstjänst

Bilaga 1

Brev till respondenter

En förfrågan om medverkan i intervju.

Vi är två distansstudenter som läser Biblioteks- och Informationsvetenskap på Högskolan i Borås. Vi heter Ragnhild Näslund och Anne Myllylä och håller för närvarande på med vårt examensarbete, en magisteruppsats i ämnet *Lättläst barnlitteratur* där vårt intresse är inriktat mot att undersöka hur bibliotek arbetar med lättläst barnlitteratur. För att komma till klarhet i denna fråga krävs en empirisk studie som för vår del innebär intervjuer med bibliotekarier på kombinerade folk- och skolbibliotek om deras arbete med lättläst material. I samband med intervjun vill vi även studera hur man praktiskt löst hanteringen av lättläst barnlitteratur. Vi söker med anledning av ovanstående intervjupersoner som vill ställa upp i denna studie. Intervjuerna har vi planerat skall ske i september och oktober i samråd med er. Deltagande i intervjuerna innebär anonymitet, vilket betyder att det som framkommer i intervjun inte går att härleda till vem som personligen uttalat sig. Vi söker intervjupersoner som har erfarenhet kring lättläst barnlitteratur och som vill medverka i vår undersökning. Om intresse finns för att delta i denna intervju vill vi att ni meddelar någon av oss per e-post, så kontakter vi er för att samråda om tidpunkt för intervjun. Har ni frågor är ni välkomna att höra av er till oss.

Med vänlig hälsning

Anne Myllylä

Ragnhild Näslund

Bilaga 2

Observationsmall

1. Materialets placering

- Var har man placerat den lättlästa barnlitteraturen i biblioteket?
- Hur är hylluppställningen för detta material?
- Finns information som anger var man hittar materialet?
- Har man samlat allt lättläst material för barn på samma plats?

2. Lättläst material

- Vilken form av medier är representerade?
- Vilken typ av böcker är klassade som lättlästa för barn?
- Vilka förlag är representerade?
- Vilka målgrupper vänder sig böckerna till?
- Använder sig biblioteket av någon speciell märkning av det lättlästa materialet?
- Tillämpar biblioteket dubbelklassning av materialet?

3. Marknadsföring av lättläst material

- Används lättläst material vid skyltning?
- Förekommer boktips av lättläst material?
- Erbjuder biblioteket andra former av information omkring lättläst material?

Bilaga 3

Frågemall

1. Respondenten

- Vilken utbildning har du?
- Tidigare arbeten?
- Varför blev du bibliotekarie?
- Hur länge har du arbetat som bibliotekarie?
- Hur länge har du arbetat på detta bibliotek?
- Vilka ansvarsområden har du i din tjänst?

2. Lättläst material

- Vad innefattar begreppet lättläst i samband med barnböcker tycker du?
- Vad utgår ni ifrån när ni klassar böcker som lättlästa?
- Var och hur har ni placerat det lättlästa materialet för barnen i biblioteket?
Förklara tanken bakom!
- Tror du att den lättlästa barnlitteraturen kan tjäna som språngbräda till mer avancerad läsning?
- Tycker du att den lättlästa litteraturen som produceras idag är bra läsning?
Exempel
Något som fattas?
- Tycker du att begreppet lättläst har en positiv eller negativ klang?
Har du fått några reaktioner från låntagare?
- Vilka inköpskanaler använder ni er av vid inköp av lättläst barnlitteratur?
Kontakter med förlag?
- Har ni möjlighet att köpa in det lättlästa material som ni behöver till biblioteket?

3. Målgruppen

- Vilka faktorer tror du påverkar barns läsande mest?
- Vilka grupper av barn anser du är mest i behov av lättläst material?
Är behovet större idag än tidigare?
Om behovet är större vilka tror du är orsakerna?
- Vilka grupper med behov av lättläst kommer ni i kontakt med här på biblioteket?
- Är det någon kategori barn med lässvårigheter som du känner mer engagemang för än andra?
- Anser du att det utbud som finns av lättläst barnlitteratur på marknaden täcker målgruppernas behov?
- Hur ofta frågar barnen själva kontra föräldrar och lärare efter lättlästa böcker?
- Tror du att det finns någon risk för att en del barn kan ”fastna” i det lättlästa facket och inte komma vidare i sin läsning?
- Har ni medverkat i något projekt som särskilt uppmärksammar den aktuella målgruppen?

4. Arbetsmetoder

- Hur använder du dig av lättläst material i ditt arbete?
- I hur stor utsträckning använder du dig av lättläst material när du bokpratar?
- Andra tillfällen när materialet marknadsförs?
- Är det något speciellt man bör tänka på vid förmedling av lättläst kontra annan typ av litteratur?
- Samarbetar du med andra personalkategorier för att stödja barns läsning av lättläst litteratur?
- Arbetar du uppföljande med barns läsning av lättläst?
- Hur ser samarbetet angående lättläst litteratur ut inom bibliotekariekåren?
- Hur får du inspiration i ditt arbete?

Bilaga nr 4

Måldokument nr 2 från ett integrerat folk- och skolbibliotek.

1. Barns och ungdomars egna behov ska vara vägledande för biblioteksverksamheten. Barn och ungdomar ska kunna påverka verksamheten samt ges möjlighet att uttrycka sig i biblioteket. Med barn och ungdomar avses åldrarna 0-18 år. Verksamheten ska utgå från barns verklighet i kommunens olika områden.
2. Biblioteket ska bidra till att skapa sammanhang i tillvaron genom att stärka barn och ungdomar i deras utveckling som personer och samhällsmedborgare.
3. Bibliotekets verksamhet, lokaler, media och information ska vara lättillgängliga för alla. Barn och ungdomars ekonomi ska inte vara ett hinder för deras användning av biblioteket.
4. Alla barn har rätt till information. Biblioteket ska aktivt verka för att möta barn och ungdomars eget kunskapssökande och också ge dem kunskaper om hur man använder olika medier.
5. I biblioteket ska finnas ett rikt, varierat och aktuellt utbud av medier som speglar barnens och ungdomarnas värld.
6. Biblioteket ska vara en fristad och mötesplats för barn och ungdomar där de bemöts med respekt av engagerade och kunniga vuxna.
7. Biblioteket ska vara en del av samhällets nätverk för barn och ungdomar när det gäller språkutveckling, kulturupplevelser och eget skapande. Samarbete ska bedrivas med barnhälsovård, förskola och skola.
8. Biblioteket ska tillsammans med andra goda krafter i barns och ungdomars närmiljö bidra till det livslånga lärandet.
9. Biblioteket ska stimulera till nyfikenhet och läslust. Biblioteket ska vara ledande vad gäller kunskap om barnlitteratur. Det muntliga berättandet är en viktig metod för att förmedla litteraturen.
10. Biblioteket ska vara en angelägenhet för alla barn och ungdomar.

Bilaga nr 5

Måldokument nr 4 från ett skolbibliotek.

- Tillsammans med rektor och skolledning kontinuerligt styra upp skolbibliotekets profil och arbetsinriktning.
- I samarbete med skolans lärare arbeta med pedagogiska metoder där skolbiblioteket är väl integrerat i undervisningen.
- Genom bokprat och boksamtal i större och mindre elevgrupper stimulera alla elever på skolan att läsa mycket böcker.
- Vara en inspiratör för skolans lärarlag när det gäller både skön- och facklitteratur.
- Handleda både elever och lärare i datorbaserad informationssökning.
- Samarbeta med lärare kring olika kulturella program.
- Arbeta för att skolbiblioteket även skall fungera som en oas i skolan där elever och lärare skall trivas och hitta meningsfulla sysselsättningar i form av bok- och tidskriftsläsning, lästävlingar, frågesporter och stimulerande utställningar.

Bilaga nr 6

Måldokument nr 5 från ett integrerat folk- och skolbibliotek.

- Barn och ungdomar ska ha möjlighet att upptäcka läsandets kraft.
- Antal lån och besök ska öka under perioden.
- Det mångkulturella ska speglas i bibliotekets verksamhet.
- Biblioteket ska vara tillgängligt för alla i tid och rum.
- Stadens invånare ska uppleva biblioteket som en öppen och spännande mötesplats.

Bilaga nr 7

Måldokument nr 6 från ett skolbibliotek.

- Alla barn ska känna trygghet i biblioteket och gå dit med glädje och förväntan.
- Alla barn i år 0-3 får möjlighet att komma till biblioteket i smågrupper för sagoläsning, bokprat och boklån.
- Alla barn får hjälp att hitta böcker som passar dem.
- Alla elever från år 4 får övning i att utnyttja bibliotekets möjligheter för att söka fakta och i att hitta böcker på egen hand.
- Biblioteksrådet deltar aktivt i biblioteksarbetet och består av 1-2 elever från varje klass från år 3.
- Alla barn ska ha möjlighet att delta i årets bokjury.
- Alla barn och vuxna på skolan ska känna att biblioteket är ”vårt”, och känna till och respektera bibliotekets regler. För hela skolan anordnas Bokens vecka under hösten.
- Varje årskurs får stöd av läspedagog för minst ett temaarbete per termin.
- Vi planerar för införandet av datoriserad katalog för lånerutiner och sökning.